

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TEK EBEVEYNLİ, LİSEDE OKUYAN ERGENLERDE ALGILANAN YALNIZLIK
DÜZEYLERİ İLE
ÖFKE İFADE TARZLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Esra BAYRAKTAR
(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TEK EBEVEYNLİ, LİSEDE OKUYAN ERGENLERDE ALGILANAN YALNIZLIK
DÜZEYLERİ İLE
ÖFKE İFADE TARZLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Esra BAYRAKTAR
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mustafa OTRAR

İstanbul, 2016

T.C.

Marmara Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı

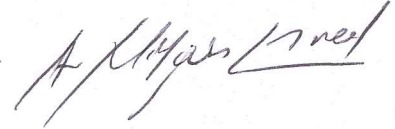
Esra BAYRAKTAR tarafından hazırlanan TEK EBEVEYNLİ, LİSEDE OKUYAN ERGENLERDE ALGILANAN YALNIZLIK DÜZEYLERİ İLE ÖFKE İFADE TARZLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ başlıklı bu çalışma 29.06.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmzalar

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa OTRAR

Üye: Yrd. Doç. Dr. Azize Nilgün CANEL

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ahmet KATILMIŞ

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada en başından sonuna kadar benden yardımını esirgemeyen, akademik desteğinin yanı sıra manevi olarak da desteği ile yanımda olan, kıymetli görüşlerine çok saygı duyduğum, beni her şekilde yönlendiren, tezimin tamamlanmasında sonsuz katkısı olan çok değerli hocam, tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mustafa OTRAR'a teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin yazılma aşamasında her türlü maddi manevi desteği ile yanımda olan, beni motive eden ve sabırla tezimin bitmesini bekleyen, sevgisini, ilgisini esirgemeyen sevgili annem ve sevgili babama çok teşekkür ederim.

Bu zorlu süreçte yanımda olan, desteğini benden esirgemeyen, her konuda yardımcı olan eşime, yol arkadaşıma teşekkür ederim.

İsmi sayamadığım, bana uygulama aşamasında her türlü desteği veren psikolojik danışman ve rehber öğretmen arkadaşlarıma ve görev yaptığım okuldaki idarecilerime teşekkür ediyorum.

Uygulama yaptığım okullardaki okul yöneticilerine, rehber öğretmenlere ve ölçekleri sabırla cevaplayan öğrencilere teşekkürlerimi sunarım.

Esra BAYRAKTAR

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	x
ÖZ	xvii
ABSTRACT	xviii
BÖLÜM I	
1. GİRİŞ	
1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. Ergenlik Dönemi.....	4
1.1.2.Ergenlikte Bilişsel Gelişim.....	6
1.1.3.Ergenlikte Duygusal Gelişim.....	6
1.1.4.Ergenlikte Psikososyal Gelişim.....	8
1.1.5.Ergenlikte Fiziksel Gelişim.....	8
1.2.Amaç.....	8
1.3. Problem Cümlesi.....	9
1.4. Alt Problemler.....	9
1.5. Araştırmanın Önemi.....	9
1.6. Araştırmanın Varsayımları.....	11
1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	11
1.8. Tanımlar.....	12
BÖLÜM II	
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	
2.1.Aile.....	13
2.2.Boşanma.....	15
2.3. Boşanmanın Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri.....	16
2.4. Ayrılma.....	18
2.5.Ölüm.....	19
2.5.1. 12-18 Yaş Arası Ergenlerin Ölümüne Verdiği Tepkiler.....	20
2.5.2. Parçalanmış Ailelerin Çocuklarında Görülen Davranışlar.....	21
2.6. Yalnızlık.....	23
2.7. Yalnızlığı Açıklayan Kuramlar.....	25
2.7.1. Bilişsel Yaklaşım.....	25

2.7.2. Varoluşçu Yaklaşım.....	26
2.7.3. Psikodinamik Yaklaşım.....	27
2.7.4. Etkileşim Kuramı.....	27
2.8. Öfke.....	28
2.9. Öfkeyi Açıklayan Kuramlar.....	30
2.9.1. Biyolojik Kuram.....	30
2.9.2. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	30
2.9.3. Psikoanalitik Kuram.....	31
2.9.4. Bilişsel Davranışçı Kuram.....	32
2.9.5. Varoluşçu Kuram.....	32
2.9.6. İnsancıl Kuram.....	33
2.9.7. Gestalt Kuramı.....	33
3. Tek Ebeveynlilik, Öfke ve Yalnızlıkla İlgili Yapılan Bazı Çalışmalar.....	33

BÖLÜM III

3.YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	36
3.2. Evren ve Örneklem.....	36
3.3. Veri Toplama Araçları.....	37
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	37
3.3.2. UCLA Yalnızlık Ölçeği.....	37
3.3.3. Öfke İfade Tarzı Ölçeği.....	38
3.4. Verilerin Toplanması.....	39
3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	39

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Tablo 1. Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri.....	41
Tablo 2. Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri.....	41
Tablo 3. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri.....	42
Tablo 4. Okul Türü Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri.....	42

Tablo 5. Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri	42
Tablo 6. Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri.....	43
Tablo 7. Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri.....	43
Tablo 8. UCLA Yalnızlık Ölçeğine Ait Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri.....	43
Tablo 9. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeğine Ait Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri.....	44
Tablo 10. Yalnızlık Ölçeği Puanları ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanı ve Öfke İfade Tarzı Alt Boyutları Arasındaki İlişki.....	44
Tablo 11. Yalnızlık Düzeyleri ile Sürekli Öfke ve Öfke ifade Tarzı Puanları İçin Regresyon Analizi.....	45
Tablo 12. Yalnızlık Düzeylerinin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzını Yordama Düzeyi.....	45
Şekil A: Yalnızlık Düzeylerinin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Toplam Puan Regresyon Grafiği.....	46
Tablo 13. Yalnızlık Düzeylerinin Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi.....	46
Tablo 14. Yalnızlık Düzeylerinin Sürekli Öfke Alt Boyutunu Yordama Düzeyi.....	47
Şekil B: Yalnızlık Düzeylerinin Sürekli Öfke Alt Boyutu Regresyon Grafiği.....	48
Tablo 15. Yalnızlık Düzeylerinin Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi.....	48
Tablo 16. Yalnızlık Düzeylerinin Durumluk Öfke Alt Boyutunu Yordama Düzeyi.....	49
Şekil C: Yalnızlık Düzeylerinin Durumluk Öfke Alt Boyutu Regresyon Grafiği.....	49
Tablo 17. Yalnızlık Düzeylerinin Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi.....	50
Tablo 18. Yalnızlık Düzeylerinin Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi.....	50
Tablo 19. Yalnızlık Düzeylerinin Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutunu Yordama Düzeyi.....	51

Şekil D: Yalnızlık Düzeylerinin Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Regresyon Grafiği.....	51
Tablo 20. Yalnızlık Düzeylerinin İç Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi.....	52
Tablo 21. Yalnızlık Düzeylerinin İç Tutulan Öfke Alt Boyutunu Yordama Düzeyi.....	52
Şekil E: Yalnızlık Düzeylerinin İç Tutulan Öfke Alt Boyutu Regresyon Grafiği.....	53
Tablo 22. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	53
Tablo 23. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları.....	54
Tablo 24. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	54
Tablo 25. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Amacı İle Yapılan Non- Parametrik Mann- Whitney- U Analizi Sonuçları.....	55
Tablo 26. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları.....	55
Tablo 27. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları	57
Tablo 28. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları.....	57
Tablo 29. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	57

Tablo 30. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	58
Tablo 31.Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	58
Tablo 32.Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	59
Tablo 33. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T TESTİ Sonuçları.....	59
Tablo 34.İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	59
Tablo 35. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Analizi Sonuçları	60
Tablo 36. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları...	60
Tablo 37. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları...	61
Tablo 38. İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları...	61
Tablo 39. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 40. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 41. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	62

Tablo 42. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	63
Tablo 43. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	63
Tablo 44. İç Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	64
Tablo 45. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	64
Tablo 46. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	65
Tablo 47. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları.....	65
Tablo 48. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları.....	66
Tablo 49. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları.....	66
Tablo 50. İç Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non- Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları.....	67

Tablo 51. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları.....	67
Tablo 52. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları.....	68
Tablo 53. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları.....	68
Tablo 54. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları.....	69
Tablo 55. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları.....	69
Tablo 56. İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları.....	70
Tablo 57. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları.....	70
Tablo 58. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları.....	71
Tablo 59. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları.....	71

Tablo 60. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	72
Tablo 61. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	72
Tablo 62. İç Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	73
Tablo 63. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	73
Tablo 64. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	74
Tablo 65. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	74
Tablo 66. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	75
Tablo 67. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	75
Tablo 68. İç Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	76

Tablo 69. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	76
---	----

Tablo 70. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	77
---	----

BÖLÜM V

SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	78
5.1. Yalnızlık Ölçeği Puanları ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanları Arasındaki İlişki Sonuçlarının Tartışılması.....	78
5.2. Yalnızlık Ölçeği Puanları İle Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanları Alt Boyutları Arasındaki İlişki Sonuçlarının Tartışılması.....	79
5.3. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Araştırmanın Demografik Değişkenlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması.....	79
5.4. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanlarının Araştırmanın Demografik Değişkenlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması.....	81
5.5. Yalnızlık Puanları ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanları Arasındaki Regresyon Analizi Sonucunun Tartışılması.....	82
5.6.ÖNERİLER.....	82
5.6.1. Araştırmacılar İçin Öneriler.....	82
5.6.2. Ebeveynler İçin Öneriler.....	83
5.6.3. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	84
KAYNAKÇA.....	86
Ek 1.....	94
Ek 2.....	95
Ek 3.....	97
Özgeçmiş.....	100

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 2. Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 3. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 4. Okul Türü Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 5. Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 6. Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 7. Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Tablo 8. UCLA Yalnızlık Ölçeğine Ait Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri

Tablo 9. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeğine Ait Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri

Tablo 10. Yalnızlık Ölçeği Puanları ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanı ve Öfke İfade Tarzı Alt Boyutları Arasındaki İlişki

Tablo 11. Yalnızlık Düzeyleri ile Sürekli Öfke ve Öfke ifade Tarzı Puanları İçin Regresyon Analizi

Tablo 12. Yalnızlık Düzeylerinin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzını Yordama Düzeyi

Tablo 13. Yalnızlık Düzeylerinin Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi

Tablo 14. Yalnızlık Düzeylerinin Sürekli Öfke Alt Boyutunu Yordama Düzeyi

Tablo 15. Yalnızlık Düzeylerinin Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi

Tablo 16. Yalnızlık Düzeylerinin Durumluk Öfke Alt Boyutunu Yordama Düzeyi

Tablo 17. Yalnızlık Düzeylerinin Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi

Tablo 18. Yalnızlık Düzeylerinin Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi

Tablo 19. Yalnızlık Düzeylerinin Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutunu Yordama Düzeyi

Tablo 20. Yalnızlık Düzeylerinin İç Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi

Tablo 21. Yalnızlık Düzeylerinin İç Tutulan Öfke Alt Boyutunu Yordama Düzeyi

Tablo 22. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 23. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Tablo 24. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tablo 25. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Amacı İle Yapılan Non- Parametrik Mann- Whitney- U Analizi Sonuçları

Tablo 26. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Tablo 27. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 28. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 29. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 30. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 31.Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 32.Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 33. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T TESTİ Sonuçları

Tablo 34.İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 35. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis- H Analizi Sonuçları

Tablo 36. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

Tablo 37. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

Tablo 38. İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

Tablo 39. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

Tablo 40. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

Tablo 41. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA)Sonuçları

Tablo 42. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tablo 43. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tablo 44. İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tablo 45. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tablo 46. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Tablo 47. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Tablo 48. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Tablo 49. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Tablo 50. İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non- Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Tablo 51. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Tablo 52. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Tablo 53. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Tablo 54. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Tablo 55. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Tablo 56. İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Tablo 57. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Tablo 58. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Tablo 59. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 60. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 61. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 62. İç Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 63. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 64. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 65. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 66. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 67. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 68. İç Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 69. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Tablo 70. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

ÖZ

Bu araştırmadaki amaç tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Ailenin ocuk üzerindeki etkisi doğum öncesinde başlamakta ve bütün yaşamı boyunca devam etmektedir. Tek ebeveynli aileler, ölüm gibi beklenilmeyen doğal bir olayın yanı sıra, ayrı yaşama ya da boşanma gibi sebeplerle aile içi parçalanmaların artmasının bir sonucu olarak, çocukların anne ya da babasından biri ile yaşadığı aile tipidir.

Araştırma betimsel araştırma modellerinden ilişkisel tarama modelinde hazırlanmıştır. İlişkisel tarama modelleri, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve / veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Araştırma örneklemini İstanbul Anadolu yakasında bulunan, anne babasından birini kaybetmiş, anne babası boşanmış veya farklı bir nedenden ötürü ebeveynlerinin herhangi birinden ayrı olan ergenler oluşturmuştur. Araştırma için 250 liseli ergene ulaşılmış, 200 veri kullanılmıştır. Araştırma verilerini toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu, Russel, Peplav ve Ferguson (1978) tarafından geliştirilen ve Demir tarafından Türkçeye uyarlanan UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Spielberger tarafından geliştirilen ve Kadir Özer tarafından uyarlanan Öfke İfade Tarzı Ölçekleri kullanılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişki pozitif yönde anlamlı bulunmuştur.

Araştırmanın bulguları, psikolojik danışma ve rehberlik alanı için önemli sonuçlar içermektedir. Bu bulgulara göre, tek ebeveynli ergenlerin yalnızlık ve öfke kontrolünde psikolojik danışma hizmetine ihtiyacı olacağı çıkarımında bulunulabilir. Erken yaşlarda tek ebeveynli olan bu öğrencilere yönelik müdahale çalışmaları yetişkinlikteki saldırganlık ve şiddet davranışlarını azaltmak için de önemlidir.

Anahtar Kelimeler:

Yalnızlık, öfke, öfke ifade tarzı, tek ebeveyn, ergenlik

ABSTRACT

The aim of this study was to investigate the relationship between perceived levels of single-parent loneliness and anger expression of adolescents.

The impact on the child's family begins before birth and continues throughout his life. Single-parent families, as well as a natural unexpected events such as death row, the fragmentation within the family reasons, such as living separately or divorce as a result of the increase was experienced by family type with one of the child's mother or father.

Research has been prepared in relational model of the descriptive research model. Relational scan patterns, the exchange between two or more presence with a large number of variables and / or research aimed at determining the degree models. The study sample is located on the Anatolian side of Istanbul, he lost one of his parents, because the parents are divorced or a different reason than adolescents with parental formed separate from anyone. Reached 250 high school adolescents for research, 200 data were used. Personal Information Form in order to collect research data, Russel, Peplav and Ferguson (1978) was developed by and adapted into Turkish by Iron UCLA Loneliness Scale and developed by Spielberger and adapted by Kadir Özer Anger Expression Inventory were used.

According to the findings of the study; single-parent relationship between the level of perceived loneliness of adolescents with trait anger and anger expression were significantly positively.

Results of the study contains important consequences for psychological counseling and guidance field. According to these findings, inferences can be made in single-parent will need to loneliness and anger management counseling services. Work interventions for those students who are single parents at an early age is important to reduce aggression and violent behavior in adulthood.

Keywords:

Loneliness, anger, anger management style, single parents, teenage

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın temelini oluşturan problem durumu, amaç, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın önemi, sayıtlar, sınırlılıklar sunulmuş ve araştırmada kullanılan terimlere ilişkin tanımlara yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Aile, eşler yani karı-koca, onların çocukları ve bazen diğer yakın akrabalarından oluşan, bireyleri arasında karşılıklı saygı, sevgi, yardımlaşma ve kişilerarası bağlılık duygusuna sahip ve ortak amaçlara sahip olan ekonomik, sosyal ve kültürel bir kurumdur (Öztürk, 2006). Bu kurumun üyeleri, karşılıklı olarak birbirlerini etkileyerek ve üzerlerine düşen görevleri gerçekleştirerek yaşamlarını sürdürürler.

Aile, üyelerinin birbirlerine karşı hak, ödev ve sorumlulukları olan, amaçları ortak olan insanlardan oluşan bir birlik olarak da tanımlanabilir (Kulaksızoğlu, 2001). Ortak amaçlarla oluşturulan evlilik her iki eş için de yeni bir durum anlamına gelmektedir.

Toplumu oluşturan temel birim ve en küçük yapı olan ailenin yaşamda çok büyük bir değeri söz konusudur. Kişinin gereksinimlerini sağlayabileceği doğal ortam içinde bulunduğu ailesidir. İnsanların hayatlarında doyuma ulaşması, işlevlerini yerine getirmesi, ihtiyaçlarını karşılaması ve içinde bulunduğu topluma göre bir kişi olarak yetişmesi öncelikle aile içerisinde kazanılır (Nazlı, 2003).

Aile duygusal desteğin, korumanın, yardımın, gözetimin, her türlü ihtiyaçların sağlandığı yerdir. Çocuğun içinde bulunduğu ailenin yapısı, türü, sosyoekonomik ve kültürel düzeyi, onun ilk sosyal deneyimlerini, bu deneyimler aracılığı ile duygusal ve toplumsal gelişmesini etkileyecektir. Aile içerisinde sosyal bir birey olmayı öğrenirken, aynı zamanda bütün özellikleri ile kendisine örnek alacağı bir rol temsiline, karaktere ihtiyacı olur. Kişilik yapısının oluşumu için gerekli olan bu özdeşleşme anne-baba ve aile içerisindeki yakın üyelerle sağlanır (Yavuzer, 2006).

Toplumun bir parçası olan ailenin başarısı üyelerinin gereksinimlerini yerine getirmesine bağlıdır. Ailedeki ilişkilerin bozulması toplumun geneline olumsuzluk olarak yansır (Şentürk, 2006).

Mutlu, tutarlı, sağlıklı ve uyumlu bir aile ortamında yetişmenin çocuklar üzerinde olumlu etkileri vardır. Fakat bazı sorunlar nedeni ile istenmeyen, beklenmedik bir durum olduğunda aile kurumu ve yapısı bozulabilmektedir. Ölüm, boşanma ve ayrı yaşama sebepleri ile parçalanmış aileler oluşmaktadır (Pancar, 2009).

Tek ebeveynli aileler boşanma, ölüm, terk etme, evlilik dışı hamilelik, ebeveynlerden birinin hapiste olması, evlat edinme ve askeriyede eşlerden birinin uzak bir yerlere veya savaş alanına sevk edilmesi gibi kontrol edilemeyen durumların sonucunda oluşan aileleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Keklik ve Yıldırım, 2012). Çocuk yaşantısında, psikolojik yapı ve gelişiminde ailenin önemli olması, tek ebeveynli ailelerdeki yaşanan travmatik ve ruhsal problemlerin en aza indirilmesini gerekli kılmaktadır (Demirbilek ve Otrar 2015).

Boşanma ise, halihazırdaki ailenin birlik ve yapısını değiştiren en önemli etkenlerden bir tanesidir (Öztürk, 2006). Boşanma evliliğin hukuki olarak sona erdirilmesidir. Bu durum karı-koca için mutsuz bir evlilikten çıkış olsa da yine de travmatik bir süreçtir. Boşanmanın kesinlikle gerekli olduğu durumlarda bile boşanma, sorunların bitmesi için yeterli olmamaktadır. Eşleri, ekonomik yönden sarsmakta, ruhsal yönden örselemekte ve sosyal etkileşimlerini etkilemektedir. Çocuklar üzerindeki etkisi ise karmaşık sorunlar doğurmaktadır (Yörükoğlu, 2000).

Boşanma kararının alınmasına kadar geçen süreç ve boşanma sonrası dönem, çocukları olumsuz yönde etkilemektedir. Boşanma esnasında, sürecinde ve boşanma durumu sonrasında çocuklar öfke, kırgınlık, kaygı, içleme, depresyon ve suçluluk gibi duygular yaşarlar. Boşanmanın hemen ardından ve süreç ilerledikçe yanlarında olmayan ebeveynlerini özler, onlar için üzürlüdür. Ailedeki bu yapı bozukluğuna ve anne baba arasındaki olumsuz iletişime tepki ile yaklaşabilir, itaatsiz davranışlar sergileyebilir ve ailede yaşanan bu ilişki, iletişim bozuklukları nedeni ile kaygılanabilir. Kaygı boşanma sonucu oluşan bir duygudur. Alışılmış olan yaşam biçiminin değişmesi, aile yapısının bozulması ve anne veya babanın aile ortamından ayrılması çocukta kaygı duygusunu ortaya çıkarmaktadır (Uzun, 2013).

Bütün gelişim dönemlerindeki çocuklar boşanma ve ayrılığa karşı öfke ve kırgınlık duyguları ile tepkide bulunabilirler. Bu öfke, ayrılık durumuna ve ebeveynlere yöneliktir. Çocuklar, bu kırgınlığı her an, her yerde ortaya çıkarabilirler. Evde ebeveynlerinden birine veya ikisine, eğitim kurumunda öğretmenleri ve akranlarına karşı öfkeli tutumları ve tavırları görülür. İnsanlara sesini yükseltir, sebepsiz yere sinirlenir ve tartışma ortamı oluşturur. Temelde öfke, çocuğun değişen yeni hayatına uyum sağlaması için olması gereken bir duygu durumudur. Çocuğun öfkesini olumsuz davranış olarak algılayan anne babalar öfkeye aynı şekilde karşılık

verebilirler. Bu durum çocuğun öfkesini atıp rahatlamasına mani olur ve dışı vurulamayan öfke ve kızgınlık, çocuğun öfkesini içine atıp, sessizleşmesine ve kendini toplumdan dışlamasına sebep olur (Öztürk, 2006).

Çocuk, annesinin de babasının da ilgisine, şefkatine ve sevgisine muhtaç bir varlıktır. Çocuğun alıştığı yaşam biçiminin değişmesi, aile yapısının bozulması, anne ya da babasından birinin evden ayrılması çocukta birçok olumsuz duyguyu olduğu gibi kaygıyı da tetiklemektedir (Serin ve Öztürk, 2007).

Yalnızlık kişiyi çevresine karşı güvensiz yaparak çevreye uyumunu ve hayatını güçleştirir. Aynı zamanda yalnız kişilerin kendilerine yönelik algıları ve inançları da olumsuz olduğundan özgüvenleri düşüktür (Yaşar, 2007).

Yalnızlık duygusu, insanların hayatının belirli dönemlerinde karşılaşılan bir duygu olmakla birlikte ergenlik döneminde daha sık karşımıza çıkmaktadır. Ergenlerin etrafında samimi, içten ve kendilerini güvende hissedecekleri bir sosyal grubun desteğine gereksinim hissettiklerinde ihtiyaçlarını giderecek kişilere sahip değillerse ya da sosyal ilişkiler kurmada başarılı değillerse, yalnızlık duygusu yaşayabilmektedirler (Erözkan, 2009).

Ailenin işlevleri yalnızlığı etkileyen bir durumdur ve ergenlik döneminde aile işlevleri önemlidir. Ailenin çocuklarına sağladığı destek, ilgi yalnızlık hissetme ile ilgili bir yordayıcıdır (Özatça, 2009). Ergenlik döneminde bireyler ne kadar arkadaş çevresine daha fazla yönelse de ailenin önemi ve etkisi büyüktür.

Yalnızlık çeşitli şekillerde gerçekleşebilmektedir. Çevrenin dışlaması ile gerçekleşen yalnızlık, içinde bulunulan topluma yabancılaşma biçiminde yaşanan yalnızlık, kişinin kendisini çevresinden soyutlaması sonucu kendi tercihi ile içine düştüğü yalnızlık ve bireyin kendisini kimsenin anlamadığını ve kimsesiz olduğunu düşündüğü gerçek yalnızlık gibi çeşitli yaşantıların tümü “yalnızlık” olarak ifade edilir (Geçtan, 2005). Yalnız kalmak genellikle gençlerin hoşuna giden bir duygudur. Fakat ergenin yalnızlığı sevmesi ile kendini toplum dışı hissetmesi farklı şeylerdir (Söylemez, 2005). İmamoğlu (2009) yalnızlıkla ilgili değişkenleri dört ana başlık altında toplamıştır. Bunlar; kişilik özellikleri, depresyon, kültür ve sosyal çevre, aile ilişkileridir.

Genellikle haksızlığa uğradıklarında ve isyan ettiklerinde yaşadıkları öfke çok güçlü olur. Bu öfke başkalarına olmasa bile, kendilerine zarar verebilecek boyutta olabilir. Öfkesini kontrol edebilmek bir ergen için neredeyse imkansızdır. Zaten adı üstünde ergenliğin Türkçe’deki karşılığı “delikanlılıktır”. Kanı deli olan bir gençten sakın ve denetimli olması

beklenmemelidir. Fakat ergenle öfkesini kontrol edebilmeyi öğrenme üzerine konuşulabilir. Konuştuğu zaman genç, en azından en çok hangi durumlarda öfke duyduğunu bilecektir (Söylemez, 2005).

Çocuklar, bir ebeveynlerinin herhangi bir şekilde aileden uzaklaştığı ilk zamanlarda çoğunlukla kendi içlerine çekilmekte; yüksek sesle müzik dinleyerek, resim yaparak yalnızlığı sevmektedirler. Özellikle yaşı daha büyük erkek çocukları tek ebeveynliliğe alışamamakta, saldırganlık ile kendilerini göstermektedir. Bu dönemde etrafındakilere ya da ailesine, ailenin parçalanmasının öncesine göre daha kızgın, öfkeli davranışlar sergileyebilmektedirler. Bu tür davranışların yaşı küçük olan çocuklardan daha çok ergenler tarafından sergilendiği anlaşılmaktadır. Karne günleri, veli toplantıları ve okul çıkışları tek ebeveynli çocuklarda okulla ilgili stres oluşturan zamanlardır (Örüng ve Feyzioğlu, 2011). Çünkü bu zamanlar anne ve babalara en çok ihtiyaç duyulan zamanlardır.

Ergenlik ve gençlik dönemindeki çocuklarda okul yaşamından erken ayrılma, eğitimi yarıda bırakma, otoriteye baş kaldırma, benlik ve cinsel kimlikte uyumsuzluk gibi davranışlar görülmektedir (Özgüven 2000'den akt. Demirbilek ve Otrar 2015).

1.1.1. Ergenlik Dönemi

Ergenlik döneminde bireyde hızlı ve sürekli bir değişim söz konusudur ve bu dönem gelişim evresi olarak tanımlanan ve biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir. Ergen bedensel, cinsel, sosyal ve duygusal anlamda farklı bir döneme girmekte, bu gelişim alanlarında yaşadığı süreçler nedeni ile kendisini farklı hissetmekte ve genellikle ailesi ve çevresindeki diğer insanlarla sorunlar yaşamaktadır (Yavuzer, 2007). Bu değişimlerin oluşturduğu stres, ergenin depresif olmasına dolayısıyla kendisini yalnız hissetmesine sebep olmaktadır. Yalnız hisseden ergen bu süreçte özellikle içinde bulunduğu olumsuz düşünceler, huzursuzluk ve bunaltı gibi istenmeyen duygulardan kurtulmak için güvenilebileceği ve kendisini anlayabileceği ebeveynlere ihtiyaç duymaktadır. Beklediği ebeveyn desteğinden mahrum kalan ergen kaygı, korku ve yalnızlık duygusu yaşayabilmektedir (Aral, Gürsoy ve Yıldız-Bıçakçı, 2006).

Buluğ çağı, kişinin biyolojik değişimler yaşadığı ve ikincil cinsiyet özelliklerinin gelişmeye başladığı 9 yaş ile 17 yaş arasındaki bir gelişim dönemini tanımlar (Plotnik, 2009). Ergenlik döneminde fizyolojik ve hormonal değişiklikler meydana gelir. Cinsiyeti belirleyen hormonların salgılanmasının çoğalması, erkeklerde sperm, kızlarda yumurta hücrelerinin

faaliyete geçmesi, vücutta farklılıklar oluşturur. Erkek ve dişi cinsiyet hormonlarının salgılanmaya başlaması ve bu hormonların vücuttaki öteki hormonlarla birleşmesi, kemik ve kaslardaki büyümeyi hızlandırır (İnanç, Bilgin, Atıcı, 2005). Ergenin, olgunlaşması ve yetişkin olarak davranması, duygu ve düşünceleri ile beklenileni gerçekleştirmesi ergenlik dönemini sağlıklı geçirmesine bağlıdır. Sağlıklı bir dönem geçirmenin yolu yoğun olarak yaşanan duyguların tanımlanması ve davranışların kontrolünün kişide olmasıdır (Duran ve Eldeleklioğlu, 2005).

Çocuklar hormonlarının etkisi ile yetişkinliğe adım attıkça fiziksel olarak da değişim yaşar ve duygu durumlarında düzensizlikler yaşarlar. Bazen mutlu, bazen üzgün olur, çoğu zaman da neden böyle hissettiklerini anlayamazlar. Ergenlik döneminin en göze çarpan yanı kızlarda ve erkeklerde yaşanan fiziksel değişimlerdir. Bu değişimler tüm bireylerin başından zamanlama farklı olsa da geçmektedir; fakat herkeste aynı etkiyi yapmamaktadır (Gül ve Güneş, 2009).

Ergenlerde somut düşünceden soyut düşünceye geçiş ile felsefe, din, siyaset, ölüm gibi kavramlar önemli hale gelmiştir. Zamanın da bilincine varıp, gelecek için endişelenmeye, hızlı geçen zaman ile kendi ölümlülüğünü de fark etmeye başlarlar (Derman, 2008).

Ergenlik döneminde meydana gelen değişimler, ergenin benlik gelişiminde ve sosyal ilişkilerinde farklılaşmayı beraberinde getirir. Bu farklılaşma ile baş etmeye çalışan ergen, kendisini yalnızlık duygusunun içinde bulabilir. Bu yalnızlık duygusu kısa vadede kaygı ve mutsuzluğa, uzun vadede depresyon vb. sorunlara neden olur (San Şentürk, 2010).

Ergenlik, ne çocukluk ne de yetişkinliktir, ikisi arasında bir ara dönemdir. Ergenin duyguları ve duygusal tepkileri düzensizlik gösterir. Hem ani duygusal değişiklikler söz konusudur, hem de duygularında tutarsızlık vardır. Aynı duruma farklı zamanlarda farklı tepkiler verebilmektedir. Duygularında istikrarsızlık söz konusudur. Yalnızlık duygusu da yaşamın her döneminde ve ergenlik döneminde görülen bir duygudur. Anne- babadan birinin kaybı kişide yalnızlık duygusu oluşturur. Yalnızlık hissi duyanların benlik değeri düşük olabilir, aynı zamanda başkaları ile sosyal ilişki kurma konusunda eksikleri olabilir. Öfke ve saldırganlığın en fazla görüldüğü dönem ergenlik öncesi dönem ve ergenliğin başıdır. Öfke, ergenlerin en çok ve en yoğun yaşadıkları duygulardan biridir. Öfkenin miktarı ve ergenin öfkesinin sonucunda ortaya çıkan saldırganlığın ve hasarın sonucu bireyden bireye, öfkeyi oluşturan sebeplere bağlı olarak değişir (Kulaksızoğlu,2001).

Ergenlerin diğerleri ile istenilen düzeyde sağlıklı kişilerarası ilişki kuramaması yalnızlık yaşantısının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Duyguların yoğunluğunda artış,

duygulardaki istikrarsızlık, mahcubiyet, çekingenlik, tedirginlik, huzursuzluk, çabuk heyecanlanma ve yalnız kalma isteği gibi duygusal tepkiler, ergenin diğer insanlar ile sağlıklı ilişkiler kurmasını olumsuz yönde etkilemektedir (İmamoğlu, 2009).

1.1.2.Ergenlikte Bilişsel Gelişim

Piaget, zihinsel yapıların ve zekanın yaşa bağlı olarak geliştiğini ve doğumdan ergenlik sonlarına kadar olgunlaşmasının devam ettiğini belirtmiştir. Zihinsel gelişim kaynağını beynimizde mevcut olan bazı biyolojik yapı ve işlevlerden alır. Beynimizin örgütlenme ve uyum sağlama olarak adlandırabileceğimiz iki temel görevi bu yapıları oluşturur (Zeytinoğlu, 1987'den akt. Kulaksızoğlu, 2001). Ergenler soyut kavramları daha çok düşünmeye, karmaşık problemler çözmeye, diğer insanların bakış açılarını anlamaya başlar ve eskiye oranla ahlaki olarak yüksek bir sağduyuya sahip olurlar (Gül ve Güneş, 2009).

Jean Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına göre on bir yaşından sonra gelen ergenlik dönemi soyut işlemler dönemidir. Ergenlerde öncelikle hipotetik düşünce, günlük yaşamda idealist ve mantıksal çıkarımlar yapma gibi somut deneyimlerin de ötesine geçilerek yavaş yavaş soyut düşünceye geçilir. Soyut işlemlere geçişin yeterli koşulu olarak da toplumsal ve kültürel yapı gösterilmektedir. Somut düşünceden soyut düşünceye geçiş ile ergenler felsefe, din, politika, ölüm gibi kavramlar üzerinde de daha fazla düşünmeye başlarlar. Zamana önem vermeye, gelecekle ilgili kaygılar duymaya, kendi ölümlülüğünü de fark etmeye başlarlar (Derman, 2008). Soyut işlemler döneminde ergenler soyut ve varsayımsal konuları düşünme, olayları başkalarının bakış açısından görme ve bilişsel problemleri mantıklı bir şekilde çözme becerisini kazanır (Plotnik, 2009).

1.1.3.Ergenlikte Duygusal Gelişim

Ergenlik dönemi, sosyal ve duygusal gelişim açısından kritik dönemlerden biridir. Sosyal ilişkilerde başarılı olma ergen tarafından önemsenir. Bu açıdan bakıldığında duyguların yönetilmesi sosyal ilişkilerdeki başarıyı etkileyecektir (Aslan ve Sevinçler, 2009). Öfke de, yalnızlık da ergenlikte dikkate alınması gereken olumsuz davranışlara neden olan duygulardır.

Çocukluk ile ergenlik dönemi arasında duygusal açıdan görülen en belirgin fark, çocuklar öfke, kıskançlık ve mutluluk gibi duygularını açıkça ve o anda ifade ederken ergenlikte duygular bu kadar net olmayıp, maskelenerek ifade edilir. Ergenlik döneminde genel olarak

kızların erkeklerden önce duygusal olgunluğa ulaştıkları söylenebilir. Ergenlik öncesi erinlik dönemi ile birlikte duyguların yoğunluğunda artış görülür. Üzüntü, sevinç, öfke, korku gibi duygular ifade edilirken bu yoğunluk ortaya çıkar. Duyguların yoğunluğundaki artış sonucu ergenler duygularını ifade edip dışa çıkarma gereksinimi duyar. Duygusal tepkileri de düzenlilik göstermez. Hem duygusal durumları aniden değişebilmekte, hem de duygularında tutarsızlık vardır. Yalnızlık duygusu da ergenlikte karşımıza çıkan bir duygudur. Anne ya da babanın veya ikisinin kaybı ya da bir yakının kaybı ergende yalnızlık hissi oluşturabilir (Kulaksızoğlu, 2001).

Ergenler kendilerini dünyanın merkezinde görürler. Kendi duygu, düşünce ve davranışları ön plandadır. Bu dönemde ergenin anne babası ile iletişimi, ilişkisi, onun yetişkinliğe adım atmasında önemli rol oynar. Bu kritik dönemi başarı ile atlattırlarsa, hem ebeveynler, hem ergenler bundan sonraki zorlukları da kolaylıkla aşarlar (Sayar, 2012).

Parçalanmış tek ebeveynli ailede yetişen çocuklar genellikle sosyal olma görevini gerçekleştirmede zorlanmaktadır. Boşanma sonucunda kaygı düzeyi yükselmekte, saldırganlık, öfke veya çekingenlik gibi anti sosyal davranışlar görülmektedir (Uluğ ve Candan, 2008).

Parçalanmış ailelere mensup gençler sıklıkla bir takım karmaşık ve istenmeyen duygular yaşarlar. Bu duygular; korku, üzüntü, öfke, suçluluk, yalnızlık ve reddedilmedir (Wolf, 1998'den akt. Uşaklı, 2013).

Tek ebeveynli olmanın sonucunda, özellikle psikolojik olarak destek alınmadığı ya da anne babanın boşanma veya vefat sonrası sağlıklı iletişim kuramadığı durumlarda, çocuklar kendilerini arkadaşlarından farklı hissetmektedir. Çocuklar içlerine kapanmakta, çekingen tavırlar sergilemeye ve çevre ile sınırlı iletişim kurmaya başlamaktadır. Bir ebeveyne sahip olmanın çocukların sosyal hayatına etkileri de genel olarak olumsuzdur. Özellikle yeni bir sosyal ortama girdikleri ilkokul döneminde, tek ebeveynli olma sürecinde psikolojik destek almayan, anne ve babasının problemleri bir şekilde ayrıldığı çocukların kendilerini akranlarından farklı hissettiği ve bu durumu olumsuz bir durum olarak algıladıkları görülmektedir. Bu çocuklar ebeveynlerinden biri ile yaşamının utanç verici olduğunu düşünmekte bu sebeple de sosyal çevreden kendilerini dışlamaktadırlar (Bedel ve Işık, 2015).

1.1.4.Ergenlikte Psikososyal Gelişim

Ergenin davranışlarına model olması için gerekli olan değerleri kazanması ve toplumdaki sorumluluklarını öğrenmesi konusunda yardıma ihtiyacı vardır (Pancar, 2009). Ergenlik döneminde ergen aileden kopar, dış çevreye yönelir. Bu dönemde ergenler daha asi bir yapı sergileyebilmekte ve bu nedenle ebeveynleriyle çatımsalar yasayabilmektedirler. Buna karşın bu dönemde arkadaş ilişkileri oldukça önem kazanır. Çocukluktan farklı olarak, arkadaşlık ilişkileri ve içinde bulunduğu arkadaş grubunun onayı ve kabulü çok önemlidir (Demirtaş, 2007). Ergenlikte arkadaşlığa önem verilmesi ergenin sosyal karşılaştırma ihtiyacı gereğinden kaynaklanmaktadır. Duygu ve düşüncelerini, becerilerini ve vücudundaki değişimlerini akranları ile karşılaştırma ve değerlendirme olanağını bulması gelmektedir (Pancar, 2009).

Ergenin içerisinde bulunduğu diğer bir sosyal çevre de okuldur. Okuldaki en önemli sosyal destek kaynaklarından biri ise öğretmenlerdir. Çocuğun öğretmenleriyle iyi ilişkiler kurması onun ruh sağlığı, okul derslerindeki başarısı, derslere ilişkin tutumu ve davranışları açısından büyük önem taşımaktadır (Demirtaş, 2007).

1.1.5. Ergenlikte Fiziksel Gelişim

Ergenin fiziksel gelişiminde ve beden yapısında meydana gelen gelişmeler ve değişimler, boy ve kilo artışıyla iskelet ve kas gelişimi, iç salgı sistemindeki gelişim ve çeşitli organlarda meydana gelen büyümelerdir. Genel olarak kızlarda göğüslerde büyüme 10-12 yaşlarında başlar, genital bölge ve koltuk altı kıllanmaları ve sonraki iki yıl içinde de adet kanaması ile kendini gösterir. Erkek çocuklarda ergenlik testislerin büyümesi ile 11-14 yaşında başlar ve sonra genital kıllanma, penis boyutlarında büyüme, kas gelişimi ve daha geç dönemde sakal ve bıyık bölgesinde kıllanma ile sürer (Karabekiroğlu, 2014).

1.2.Amaç

Bu tezin genel amacı, tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemektir.

1.3.Problem Cümlesi

Araştırmamın problem cümlesi “Tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” şeklinde belirlenmiştir.

1.4. Alt Problemler

1. Tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ve öfke ifade tarzları nasıldır?
2. Tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları yanında olmayan ebeveyne göre farklılaşmakta mıdır?
4. Tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları kardeş sayısına göre farklılaşmakta mıdır?
5. Tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları okul türüne göre farklılaşmakta mıdır?
6. Tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ailenin gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
7. Tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları yanında bulunan ebeveyninin öğrenim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
8. Tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları tek ebeveynli kalma sebeplerine göre farklılaşmakta mıdır?
9. Tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ve öfke ifade tarzları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.5. Araştırmanın Önemi

Ergenlik dönemi belirgin ve hızlı fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişim ve değişimlerin ortaya çıktığı çocukluktan yetişkinliğe adım atma olarak tanımlanır. Bu dönemin ne zaman başlayıp ne kadar süreceği ve ne zaman biteceğini çevresel faktörler ve bireysel olgunlaşma düzeyi etkilemektedir (Polvan, 2000 akt. Pancar, 2009).

Tek ebeveynli aileler, ölüm gibi beklenilmeyen doğal bir olayın yanı sıra, ayrı yaşama ya da ayrılma sonucu aile içi parçalanmaların artmasının neticesinde, çocukların ebeveynlerinden biri ile kaldığı aile şeklidir (Boylu ve Öztıp, 2013). İlgili alana katkı sağlaması ve tek ebeveynli ergenlerin, ailelerin yaşamlarındaki bu geçişı sağlıklı bir şekilde atlatmaları açısından bu araştırma önem taşımaktadır.

Bütün çocuklar ebeveynlerinin boşanmasından, ayrı yaşamasından ve ailelerinin parçalanmasından sonra korkuya, kaygıya kapılırlar. Boşanma sonrası çocuklarda, kaygıya, anne veya babayı kaybetme korkusuna sık rastlanır (Pıtrık, 2013).

Ebeveynlerinin boşanması, ergenin benlik saygısını tehdit edebilecek pek çok stresli olayı içermektedir. Boşanmanın çocukta ortaya çıkardığı değişimlere bakıldığında, boşanma sadece ebeveynlerden birinin kaybı olmaktan çok, bir yaşam biçimi kaybı olarak değerlendirilebilir. Boşanma sonucu ebeveynlerin ve çocukların yaşam biçimleri değişmektedir (Çivitçi, Çivitçi ve Fiyakalı, 2009).

Boşanma her ergende duygusal ve davranışsal sorunlara neden olabilmektedir. Sorunlar gizli ya da aşıkâr olmak üzere mutlaka ortaya çıkmakta ve üç beş yıl kadar devam edebilmektedir (Öztürk, 2006). Boşanmanın etkilerine genel olarak bakıldığında, aynı evde her iki ebeveynle birlikte yaşayan çocukların gelişiminin, tek ebeveynle yaşayanlara oranla daha iyi olduğu gözlenmektedir (Şirvanlı Özen, 1998).

Yapılan araştırmalar, tek ebeveyne sahip çocuklarda psikolojik uyumsuzluk oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu uyumsuzlukların en önemlileri, akademik başarısızlık, depresyon, kavgacı olma gibi çeşitli davranış bozukluklarıdır (Tezcan, 1996). Boşanma tek ebeveyn ile yetişmenin sonucu olan sosyal ortama uyum sağlamada güçlük yaşama şeklinde olumsuzluklara neden olmaktadır (Keskin, 2007).

Ölüm sonucu oluşan tek ebeveynlilikte çocuklarda huzursuzluk, yeniden kavuşma ümidi, kendilerini ya da başkalarını suçlamak ve hatta aşırı derecede aktiviteye yönelme gibi durumlar ortaya çıkabilir. Ergenler de ebeveynin ölümü karşısında daha küçük çocuklarla benzer tepkileri gösterirler. Yaşayan ebeveyni ve büyüklerin desteği onlara yardımcı olur. Üzüntüleri ve tepkileri, anne ya da babayı kaybetmeden önceki uyum düzeyleri ve dinsel inançlarından etkilenir (Keklik ve Yıldırım, 2012).

Günümüzde sadece bir ebeveyni ile birlikte yaşayan çocuk veya çocuklardan oluşan aile olarak tanımlanan tek ebeveynli aile sayısının arttığı ve boşanma durumunun daha sık görüldüğü gözlenmektedir. Ergenler için tek ebeveynlilik sarsıcı bir etki oluşturmaktadır. Bu

etkinin araştırılması, tek ebeveynliliğin ergenlerdeki yalnızlık algısı ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi ile bu öğrencilere yönelik yaklaşımımızın ne yönde olacağı, öğrencilerle empati kurulması ve onlara yönelik psikolojik destek açısından önemlidir. Tek ebeveynli ergenlerin psikolojik sağlıklarını desteklemek adına bu çalışma önem taşımaktadır. Öfkenin ifade ediliş biçimi de duyguları yansıtmaktadır. Öfke, ifade edilme tarzına göre yorumlanmakta ve ifade edilişinin ortaya çıkardığı sonuçlar nedeniyle sorun yaşanmaktadır.

Boşanmış ya da ebeveyni vefat etmiş aile çocuklarında yalnızlık ve öfkeyi konu edinen çalışmaların sınırlı sayıda olduğu da görülmektedir. Ergenlerin ebeveynlerinin ayrılmasından veya vefatından ne derece etkileneceklerinde anne babaların eğitim düzeylerinin de etkisinin olacağı düşünülmektedir. Çünkü geride kalan ebeveyn ergenle ilgileniecektir.

Araştırmanın alanda çalışan uzmanlar, eğitimciler ve anne babalar için bir kaynak olup, yol göstereceği beklenmektedir.

1.6. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmada aşağıdaki varsayımlardan hareket edilmiştir.

1. Öğrenciler araştırma kapsamında kendilerine verilen ölçekleri doğru ve içten, samimi yanıtlamışlardır.
2. Araştırmada kullanılan UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği öğrencilerin yalnızlık ve öfke düzeylerini belirlemede yeterlidir.
3. Araştırmaya katılan grup, lise öğrencileri, evreni temsil eder niteliktedir.

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada elde edilen bulgular ile varılan genellemeler aşağıdaki sınırlılıklar içinde geçerlidir:

1. Araştırma İstanbul ili Anadolu yakasındaki uygulamanın yapıldığı ortaöğretim kurumları ile sınırlıdır.
2. Araştırmada elde edilen bilgiler 2014-2015 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.
3. Araştırmada kullanılan demografik değişkenler öğrencilerin verdikleri bilgiler ile sınırlıdır.

4. Araştırmada ölçülmek istenen yalnızlık ve öfke ifade tarzı değişkenleri ölçeklerin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.

5. Araştırma, gerçekleştirilen veri analizi yöntemleri ile sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Aile: Yetişkin bir erkek ile kadının kanuni olarak ve geleneklere göre oluşturdukları biyolojik, psikolojik ve sosyolojik işlevleri olan bir kurumdur (Özgüven, 2000'den akt. Demirbilek ve Otrar, 2015).

Tek ebeveyne sahip ergenler: Ebeveynlerinin çeşitli nedenlerle boşanması, vefat veya ayrılık nedeniyle ebeveynlerinden biriyle yaşamak durumunda kalan çocuklar (Cebeci, 2009).

Ergenlik: Bir geçişler dönemidir: biyolojik, psikolojik, toplumsal, ekonomik (Çok, 1985).

Ayrılık: Eşlerden birinin terk etmesi ya da ortak karar alınarak boşanma gerçekleşmeden birlikte yaşamaktan ve evliliğin oluşturduğu birlikten vazgeçmeleridir (Örüng ve Feyzioğlu, 2011).

Boşanma: Yasalara bağlı kalınarak gerçekleştirilmiş bir evliliğin, tarafların karıkoca olarak hiçbir bağları olmaksızın, fakat varsa ortak çocukların hakları korunmak kaydı ile mahkeme kararı ile sonlandırılmasına ve kişilerin başkalarıyla yeniden evlenmelerine imkan veren yasal bir işlemdir (Cebeci, 2009).

Yalnızlık: ürkütücü, korkutucu, kaygı verici, umutsuzluğa sürükleyen, bireyde gerginlik oluşturan, bireyin yaşamını anlamsızlaştıran, içine kapanık bir kişilik oluşturmaya, yabancılaşmaya, karamsar olmasına neden olan ve bireyin sosyalleşmesini engelleyen bir duygu durumudur. Bir bireyin tek başına yaşaması, bir kişinin kendisini çevreden soyutlayarak kendi seçimi ile tek başına yaşaması, kendi toplum grubuna yabancılaşması, çevresi tarafından dışlanması, kendisini alışılmamış ve kimsesiz hissetmesi gibi birbirinden çok farklı yaşantıların tümüdür (Geçtan, 2005).

Ölüm: Canlıların hayatının tam olarak sonlanması, ahirete gitme, sonsuz uyku, emrihak, irtihal, memet, mevt, vefat (TDK, 2011).

Çeşitli nedenlerden dolayı hayatın sona ermesi (Örüng ve Feyzioğlu, 2011).

Öfke: Kişiye mani olunması, gururuna dokunulması veya korkutulması karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, öfke, hiddet, gazap (TDK, 2011).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Aile

Farklı cinsiyetten iki bireyin hukuki ve geleneksel bağlara uyarak kurdukları biyolojik, psikolojik ve sosyolojik işlevleri olan bir kurumdur. Ailede karı-koca yasal evlenme yoluyla, ana-baba ve çocuklar ise kan bağı ile birbirlerine bağlıdırlar (Özgüven 2000 ve 2001'den akt. Demirbilek ve Otrar, 2015).

Aile, kişinin toplumun parçası olması noktasında, yaşamın temelini oluşturan sosyal bir kurumdur. Bireyin yaşamında ve çocuğun yaşamında psikolojik, fiziksel ve sosyal açıdan büyük önem taşımaktadır (Örüng ve Feyzioğlu, 2011). Aile, biyolojik ve psikolojik bağları olan ve aralarında tarihsel, duygusal ve ekonomik bir birliktelik olan ve kendilerini aynı evin üyeleri olarak hisseden kişilerin oluşturduğu birliktir (Gladding, 2012).

Ailelerin gerçekleştirmesi gereken vazifeler vardır. Bunlar:

1. Ailede üyelerin diğer üyelerinin kişilik gelişimine yardımcı olması gerekir.
2. Aile üyelerinin sosyal çevre ile etkileşimi ve sınırlarını belirlemeleri gerekir.
3. Aile üyeleri arasında duygusal bir ilişki vardır ve birbirlerine olan duygularını karşılıklı olarak hissettirmelidirler.
4. Aile yapısında olabilecek değişim, kayıp, vb. stresli yaşam olaylarına karşı dengeyi sağlayıcı görevi vardır.
5. Aile üyelerinin devamlılığını sağlama görevi vardır (Nazlı, 2003).

Son yıllarda önem arz eden bir sosyal kurum olan aile çocuk ihtiyaçları ve gelişimi açısından da önem arz etmektedir. Özellikle günümüzde sanayileşmenin ve şehirleşmenin artmasıyla birlikte, boşanma ve ayrılma gibi aile yaşantısını ve varlığını tehlikeye düşüren durumların yaygınlaşmasıyla birlikte ve yine anne-baba kayıpları sonucu tek ebeveynli aile sayısında ciddi artışlar yaşanmaktadır (Demirbilek ve Otrar, 2015). Tek ebeveynli aile, eşlerden birinin ölümü, boşanması ya da ayrılması gibi sebeplerden dolayı ebeveyn olarak annenin ya da babanın tek başına ailedeki işlerin yönetiminden sorumlu olduğu aile tipidir (Musick ve Bumpass, 1999'dan akt. Bedel ve Işık, 2005).

Tek ebeveynli oldukları ilk zamanlarda ergenler evden ayrılan ebeveyni bir daha göremeyeceklerini düşünerek korkmakta veya anne babasından birinin vefatı söz konusu ise vefat eden ebeveyne karşı duyduğu özlem neticesinde büyük bir üzüntü, mutsuzluk ve yalnızlık içinde olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle 12 yaş ve üzerindeki çocuklar, tek ebeveynli olmadan öncesine göre çevresindekilere ya da yakınlarına karşı daha hırçın ya da öfkeli olduklarını dile getirmişlerdir. Bu çocuklar tek ebeveynli olduktan sonra anne ve babalarının kendilerine karşı olan sevgisinin azalacağını düşünürken; bu yaştan küçük çocuklar anne babasının ayrılma sebeplerini anlamaya çalışmaktadır (Asagem, 2011'den akt. Bedel ve Işık, 2015). Özellikle 15-17 yaş grubunun yani ergenlik dönemindeki çocukların ve maddi durumu düşük olan erkek çocuklarının alkol ve sigara gibi maddeler kullandığı görülmektedir. Kız çocukları ise daha duygusal olup bu duruma dayanamayıp intihar etmek isteginden ya da intihar teşebbüsünde bulunduğundan söz etmişlerdir (Kuşçuoğlu, 2011'den akt. Bedel ve Işık, 2015).

Aile ilişkilerinin temelini, anne baba ve onların birbirine karşı tutumu oluşturur. Gergin bir eş ilişkisi, çocuklar için güvensiz ve sağlıksız bir ortam oluşturur (Kut, 1983). Çocuklar içe dönebilir, sinirli olabilir, boşanmaya tepkili olabilir, uyku problemleri ve yeme problemleri yaşayabilirler. Bu sorunları ileriki yaşamlarının belirli noktalarında bir daha yaşayabilirler (Şentürk Aydın, 2013).

Ergenlik yılları, toplumsal gelişim ve uyum yılları olarak da nitelendirilebilir. Aile, anne baba tutumları bu dönemde oldukça önemlidir (Biçer, 2009). Çocukluk ve ergenlik dönemi boyunca bireyin ebeveynleri ile kurduğu iletişim ve dönemin özellikleri nedeni ile kritik önemdedir (Toksoy, 2005).

Tek ebeveynli ailelerde ebeveynlerden birinin uzun süreli yolculuğu, dönmemesi, hastalık durumu veya ölüm durumu, yakınların vefatı, çocuk ve ergenlerin çevre ile iletişimlerini, duygularını ve sosyal yaşamlarını olumsuz etkileyerek aile sağlığını bozmaktadır. Bu sağlıksız aile ortamı içerisinde ailenin düzenini bozmakta ve ailenin parçalanmasına sebep olmaktadır (Erürker, 2007).

2.2. Boşanma

Boşanma, kanunlara dayalı olarak oluşturulmuş olan evliliğin, eşlerin eş olarak hiçbir bağları kalmaksızın, eğer varsa ortak çocukların hakları saklı kalmak kaydıyla mahkeme kararıyla sona erdirilmesi ve artık başkalarıyla yeniden yuva kurmalarına olanak veren hukuki bir işlem olarak nitelendirilmektedir. Boşanma durumu, aile içerisindeki tüm bireyleri yakından ilgilendiren ve etkileyen bir olaydır. Eşlerin etkilenmesinin yanı sıra aslında en çok etkilenen çocuklar olmaktadır. Boşanma sonrasında alışmış oldukları düzen tamamen değişmekte ve muhtemelen ebeveynlerden birinden uzakta kalmaktadırlar (Uzun, 2013). Hızla artan toplumsal değişimler, ailelerin yapısını ve eşlerin birbiri ile ilişkisini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum boşanmalara sebep olmaktadır (Şentürk Aydın, 2013).

Yeni yaşam koşullarına uyumu gerektiren bir süreç olmasıyla da hem hukuki hem psikolojik, hem de sosyal bir olgudur. Boşanma çoğu kültürde olumsuzlukla karşılanmasına karşılık yine de hep görülen bir durum olarak karşımıza çıkmakta, hatta boşanma oranı her yıl artmaktadır (Kabaoğlu, 2011).

Boşanma, karı koca için mutsuz bir evliliğin bitirilmesi veya kurtulma olarak dursa da, aslında umut ve beklentiler ile oluşturulmuş olan evliliğin ve aile sisteminin dağılması, parçalanması demektir. Mutlaka boşanılması gereken durumlarda dahi boşanma sorunların bitmesi için tek çözüm olmayabilmekte, eşleri psikososyal, ekonomik yönden sarsabilmektedir. Görüldüğü üzere genel olarak boşanma evlenmeden önceki yaşam gibi oluş veya kurtuluş olarak yani yeni bir bekârlık dönemi olarak düşünülmemelidir (Yörükoğlu, 2012).

Birçok nedenden dolayı eşler boşanmak isteyebilir. Boşanmayı isteyen eşlerin sorunları uzun bir sürede oluşmuş sorunlardır ve ilişkiyi sonlandıracak kadar şiddetli bir noktaya varmıştır (Gladding, 2012).

Boşanma sonrasında çocukların velayetinin eski eşe verilmesi ve boşanmanın ardından mahkeme kararı ile belirlenen; çocuk ile şahsi ilişki kurma süresinin velayeti alamayan ebeveynler için yetersiz olması, ebeveynlerin çocuklarına özlem duyması ve duygusal olarak sıkıntı yaşamalarına neden olabilmektedir. Müşterek çocuğun velayetini alan ebeveyn için ise, çocuğun diğer ebeveyni özlemesi nedeniyle birlikte yaşamaya başladığı ebeveyni suçlaması ve öfkesini ona yansıtması bir güçlük olarak değerlendirilebilir (Aktaş, 2011). Boşanma sonrası velayet durumlarının da ebeveynler dahil çocukları da olumsuz yönde etkilediği görülmektedir.

Boşanma olayından erkek çocukları daha çok etkilenmektedirler. Çünkü boşanma durumunda çocuklar genellikle anne ile kaldıkları için erkek çocukları baba rol modelinden yoksun kalmaktadır (Çağdaş, 2009).

Boşanmanın olumsuz etkileri uzun yıllar sürmektedir. Anne babası boşanmış olan birçok genç yetişkin okul hayatlarında maddi ve manevi destekten yoksun kalır, yakın ilişkiler kurmakta zorlanır. Anne babası boşanmış olanların ileride boşanma olasılığı yüksektir. Genel bir kural olarak bu olumsuz etkiler erkek çocuklarda kızlara oranla daha fazla görülür (Bee ve Boyd, 2009). Boşanmış ailelerde yetişen çocukların birlikte yaşayan ebeveynler tarafından yetiştirilen çocuklara göre; akademik başarı, psikolojik uyum, davranış problemleri, özsaygı, sosyal ilişkiler konularında sorun yaşama olasılığı yüksektir (Kabaoğlu, 2011).

2.3. Boşanmanın Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri

Boşanma; sadece karı-kocanın ortak olarak güçlük yaşadığı bir durum değil, sonuçları bakımından müşterek çocukları da olumsuz yönde etkileyecek bir olgudur. Boşanmanın sosyal ve duygusal etkilerinin yanında davranışsal sonuçlara da yol açtığı bilinmektedir. (Aktaş, 2011).

Boşanan eşlerin en büyük sorunlarından biri kendileri böylesine zorlu bir süreçte iken ve yeni bir duruma alışmaya çalışırken çocuklarına karşı da daha çok ilgi göstermek ve kararlı davranmak zorunda olmalarıdır (Taşdelen, Turhan, Erikçi, Özkan ve Güdücü, 2013). Boşanma durumunun sağlıklı bir şekilde geçirilmemesi sonucunda çocuklar hem psikolojik hem davranışsal bazı sorunlar yaşamakta, kendini ifade edememekte, derslerde başarısız olma ve sosyal becerilerde ilerleyememe yaşamaktadır. Birçok alanda gelişimleri olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca bu olumsuz yaşantılar çocukların kişilik gelişimlerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Tüm bu olumsuzluklar ergenlik dönemine gelindiğinde daha çok artmaktadır (Şentürk Aydın, 2013).

Boşanma öncesi olduğu gibi boşanma sonrası da çocuklar etkilenmektedirler. Boşanma sonrası velayet durumunda anne baba arasında seçim yapma zorunluluğu çocukları etkilemektedir. Anne ve baba birbirlerinden öç almak istediğinde ya da çocuklarına aşırı ilgi ve sevgi göstererek çocukları yanlarına çekmeye çalışmakta ve çocuklar arada kalmaktadır. Fakat olgun ve anlayışlı anne babalar için durum farklıdır. Bu ebeveynler için öncelik çocuktur. Çocuklarının bu durumdan etkilenmemesi için psikolojik destek dahi alırlar. Böylece çocuklar bu zor aşamadan en az düzeyde yara alarak geçmektedir (Keskin, 2007).

Boşanma durumu gerçekleşirken ve gerçekleştikten sonra çocuklarda öfke, içlerleme, endişe, depresyon ve suçluluk gibi duygular sıklıkla yaşanan duygulardır. Çocuklar boşanmanın ardından, yanlarında olmayan ebeveynleri için üzülebilirler, ailenin yapısal bozukluğuna ve anne-baba arasındaki çatışmalara itaatsizlikle cevap verebilirler, anne- babalarıyla olan ilişkilerinin değişmesi nedeniyle endişelenebilirler. Çocuklar, ebeveynlerinin boşanma durumuna karşı olan öfkeli tepkilerini yaşlarına ve kişilik özelliklerine göre ifade etmektedir. Yapılan araştırmalar çocukların boşanma olayını kabullenemediklerini göstermektedir. Çocuklar boşanmanın oluşturduğu stresli geçişlere uyum sağlamakta zorlandıkça, hem beden hem de ruhen hastalanmakta, sağlıkları olumsuz etkilenmektedir. Bazıları stres altında mide bulantısı, baş ve göğüs ağrıları gibi fiziksel tepkiler verebilirler. Çocuklar bu tür tepkileri, duygularını rahatça ifade etme olanağı bulamadıkları zamanlar da verebilirler (Uzun, 2013).

Birçok çocuk anne ve babalarının boşanma sebeplerini kendilerine bağlamaktadır. Bu sebeple korku, üzüntü, geriye dönme, okul başarısında düşme, ebeveynlerini barıştırma arzusu, yalnızlık, reddetme, uyku sorunları gibi birtakım olumsuz duygular da çocuklarda sıkça rastlanılan sorunlar arasında yer almaktadır. Bu duygularla başa çıkmada çocuklar anne babalarının yardımına ihtiyaç duyarlar (Taşdelen, Turhan, Erikçi, Özkan ve Güdücü, 2013).

Anne babası boşanmış çocuklar boşanma sürecinde ailelerinin geçirdiği bütün zorlukları yaşamış çocuklardır. Bu süreci geçiren çocuklarda psikosomatik hastalıklar görülmektedir. Sık sık hasta olma, okuldan kaçma, başkalarına ait olan şeyleri alma, uyuşturucu, vb. maddelere yönelme gibi durumlar ortaya çıkabilir. Boşanmanın olduğu ailelerde çocukluk depresyonlarına da çok sık rastlanılır (Tarhan, 2012).

Boşanma durumunda ergenlik dönemindeki gençler, terk edilmişlik duyguları ile evden ayrılabilir, öfke duygusu yaşayabilir, okul başarısı düşüp okul derslerine odaklanma güçlüğü ve yorgunluk yaşayabilir. Aile içinde ergenlerin bu duyguları için herhangi bir önlem alınmazsa depresyona girilip kişi yalnızlığa sürüklenebilir (Weyburne, 2000'den akt. Biçer, 2009).

Boşanma sürecinde anne babaların çocuklarına gösterdiği davranışları çocuklar reddedici bir tavır olarak algılayabilirler ve bu durum çocuğun kişiliğini etkileyebilir. Çocuğun kişiliği ve davranışları içinde bulunduğu aile tarafından şekillenir. Ve ergenlik dönemi çocuğun kişiliğinin gelişmesinde çok önemlidir (Kobaoğlu, 2011).

Ergenlik dönemindeki çocukların boşanmaya verdiği tepki çoğunlukla öfkedir. Genellikle erkek çocuklar öfkelerini sık sık kavga ederek, okulda öğretmenlerine karşı gelerek, anne-babalarına bağırarak, kırıp dökerek, öfkesini dışa vurarak ortaya çıkarırlar (Taşdelen, Turhan, Erikçi, Özkan ve Güdücü, 2013).

Boşanma ile parçalanmış aile, çocuk ve aile ilişkileri açısından, ölüm ile parçalanmadan daha kötüdür. Bunun iki nedeni vardır:

1. Boşanma sonucu oluşan ortama intibak etmek için geçen zaman periyodu ölüme göre daha uzundur.
2. Yaşıtları arasında çocuğun durumu farklı bir duruma gelir. Bu çocuklara ebeveynlerinin boşanmış olmaları konusu ile ilgili sorulduğunda utanır, sıkılırlar (Kut, 1983).

Boşanmanın etkilerine hem çocuk hem de boşanan ana-baba yönünden bakılabilir. Çocuk yönünden bakıldığında üç temel sorun akla gelir. Bu problemlerden birincisi boşanmanın çocuğun günlük yaşamına getirdiği etkilerdir. Çocuğun çevresinin zenginliği ve anne babası ile ilişkisinin niceliği ve niteliği çocuğun yetişmesini etkiler. Çocuğun aile ortamı, boşanma sonucu önemli değişikliklerle karşı karşıyadır. İkinci sorun çocuğun boşanma sırasında kaç yaşında olduğuyla ilgilidir. Erikson ve Freud'a göre yaş unsuru belirli gelişim aşamalarını göstermesi açısından çok önemlidir. Küçük yaşlardaki çocukların ebeveynlerinin boşanması onları derin etkilemektedir. Üçüncü sorun ise boşanmadan sonra çocuğun ana-babadan birinin yanında kalmış olmasından kaynaklanır. Çocuklar genelde anne ile kalırlar ve babalarını ya haftada bir kez ya da daha seyrek olarak görürler (Cüceloğlu, 2002).

Annesi babası boşanmış olan çocuğun ruh sağlığı ebeveynlerinden birinin vefat ettiği çocuktan daha çok etkilenmekte ve sarsılmaktadır; çünkü çocuğun boşanmaya uyum sağlaması, ölüme uyum sağlamasından daha uzun bir süreç gerektirir (Özgüven, 2000'den akt. Otrar ve Demirbilek, 2013). Tek ebeveynlilik çocuğu destekleyecek maddi ve manevi kaynakları azaltır. Ergenlik dönemindeki erkek çocuğun baba ile, kız çocuğunun ise anne ile kalması ya da daha çok vakit geçirmesi daha az stres yaratacık bir düzenleme olacaktır (Bee ve Boyd, 2009).

2.4. Ayrılma

Ailenin dağılmasına sebep olan bazı durumlar vardır. Ayrılma durumu da bu dağılma sebeplerindendir. Eşlerden birinin geçici bir süre veya devamlı bir hastalığı; depresyon, sel,

yangın gibi doğal afetler; fakirlik, işsizlik, terör, kan davası gibi toplumsal sorunlar sonucunda yapılan mecburi göçler, ebeveynlerden birinin iş nedeni ile veya başka bir nedenden dolayı evden uzun süre ayrılması, ailenin parçalanmasına sebep olmaktadır. Şiddetli geçimsizlik sebebi ile eşlerden birinin boşanma durumu olmadan evi terk etmesi de, ayrılık şeklinde ailenin yıkılmasına neden olmaktadır. Oluşum bakımından aslında tam olarak bir parçalanma olmayan ayrılma, sonucu bakımından ailenin yapısını bozup, fonksiyonlarını gerçekleştirmesini zorlaştırmaktadır (Şentürk, 2006). Ailenin üyesi olan çocuklar da bu durumdan etkilenmektedir.

2.5. Ölüm

Ölüm yaşamın bir gerçeğidir. Bütün canlı varlıklar biyolojik yaşamın sunduğu sınırlar içinde doğar, büyür, gelişir ve ölürler (Toksoy, 2005). Ölüm kavramına yüklenilen anlam içinde bulunan gelişim döneminden de etkilenmektedir. Çocuklar ve ergenler özellikle içinde bulundukları gelişim dönemlerine göre ölümü anlamlandırır. Gelişimsel açıdan ölüm kavramının anlaşılması, deprem, terör ve giderek artan şiddet olayları sonucu özellikle çocuk ve ergenler olmak üzere, bireyleri çok olumsuz etkilemektedir (Sezer ve Saya, 2009).

Bireyin hayatında değer verdiği ve sevdiği bir yakınının vefat etmesi üzüntü ve yas durumlarına neden olur ve bireylerde bu tür durumlarda öfke duygusu ortaya çıkabilir (Gazda 1995'den akt. Kaplan, 2007). İnsanın yakınlarının ölümü, zihnindeki ölüm kavramı ve kendi ölüm düşüncesi kadar önemli ve travmatik bir konudur. Yaşamın her döneminde olduğu gibi özellikle ergenlik döneminde de ebeveynlerin varlığı çok önemlidir. Ölüm ile ebeveynini yitiren çocuk ya da ergen hem ebeveyn yoksunluğu ile baş etmek zorunda kalacaktır, hem de ölüm olayının kendisinin yarattığı sarsıntı ile karşılaşacaktır. Bir ölüm olayında çocukta ve ailede çıkan üzüntü, özlem, arama ve yalnızlık öngörülebilir belirtilerdir. (Toksoy, 2005). Ölüm sonrası yaşanan duygu olan üzüntü, bireyin kayıp nedeniyle yaşadığı duygusal sıkıntı durumudur (Yıldız, 2004).

Ölen kişinin cinsiyetine göre çocuğun tepkileri değişmektedir. Aynı cinsiyetten olan ebeveynini kaybeden çocuklarda suçluluk duygusu ön plana çıkmakta ve cinsel özdeşim sorunları ortaya çıkmaktadır. Ölen ebeveynin karşıt cinsiyetten olması durumunda ise ölen kişinin idealleştirilmesi söz konusudur (Yavuzer, 1995'den akt. Çağdaş ve Seçer, 2007).

Ergenin ölüm düşüncesi, bizzat kendi ölümü üzerinde odaklaşır. Ergen, kendi ölümünün kaçınılmazlığı fikrinden yola çıkarak bütün insanların ve kâinatın bir gün son bulacağı fikrine

ulaşır. Ölümün apaçık, kaçınılmaz bir yaratılış kanunu olduğunu anlamaya başlar (Çevik, 2005).

Ebeveynini kaybeden ergenler gizli inkar, öfke, suçlama, üzüntü, sevdiğine kavuşma (intihar fikirleri) gibi duygusal tepkiler verebilmektedir. Olası belirtiler olarak da suça yönelme, ilaç, alkol kullanımı, bedensel ağrılar, depresyon, intihar davranışları ve derslerinde düşüş gözlemlenmektedir (Erden, 2000'den akt. Sezer ve Saya, 2009).

Ergenlikte özellikle “ben kimim, niye varım?” sorularının cevabı aranır. Bazı ergenler ölüm korkusunu önüne geçmek için yaşam tarzlarında farklılık yaparlar. Ailelerinin bu konudaki fikirlerine ihtiyaç duyarlar, düşüncelerinin dinlenmesi oldukça önemlidir. Yakın çevresinde bir ölüm olayı yaşandığında suçluluk, kızgınlık veya sorumluluk duyabilirler. Hangi duyguların genel hangilerinin özel olduğunun ayrımını yapamazlar. Ergenlik dönemindeki kayıplar kimlik gelişimini de etkilemektedir. Ergen bu dönemde kendini kabul, benlik saygısı düzeyini belirlerken var oluşunu da sorgulamaktadır (Yıldız, 2004).

Ebeveyn ölümünden sonra aile üyelerinin birbirleri ile, akrabaları ile konuşmaları önemlidir. Böylece hayatta kalanlar duygularının, yaşam taleplerinin üstesinden gelebilirler (Gladding, 2012).

2.5.1. 12-18 Yaş Arası Ergenlerin Ölümüne Verdiği Tepkiler

9-10 yaşlarından ergenliğe doğru olan dönemde hayali, soyut düşünceler devam eder, zaman içinde ergen ölümün sonsuz olduğunu, tüm canlı varlıklarda görülen bir şey olduğunu anlamaya başlar. Ergenin ebeveynlerinden birisini kaybetmesi kimlik gelişimlerinde önemli bir etki yapmakta ve bu dönemde varoluşu, yaşamın anlamını sorgulamaktadır. Yakınını ölümü sonucu öfke ve kendini suçlama, sorumluluk duygusu görülür (Yıldız, 2004).

Çocuk sevdiği birini kaybettiğinde psikolojik olarak yaralanır (Tarhan, 2011). Ergenlik ve gençlik dönemlerindeki çocuklarda ise okul yaşamından erken ayrılma, eğitimi yarıda bırakma, otoriteye başkaldırma, benlik ve cinsel kimlikte uyumsuzluk gibi davranışlar görülmektedir (Özgüven, 2000'den akt. Demirbilek ve Otrar, 2015).

Baba kaybının kız ergenler üzerindeki etkisi ergenlikte kendini gösterir. Bu kız çocukları erkek arkadaşları ile ilişkilerinde saldırganlık ve sıkılgan davranışlar gösterdiği görülmüştür (Nazlı, 2003).

Yaşamın ilk yıllarında annenin vefat etmesi babanın kaybından daha önemli görülür. Çünkü çocuğa kim bakarsa baksın annesinin baktığı gibi bakamaz, çocuğa annesinden farklı bir yaklaşım ile bakacaktır. Çocuklar büyüdükçe, özellikle erkek çocuklar için babanın ölümü oldukça sarsıcı ve derinden etkileyici bir durum olur. Çünkü baba, erkek çocuğu için benzetmek istediği rol modelin kaybidir (Kut, 1983).

Fiziksel olarak görülen tepkiler, baş ağrıları, karın ağrıları, uyku düzeninde değişiklik, uykusuzluk, aşırı uykulu olma, sakarlık, iştahta değişiklik, fazla hareketlilik, hareketsizliktir. Psikososyal olarak ergende görülen tepkiler ise kendi kabuğuna çekilme ve diğer insanlardan kendini soyutlama, insanlardan kaçma, depresyon, üzüntü, intihar düşünceleri, hırsızlık, kâbuslar, okul sorunları, kafa karışıklığı, suç işleme ve saldırganlıktır. Ergenler bir geçiş döneminde oldukları için çatışmaları yoğundur. Çocuk ve yetişkinlerden farklı olarak ölümü anlamının yanı sıra ölümsüzlüğü de kavrayıp anlamaya çalışırlar. Risk alma davranışı ile birlikte öfke gibi birçok dışa vurum davranışları da ölümle ilgili bir stresin sonucudur (Toksoy, 2005).

Ergenlik dönemi soyut düşünceye geçiş dönemidir. Ölümün kaçınılmaz, evrensel ve geri dönülmez olduğu kavranır ve ölen kişi idealleştirilir. Duygusal olarak; güçlü inkâr, öfke, suçlanma, üzüntü ve intihar aracılığı ile sevdiğine kavuşma duyguları görülmektedir. Davranış olarak da suç işleme, ilaç, alkol kullanımı, bedensel ağrılar, depresyon, intihar davranışları ve okul başarısızlığı gözlenen davranışlar arasındadır (Erden, 2000'den akt. Çağdaş ve Seçer, 2007).

2.5.2.Parçalanmış Ailelerin Çocuklarında Görülen Davranışlar

Psikolojik olarak bakıldığında aile yapısının bozulması, ailenin bölünmesine ya da bütünüyle dağılmasına yol açan ve tüm aile üyelerini hatta yakın çevredeki kişileri dahi etkileyebilen karmaşık bir olgudur. Bu süreçte en çok sarsılan çocuklardır. Çocuk, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini aile içerisinde tamamlar. Çocuk ebeveynlerinin her ikisinin de ilgisine, sevgisine, şefkatine ihtiyacı olan bir varlıktır (Kabaoğlu, 2011).

Ergenlik; kendini değerli hissetme, bir arkadaş grubunun parçası olma, karşı cinse yönelen ilgi, risk alma, fark edilip takdir edilme ihtiyaçlarının hissedildiği bir dönemdir. Bu dönemde aileden doğal olarak uzaklaşmanın yanında boşanma olayı ile sarsılan ergenin birçok risk ile karşı karşıya kaldığı söylenebilir (Akdoğan, 2012).

Ergenlik öncesi 0-3 yaş arası çocuklarda; ebeveynlerinden birinin evden ayrıldığını anlama fakat nedenini anlayamama, sıklıkla ağlama, uyumama ve gelişim görevi olarak geriye dönme görülebilir. 3-8 yaş aralığındaki çocuklarda saldırganlık, sinirlilik, huzursuzluk, öfke nöbetleri, kaygı, kızgınlık, suçluluk, anne babaya vurma ya da aşırı bağıllık gibi tepkiler görülür. Hangi ebeveyni ile kalıyorsa diğer ebeveyni özleme söz konusudur (Şentürk Aydın, 2013).

Son yıllarda ülkemizde de görüldüğü üzere, ergenlik dönemindeki gençlerin depresyon, marjinal gruplara katılma, intihar vb. gibi 'sapkın davranışlar' boyutunda ciddi bir artış kaydedildiği gözlenmektedir. Yapılan çalışmaların önemli bir kısmı bu tür davranışlar gösteren gençlerin birçoğunun parçalanmış ailelerden geldiğini göstermektedir. Ebeveynin ölümü, ayrılma, boşanma vb. gibi ergenin bir yetişkin modeli ile özdeşleşme yeteneğini engelleyebilmektedir. Bu durum çocuğu duygusal bir izolasyon içine sokmaktadır (Ulusoy, Özcan Demir ve Görgün Baran, 2005).

Boşanmadan kaynaklanan parçalanmalar sonrası çocuklar ayrılığı inkar ederler, öfkeli olurlar, anne babayı birleştirmeye çalışırlar, depresyon ve çöküntü yaşayıp en sonunda ayrılığı kabullenirler (Özgüven 2001'den akt. Biçer, 2009). Ölüm ve boşanma ile ailenin parçalanması, çocuğu toplumsal hayata hazırlama, onu sağlıklı bir yetişkin haline getirme olasılıklarını ortadan kaldırmaktadır (Şentürk, 2006).

Boşanma olgusu çocukların ergenlik dönemine değişik bir biçimde yansır. Ergenlik döneminde anne babası boşanmış çocukların çatışmalı oldukları görülmektedir. Kimi ergen boşanmanın yasını tutar, kimisi bağıllık çatışması yaşar, kimisi duygusal desteğe gereksinim duyar, kimisi ailede önemli bir sorumluluk alır. Boşanma durumu çocukların benlik kavramını olumsuz yönde etkilemektedir. Okul başarısızlığı, yalan söyleme, çalma vb. olumsuz davranışlar izlenebilmektedir. Derste dikkatsizlik, dalgınlık okul başarısını düşürür. Anne babası boşanmış olan çocuk arkadaş grubundan soyutlanmaktadır. Arkadaşlarının anne ve babalarına, ailelerine gıpta ederek bakarlar (Keskin, 2007).

Boşanmanın, sosyal ve duygusal etkilerinin yanında davranışsal sonuçlara da yol açtığı bilinmektedir. Boşanmış aile çocuklarına gerekli destek sağlanmadığında, geç sosyalleşme, öfke, kurallara karşı gelme gibi tepkiler geliştirdikleri, depresyon, endişe, güvensizlik, okula uyum sağlamada güçlük, belik algısında zayıflama ve özgüven eksikliği gibi sorunlar yaşadıkları bilinmektedir (Meriç, 2007). Boşanma olayından çok sonra bile ruhsal ve duygusal olarak acı çekmeye ve bunu davranışlarına yansıtmaya devam ederler (Gladding, 2012).

Boşanma, ölüm, ayrılık, vb. durumlar sonucu parçalanmış aileye sahip olan çocuk, ergen sürekli bir iç çatışma halindedir. Bu çatışmalar sonucu da ailesini, anne ve babasını suçlar (Wolf, 1998'den akt. Uşaklı, 2013).

Vefat veya boşanma nedeniyle parçalanmış ailelerden gelen çocukların ergenlik döneminde farklı uyum problemleri ortaya çıkabilir. Örneğin babası olmayan çocukların baba ihtiyacı duyması ile suç içeren davranış göstermesi birbiriyle ilişkili durumlardır. Sürekli suça karışanların içinde babası olmayan çocukların fazla olduğu görülmektedir (Pancar, 2009).

Yavuzer'e (2005) göre boşanmış aile ortamında ergenin boşanma durumuna tepkisi farklı şekillerde gerçekleşir. Ergen boşanmayı önceleri kabul etmeyebilir, anne ve babaya karşı öfkeli tavırlar sergileyebilir, ayrılan ebeveyn tarafından terk edildiğini hissedebilir, görüntüsü, okul başarısı düşebilir okuldan kaçma ve hırsızlık gibi çeşitli uyum ve davranış sorunları gösterebilir.

Çocuklar boşanmanın oluşturduğu kaygılı durumlar karşısında zorlandıkça, bedensel ve psikolojik sağlıklarında bozulmalar ortaya çıkabilmektedir. Stres yaşayan çocuklarda bedensel tepkiler olarak mide, baş, göğüs ağrıları gibi fiziksel tepkiler görülür. Çocuklar bu tür tepkileri, duygularını rahatça ifade etme olanağı bulamadıkları zamanlarda verebilirler (Uzun, 2013). Parçalanmış aileler, çocuğun sosyalleşme sürecini kesintiye uğratması sebebi ile eksik bir sosyalleşmeye yol açar (Uluğtekin, 1991'den akt. Biçer, 2009).

2.6. Yalnızlık

Sullivan'a göre ise yalnızlık; insanın ihtiyaç duyduğu kişilerarası ilişkileri ile yakınlık kurma durumu gerçekleşmediğinde oluşan; istenmeyen ve kurtulmak için bireyin her şeyi yapabileceği motive edici bir yaşantıdır. Ona göre, ergenlik döneminde, birey diğer insanlarla yakın ilişkilere başlamakta, iç dünyasını paylaşabileceği arkadaşlar edinmekte ve toplumsal bir birey olmanın görev ve sorumluluklarını üstlenmektedir. Eğer kişi bu dönemlerde yakın ilişkiler kuramazsa, büyük bir umutsuzluğa yalnızlığa düşmektedir (Geçtan, 2005).

Yalnızlık, insanların duygu ve düşüncelerini kendilerine yöneltmesi, dış dünyadan kendini soyutlaması, bağlarını koparması sonucunda, kendi içine kapanması ve dış dünyaya kapalı olmasıdır. (Armağan, 2014). Yalnızlık insanların hayatındaki koruyucu ve risk faktörleri olarak görülebilecek kritik, önemli değişkenler ile ilişkilidir (Güloğlu ve Kararımak, 2010). Yalnızlığı kişinin toplumsal ilişkilerinden duyduğu kişisel doyum olarak açıklayabiliriz (Burger, 2006).

Yalnızlık duygusu kişilerin hayatının hemen her döneminde görülebilen bir duygudur. Bireyler sosyal çevrede samimi, içten ve güvende olacakları sosyal bir grubun desteğine ihtiyaç duyarlar. Bunu sağlayacak kişiler yoksa çevrelerinde ya da kendileri sosyal ilişki kuracak olgunluğa sahip değillerse ve bunu yapamıyorlarsa yalnızlık duyarlar. Yalnızlık duygusu bireyin sosyalliğine, kendisine ilişkin algısına ve cinsiyetine de bağlıdır. İki tür yalnızlıktan söz edilmektedir; duygusal yalıtım ve sosyal yalıtım. Duygusal yalıtım, kişinin iç dünyasında yaşadığı bir boşluk durumudur. Romantik ilişki kurabilecek ve paylaşımda bulunabilecek karşı cinsin eksikliğinden kaynaklanır. Sosyal yalıtım, sosyal bir gruba katılmaktan veya bir topluma girmekten yoksun olma yönü ile bireylerde uzaklaştırılmış ve itilmiş olma duygusu doğurabilir. Ergenlik ve yetişkinlikte yalnızlık duygularına yalnızlık katan durumlar da söz konusu olabilir. Bunlar ev ortamından ya da okul ortamından kaynaklanmaktadır. Yeni bir ev ortamına-okul ortamına- taşınma, bir arkadaştan uzaklaşma, sahip olunan bir nesnenin/ evde beslenen bir hayvanın kaybolması, canlı ise ölümü, ebeveynlerinin boşanma durumu ya da hayatlarındaki önemli birinin ölmesi şeklinde yaşanmaktadır (Erözkan, 2004). Soyutlanma ve yalnızlık, endişe ve depresyona neden olur. Ruhsal sağlık sorunları ile ilişkilendirilir (Twenge, 2009).

Yalnızlık, nadiren ya da kimi zaman insanın kendisini birçok etkinlikten soyutlaması, bir köşeye ayrılarak diğer insanlardan uzaklaşması, işini bırakması, yaptığı işinden ve tüm etkinliklerinden artık zevk alamamaya başlaması halidir. Aslında bir bakıma insan kendi kendisini yalnızlaştırmaktadır (Sarıçam, 2011). Bir baş etme biçimi olarak yalnızlık yaşayan birey zaman zaman kaçınma davranışları sergilemektedir (Duy, 2013).

Ergenlik dönemi yalnızlık konusunun araştırılması için ideal bir gelişimsel dönem olarak kabul edilmektedir Ergenlik döneminde yalnızlık duygusunun görülmesi olağan bir durum iken tek ebeveynliliğin de olması durumu daha da güçleştirmektedir (Eskin, 2000).

Yalnızlık insanlığın başlangıcından beri vardır. Edebiyat, felsefe ve birçok alanda yalnızlık olgusuna yer verilmiştir. Psikoloji bilimi ise yalnızlık olgusu ile 1900'li yıllarda ilgilenmeye başlamıştır. Sistemik araştırmaların ise ancak 20. yy.'ın ikinci yarısından sonra ortaya çıktığı görülmektedir (Duy, 2003).

Yalnızlık her birey tarafından yaşanan bir duygudur. Bazıları yalnızlığı geçici bir süre, bazıları ise yalnızlığı sürekli ve uzun süreli yaşamaktadır. Bireyler tarafından uzun süreli yaşanan yalnızlık birey tarafından seçilmiş bir durum olmamakla beraber yaşanmakta ve çevresi tarafından istenmediğini düşünmektedir. Bu da kişide korku, sıkıntı ve ümitsizlik gibi tipik özellikler meydana getirmektedir (Demirtaş, 2007).

Ergenlerdeki yalnızlık duygusu, bilişsel, biyolojik, fiziksel ve psikolojik gelişim, kimlik ve kişilik gelişimi gibi etkenlerden etkilenmektedir. Ergenin yalnızlıkla baş etme stratejileri, yalnızlıklarının boyutuna, kendilerine yönelik algılarına, çevresel, sosyal faktörlere bağlıdır (Kılınç, 2005).

Babası olan ve olmayan erkek çocukları karşılaştırıldıklarında babası olmayan çocukların babası olanlara göre toplum içerisinde ve arkadaş ilişkilerinde daha zayıf oldukları, daha bağımlı davranışlar sergiledikleri, ahlaki değerlerin benimsenmesi açısından daha geri oldukları, okul başarılarının daha düşük olduğu ve cinsiyet rollerinde daha az erkeğimsi kimliğe sahip oldukları görülmüştür (Özkardeş, 2006).

Çocuğun güven duygusunu edinmesinde ve sağlıklı bir iletişim ve ilişki sistemi oluşturmasında anne vazgeçilmezdir. Boşanma, ölüm veya ayrılık sonrası annenin olmadığı durumlarda güven, yalnızlık, öfke problemleri görülmektedir. (Yavuzer, 2005).

Yalnızlığın ergenlerde yoğun olarak görülmesi, özellikle liselerde yalnızlık sonucu oluşan psikolojik, sosyal sorunlara ve okul not düşüklüğüne (düşük akademik başarı, okuldan kaçma, okulu bırakma, yeteneğinin altında başarı, sınıf etkinliklerinde pasif kalma) neden olabilmektedir (Pancar, 2009).

2.7. Yalnızlığı Açıklayan Kuramlar

Bu bölümde psikoloji kuramlarının öfke duygusuna ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

2.7.1. Bilişsel Yaklaşım

Bilişsel yaklaşım, yalnızlığın duygusal ve davranışsal yönlerini reddetmeden daha çok düşünsel, zihinsel süreçlere, bireyin kendisini, çevresini nasıl algıladığına ve yorumladığına odaklanır. (Sarıçam, 2011'den akt. Güler Yılmaz, 2012). Bilişsel yaklaşım yalnızlığın bilişsel ve ilişkisel süreçleri üzerine odaklanır. Yalnızlığı, kişinin o an sahip olduğu ilişkileri, zihinsel süreçleri ile aslında sahip olmayı istediği ilişki ve zihinsel süreçleri arasındaki farklılık olarak algılamakta, bu fark ne kadar fazla ise, çekilen yalnızlık katsayısının da o oranda fazla yaşanılacağı ifade edilmektedir (Armağan, 2014). Yalnızlığın sonucu olarak benlik algısı düşüktür ve yalnızlık bireyi mutlu edecek sosyal ilişkiler oluşturmasını engelleyecek duygu ve davranışlara eşlik eder (Peplau, Miceli ve Morasch, 1982'den akt. Koçak, 2008).

Bilişsel yaklaşımda duygu ve davranışlar veri olarak kabul edilmekle birlikte, yalnızlık, bireyin algıları, tutumları ve içsel yaşantı süreçleri çerçevesinde irdelenmekte ayrıca bireyin sosyal yaşamda ilişkiler örüntüsünde geçerli olan kendi standartları ve normları yalnızlığı nasıl yaşayacağını belirlemektedir (Armağan, 2014).

Bilişsel yaklaşımda önemli bir nokta, yalnızlık yaşayan bireylerin, yalnızlıklarını neye bağladıklarıdır. Çünkü yalnızlık yaşayan bireylerin çevrelerine ilişkin yorum ve yüklemeleri, yalnızlık ile nasıl başa çıkacağını, duygularını ve geleceğe dair beklentisini etkilemektedir (Kızılgöçer, 2011).

Bilişsel uyumsuzluk modelinde yalnızlık, bireyin içsel yaşantıları, algıları çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda yalnızlık yaşayan bireyin kendisini ve sosyal yaşamını, ilişkilerini nasıl algıladığına, değerlendirdiğine odaklanılır (Duy, 2003).

2.7.2. Varoluşçu Yaklaşım

Varoluşçular temel olarak insanın hayatında yalnız bir varlık olduğunu belirtmekte ve yalnızlığı normal görmektedir. Varoluşçu yaklaşıma göre insan hayatından sorumlu olduğu derecede yalnızdır. Yalnızlığı insanın varoluşsal gerçeği olarak kabul etmekte ve yalnızlığı bir yaşam biçimi olarak ifade etmektedirler. Varoluşçu yaklaşıma göre, bireyin kendini özgür, yaratıcı ve mutlu hissetmesi, diğerlerinden kendini soyutlayarak, kendi yalnızlığında kendisi ile yüzleşmesi ile mümkün hale gelebilmektedir. İnsan kendi özünü oluştururken yalnızdır ve özgürdür. Bu yaklaşım yalnızlığı olumlu bir yaşantı olarak değerlendirmektedir (Armağan, 2004).

Varoluşçu yaklaşımı benimseyen kuramcılar yalnızlığı korku olarak algılamamayı ve insanların yalnızlığı onun için olumlu bir durum olarak ve tecrübe olarak görmeleri yönünde desteklemektedirler. Yalnızlığın sebebi ve kökeni ile ilgilenmeksizin, yalnızlığı bir gereklilik ve varoluşun özü olarak görürler. Yine benzer şekilde yalnızlık duygusunu artıran veya azaltan durumlarla da ilgilenmezler. Kişi zaten yalnızdır. Bu nedenle yalnızlık, kişinin kendisine ilişkin derin bir farkındalık kazanmasına olanak veren normal ve sağlıklı bir yaşantıdır. (Perlman ve Peplau, 1982'den akt. Duy, 2003).

Bireyler varoluşuna yalnız başlayıp varoluşunu yalnız tamamlarlar. Varoluşsal yalnızlık insana acı verirken aynı zamanda benliğin gelişmesini sağlar. Gerçek yalnızlık ise doğum, ölüm, değişim, trajedik yaşantı gibi yaşam deneyimlerinden kaynaklanır (Sarıhan, 2007).

2.7.3. Psikodinamik Yaklaşım

Yaşam içgüdüsünü ele almaktadır. Bireyin kendi 'ben'inin içine sıkışıp kalmasından söz etmektedir. Dış dünyadan kendisini soyutlayan kişi kendi egosuna çekilir ve kendini merkeze taşıyarak ideal bir içsel durum oluşturmaktadır. İdeal içsel durum yaratmaya duyulan aşırı istek, yalnızlık olarak ortaya çıkmaktadır. Bebeklik döneminde anneye bağlanma yoksunluğu yaşanması ve yaşanan duygusal boşluk durumu bireyin yetişkinlikteki duygu durumunu da etkilemekte ve yetişkinlikte narsistik eğilimle egoyu korumaya almak amacı taşıdığı belirtilmektedir (Armağan, 2004).

Bebeklik ve çocukluk yıllarındaki yaşantılar çok önemlidir. Gelişimin sağlıklı olmaması için yaş döneminin gerektirdiği temel ihtiyaçlar karşılanmalıdır. Bu temel ihtiyaçların karşılanmaması durumunda kişi o dönemde takılır ve bundan sonraki dönemlerde de kişilik gelişimi olumsuz etkilenir (Senemoğlu, 2005).

Sullivan yalnızlığı, yakın ilişki kurma ihtiyacının yeterince giderilmemesi sonucu ortaya çıkan oldukça rahatsız edici, nahoş bir yaşantı olarak tanımlamıştır. Yetişkinlikte yaşanan yalnızlığın temelleri ona göre bebeklik döneminden kaynaklanmaktadır (Sullivan, 1953'den akt. Duy, 2003). Psikodinamik kuramcıların yalnızlıkla ilgili çalışmalarının büyük bir bölümü klinik ortamlarda yapılır. Bu yüzden de yalnızlığı patolojik olarak görmektedirler (Güler Yılmaz, 2012).

Ergenlik dönemi yalnızlığın ve buna ait sorunların fazlası ile görüldüğü bir dönemdir. Araştırmacıların çoğu da, yalnızlığın ergenlik döneminde diğer dönemlere oranla daha yoğun ve daha yaygın bir şekilde yaşandığını ileri sürmektedir. Bu gelişim döneminde, fiziksel değişim, hormonal değişimler, kimlik ve kişilik gelişimi, duygusal değişimler gibi herkeste görülen durumlar ve bazı önemli olaylar yaşanmasının bunda etkili olabileceği düşünülmektedir (Elevli, 2012).

2.7.4. Etkileşim Kuramı

Yalnızlık karmaşık ve kişiye özgü bir deneyimdir. Hem fiziksel faktörlerden hem de çevresel faktörlerden kaynaklanmaktadır ve normal bir durum olarak görülür. Çevresel faktörler fiziksel faktörlere göre biraz daha fazla baskındır. Kişisel ve çevresel faktörlerin etkileşimi sonucu kişi yalnızlaşır. Duygusal yalnızlık ve sosyal yalnızlık ile bu durumu açıklar. Duygusal yalnızlık kişinin samimi ilişki kuramamasından, sosyal yalnızlık da istenilen arkadaşlığın olmamasından kaynaklanır (Weiss 1973'den akt. Koçak, 2008).

2.8. Öfke

Öfke, istenmeyen bir duygu olarak görülse de, kişiyi sıkıntılı, tehlikeli durumlara karşı önlem alıcı ve tehlikeden koruyucu özelliktedir. Öfke doğal bir duygudur (Aydın, 2005). Genel olarak öfke, karşılanmayan isteklere, istenmeyen sonuçlara ve gerçekleşmeyen beklentilere verilen duygusal bir tepkidir. Diğer duygular gibi son derece doğal, evrensel ve sağlıklı ifade edildiğinde yapıcı ve kişiler arası iletişimi düzenleyici bir duygudur (Soykan, 2003).

Öfke, hedeflerimizin önüne bulunan engellerle savaşmayı sağlayan enerjiyi veren doğal bir tepkidir. Genellikle tehdit edilme, engellenme nedeni ile ortaya çıkar. Depresyon durumunda da sık görülür. Öfke genellikle haksızlığa uğradığımızı hissettiğimizde oluşur. Öfkelenen insanlar kendilerini kurban gibi hissederler. Bazı insanlar öfkelerini içlerinde biriktirir, onu dışa vuramazlar. Bu durum depresyon, panik atak gibi psikolojik sorunlara ve duygu ve öfkenin ifade edilmemesi ruhsal rahatsızlıklara sebep olur (Sayar, 2012).

Öfke yaşla birlikte artar ve nedenleri değişir. Okul çağı ve ergenlerde öfke nedenleri sosyal engellemeler ve düş kırıklıklarını da içine alarak artar. Öfkenin baskı altına alınması veya engellenmesi onu yok edip ortadan kaldırmaz. Genç öfkesini biriktirir ve bir anda bir öfke patlaması ile ortaya çıkarabilir (Çağdaş ve Seçer, 2007).

Öfke sürekli öfke ve durumluk öfke olarak ikiye ayrılır. Engellenme vb. nedenlerle dış uyarıcı etkisi ile veya iç uyarıcılar etkisi ile ortaya çıkar (Bozoğlu ve Çankaya, 2012). Öfke duygusuna içsel olarak duygu ve düşüncelerimiz sebep olduğu gibi dışsal bazı sebepler de söz konusudur. Öfke duygusuna neden olan içsel nedenler arasında engellenme, suçluluk ve utanç duygusu, benlik saygısının düşük olması, kıskançlık, hayal kırıklığı, kötü anılar, rekabet sayılabilir. Öfke duygusuna neden olan dışsal nedenler arasında, kalıcı hastalıklar, alkol ve uyuşturucu, tehdit edilmek, saldırıya uğramak, aldatılmak, ilgisizlik, değersiz görülmek, umursanmamak, cinsel taciz ve ölüm sayılabilir (Karlı, 2012).

Öfke insan yaşamında var olan olması normal bir duygudur. Öfke karşılıklı etkileşim halinde olan, birbiri ile bağlantılı bir takım bileşenlerden oluşmaktadır. Duygusal, psikolojik ve bilişsel bileşenlerin etkileşimi ile oluşan öfke duygusu, bu etkileşim ile harekete geçen bir iç tecrübe sürecidir (Diril, 2011).

Bu kızgınlık duygusunun açığa çıkmasına neden olabilecek başlıca kaynaklar; rahatsız edilme ve saldırı, dürtüsellik, engellenme ve düşük kendilik değeridir (Ulu, 2011). Bireyin istek ve ihtiyaçları engellendiğinde, istekleri yerine gelmeyince, kişiliğine yönelik bir tehdit algılandığında öfke duygusu ortaya çıkar (Danışık, 2005).

Öfke, ergenlik döneminde yani bireyin en fırtınalı gelişim döneminde en yoğun olarak görülmektedir. Ergenlik döneminde yoğun olarak yaşanan öfke duygusu sevgi, nefret, üzüntü, hoşlanma gibi temel duygulardan biridir (Duran ve Eldeleklioğlu, 2005). Ergenler öfke durumunu daha açık şekilde yaşayabilir ve içlerinde bulundukları dönemden dolayı stres yaşayabilirler (Fiyakalı, 2008).

Duygusal, fizyolojik ve bilişsel boyutlarda yaşanan öfkenin, yoğun ve istenmeyen etkilerine bakıldığında büyük sorunlar ortaya çıkmaktadır. Öfke duygusunun yoğun olarak yaşanması, bireyin saldırgan davranış eğilimini harekete geçirmektedir. Bu saldırgan davranışlardaki amaç başkalarına zarar verme düşüncesidir (Soykan, 2003). Ergenler geçiş dönemindedir ve bundan dolayı çatışmaları yoğundur. Ergenlerdeki risk alma davranışları ile birlikte öfke gibi birçok dışa vurum davranışları da ölümle ilgili bir stresin sonucudur (Toksoy, 2005).

Boşanma durumuna öfkeyi ortaya çıkaran bir yaşantı olarak bakıldığında, bu süreçte içinde bulunulan gelişim dönemine göre öfke duygusunun yoğunluğunun farklılaşacağı düşünülebilir. Buna istinaden yaş olarak bakıldığında, ergenlik dönemi öfkenin daha yoğun ve açık, net bir şekilde yaşandığı ve bundan dolayı da ergenlerin bu dönemden kaynaklanan bir stres altında olabilecekleri söylenebilir (Fiyakalı, 2008).

Ergenlik döneminde yoğun olan bu öfke duygusu baş edilmesi gereken bir duygudur. Ergenler, gelişim ve değişim sürecinde bir taraftan içinde bulundukları topluma uyum sağlamaya çalışırken diğer yandan ergenliğin getirdiği sıkıntılarla baş etmeye çabalamaktadır. Ergenlerden bazıları, aslında doğal ve insani olan öfke duygularını normal bir şekilde yansıtmak yerine bastırmayı seçerler. Oysa kabul edilerek ifade edilen, kontrollü olarak dışa vurulan öfke duygusu etkin, olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Bastırılan öfke duygusu daha tehlikeli olmaktadır. Öfke durumunda ergenlerin benmerkezci yapılarından dolayı sadece kendilerini haklı görmesi öfke kontrolünü zorlaştırmaktadır. Ergenlik döneminde gençlerde yoğun olarak görülen öfke duygusu, kontrol altına alınmazsa genç, birtakım olumsuz yaşantılara maruz kalmaktadır. Yalnızlık da bu kötü yaşantı durumlarından. Öfkesini kontrol edemeyen ergen kendisi için değerli olan arkadaşlarıyla ilişkilerinde öfke problemleri yaşayabilir, tartışabilir, arkadaşları tarafından da gruptan atılıp yalnızlığa itilebilir (Koçak, 2008).

Öfke, başkalarına karşı olumsuz birtakım duyguların kolayca açığa çıkartılmasına olanak sağlayan bir duygudur. Birey öfkesini ifade ederken, bağırıp çağırıp söylenerek diğerlerine karşı hissettiği olumsuz duyguları da ifade etme şansı bulur (İmamoğlu, 2003).

Öfkesine neden olan kişi ile olan ilişkileri veya içinde yer aldığı çevrenin koşulları nedeni ile ergenler öfkelerini göstermemek veya ertelemek durumunda kalabilirler. Bu durum dıştan sakın görünmelerine karşın, hırçın bir iç dünyaları olmasına neden olur (Akdeniz, 2007).

2.9. Öfkeyi Açıklayan Kuramlar

Bu bölümde psikoloji kuramlarının öfke duygusuna ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

2.9.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik kurama göre, insan bedeni çevreye ve çevrenin belirli özelliklerine tepkide bulunur ve beden bu tepkilerin farkına vardığında heyecan duyar (Cüceloğlu, 2002). Bu kuramda öfke kavramı açıklanırken, kişinin öfkeli ve suça yönelimli davranışlarıyla, otonom sinir sisteminin öfke davranışını yönlendirmesine odaklanılır (Koçak, 2008). Biyolojik kurama göre öfke, insan ve hayvanlarda varlığını kendini koruma içgüdüsünden kaynaklanır (Karlı, 2012).

Öfkenin nöropsikolojik temelleri ise beynin sol yarıküresine işaret etmektedir. Sol yarıküre etkinliği, duygunun kaynağına doğru yaklaşmakla ilgilidir, sağ yarı küre etkinliği ise duygudan uzaklaşmakla ilgilidir (Zengin, 2010). Biyolojik olarak öfke duygusunun beraberinde getirdiği tepkiler, sinir sisteminin davranış, olay ve durumlar karşısında verdiği tepkilerdir (Özmen, 2006).

Kararlı saldırgan davranış kalıpları üzerinde dururlar. Bu kararlılık için neden olarak kalıtsal eğilimi gösterirler. Bazı insanlar doğuştan saldırganlık eğilimine sahiptirler (Burger, 2006).

Saldırganlığın nedeni merkezi sinir sistemi ve endokrin sistem işleyişindeki bozulmadır. Engellenme olmadan da beyindeki hatalı çalışma, hormonlar ve genetik yapı sonucu saldırganlık ve öfke oluşur (Okman, 1999'dan akt. Aydın, 2014).

2.9.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Pek çok açıdan insancıl yaklaşıma zıt görüşler içerir. Diğer davranışları nasıl öğreniyorsak yalnızlığı da öğreniriz. Ödüllendirilen davranış tekrar eder. Saldırganlık da ödüllendirilirse yetişkinlikte devam eder (Burger, 2006).

İçinde bulunulan kültür ve çevresel faktörler öfke duygusunu, öfkenin ifade edilmesini, hangi duygularda ve nasıl öfkenin ortaya çıkarılacağını belirler ve şekillendirir. Kültür ve çevrenin

öfkenin oluşumunda ve ifade edilişinde önemli etkisi vardır (Fiyakalı, 2008) . Sosyal öğrenme kuramının bakış açısında, örnek alma, taklit etme, özdeşleşme ve pekiştirmeler ile öğrenilen tepkilerdir. Çocuklar en iyi gözlemleyerek öğrenir. Ebeveynlerini gözlemleyen çocuk, kendi davranışları için de geri bildirimler alarak çevresi tarafından kabul edilen davranışları sürdürür ve öğrenir. Toplum tarafından onaylanan davranışları benimseyen çocuk, sağlıklı yollarla öfkesini gösteremezse, öfke duyguları yoğunlaşır ve içinde kalır ve içindeki bu çatışmadan kurtulmak için yanlış davranışlara yönelebilir (Köknel, 2000).

Sosyal kuramcılara göre öfke ifade edilirken çevrenin attettikleri ve etkisi büyüktür. Çevre bazı sosyal yapılandırmalarda bulunduğu için öfkenin ifade edilmesinde cinsiyet farklılıkları görülmektedir. Bu farklılık toplumun erkeklik ve kadınlık algıları ile, cinsiyetlere yükledikleri anlam ile ilgilidir. Yetiştirilme tarzları da ön plana çıkmaktadır. Erkekler öfkelerini rahatlıkla gösterirken, kadınların öfkelerini bilmeleri ve yansıtmaları toplum tarafından engellenmiştir (Kenndy, 1992'den akt. Fiyakalı, 2008).

2.9.3. Psikanalitik Kuram

Öfke duygusunu oluşturan nedenlerin doğuştan getirilmiş olup, bilinçdışında gizlenmiş olduğunu söylemekte ve öfkenin saldırganlıktan farklı olmadığını belirtmektedir. Öfke ile saldırganlığı bir ele almaktadır. Freud, ifade edilmeyen saldırgan davranışın ve öfkenin bir şekilde içimizde enerji olarak kaldığını ve birçok istenmeyen olumsuz davranışımızın bilinçaltımızda yer alan bu olumsuz enerji ve saldırgan tutumlardan oluştuğunu belirtmiştir (Cüceloğlu, 2002). İki temel içgüdüden bahsetmiştir. Yaşam içgüdüsünün türevinin cinsellik, ölüm içgüdüsünün türevinin ise saldırganlık olduğunu savunur. Freud'a göre saldırganlık, insanın kendine dönük yıkıcı eğilimlerinin dış dünyadaki objelere çevrilmesidir (Geçtan, 2002). Bu yaklaşıma göre öfkenin bastırılması olumsuz sonuçlar doğurabilir. Kurama göre, eğer bireyler öfkelerinin altında yer alan sebepleri bilirse öfkeyi çözebilirler (Karşlı, 2012).

Öfkenin içe atılması birey için sağlıksız bir durumdur. Kişinin fizyolojik ve psikolojik durumunu bozar. Bu nedenle bu yaklaşıma göre öfke ifade edilmelidir. Psikanalitik yaklaşımda öfkenin fonksiyonu çoğunlukla katarsis yani boşalım kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Bu durum, gerilim, öfke anında dengeyi sağlamak ve gerilimi bitirmek için organizmanın harekete geçmesi ve biriken enerjiyi boşaltması ile açıklanır (Özmen, 2006).

Psikanalitik kurama göre, öfke bastırılır. Bu öfkenin yok olmadığını gösterir. Öfke farklı biçimlerde kendini gösterir (Balkaya, 2001).

2.9.4. Bilişsel Davranışçı Kuram

Öfkenin oluşumunda bilişsel süreçlerin önemini vurgulamaktadır. Bilişsel davranışçı kuram yaklaşımı olaya bir bakış açısı ve iyileştirme yöntemi sunmaktadır. Bu görüşe göre, öfke çoğunlukla akıl dışı inançların, otomatik düşüncelerin, içsel isteklerimizin sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Türkçapar, 2007). Bilişsel yaklaşıma göre öfkelenmenin nedeni aslında o olayla ilgili sahip olunan düşüncedir (Şahin, 2004). Olaylara ne anlam yüklediğimiz önemlidir.

Bilişsel davranışçı yaklaşım öfkeyi, bilişin ve davranışın birbirleri ile etkileşimi sonucu ortaya çıkardığı bilişsel kökenli duygusal durum olarak tanımlamaktadır. Biliş sadece öfkeyi değil, diğer bütün duyguları da etkiler (Balkaya, 2001).

Bilişsel yaklaşıma göre öfke, kişiyi öfkeliendiren akıl dışı inançlar ve olumsuz düşünceler sonucu oluşur ve sürer. Yani öfke de üzüntü, sıkıntı, çökkünlük gibi akıl dışı inançların bir ürünüdür (Duran ve Eldeleklioğlu, 2005). Engellenen birey, engellenmesinin nedenini akla uygun bulursa öfke ve saldırganlık tepkisi ortaya çıkmayabilir. Bu yaklaşımın öfkenin durum ve olayları algılayış biçimi ile ilgili olduğunu vurgulaması, öfkeyi anlamada ve kontrol altına almada kolaylık sağlamaktadır (Özmen, 2006).

Öfke, düşünce ve davranışın etkileşimi ile oluşan, biliş ile alakalı olan duygusal durum ve bir tür uyarımadır. Duygusal bir uyarılma durumu ve buna karşılık verilen tepki, kişinin olayı zihinsel olarak yapılandırması sonucudur (Şahin, 2006). Bu yaklaşımda çözüm için, bilişsel davranışçı müdahaleler, rol oynama, gevşeme çalışmaları, ev ödevleri, problem çözme vb. çalışmalar kullanılır (Kaplan, 2007).

2.9.5. Varoluşçu Kuram

Varoluşçu kurama göre öfke, son derece doğal, insana özgü, kaçınılmaz olup yaşanılması gereken bir duygudur. Her insan farklı şekilde öfkesini gösterir ve diğer öfke ile ilişkili duyguların da merkezindedir (Zengin, 2010).

Varoluş ile yüzleşmeden kaynaklanan çatışmalar üzerinde durmaktadır. Kişi, başkalarına karşı öfkeli olduğu zaman, insanların kendisine olan eleştirici tutumlarını kabul etme sorumluluğunu

üstlenmediği için, bu duygularını başkalarına yansıtır. Ve insanların öfkeli olduğuna inanır (Özmen, 2006). Kendinde olan duyguyu başkalarında var olarak görür. Aslında öfkeli olan kendisidir.

2.9.6. İnsancıl Kuram

Kimi insanların doğuştan saldırgan oldukları görüşünü reddeder. İnsanların temelde iyi olduklarını söylerler. Uygun koşullar sağlanarak yetişen bireylerin mutlu ve şiddete başvurmeyen yetişkinler olarak yaşayacaklarını öne sürerler. Saldırgan çocukların, temel ihtiyaçlarının karşılanmadığı ailelerden çıktığını ifade ederler (Burger, 2006).

Kişinin kendini algılayışı ile gerçek arasındaki farklılığın problem olduğunu ifade eder. Bu gerçek benlik ile öz benlik arasındaki farklılık olarak ifade edilir. Kendini gerçekleştirme kavramına vurgu yapılır ve uygun koşullar sağlandığında bireylerin kendilerini gerçekleştireceği, bu sebeple de özünde insanın iyi olduğu düşünülür (Corey, 2008).

2.9.7. Gestalt Yaklaşımı

Bitirilmemiş işler, öfke, nefret, suçluluk, kaygı ve sevgi gibi ifade edilmemiş duyguları içermektedir. Geçmişte yaşanan ve etkilenilen durumlarda duygular ifade edilmemişse bireylerde yük oluşturarak kalır. Bireyi rahatsız eden bu duygular bitirilmemiş, tamamlanmamış olan işlerden kaynaklanır (Özhan, 2001).

Gestalt yaklaşımında farkındalık kazanılması, bitirilmemiş işlerin bitirilmesi ve sorumluluk alınması önemli kavramlardır. Öfke duygusu da bireyin halledemediği, tamamlanmamış işleri olduğu anlamına gelir (Voltan-Acar,2004).

3.Tek Ebeveynlilik, Öfke ve Yalnızlık İle İlgili Yapılan Bazı Çalışmalar

Türkiye’de gelişmiş ülkelere göre düşük olmakla birlikte, son yıllarda boşanma sayısında bir artış söz konusudur. Türkiye İstatistik Kurumu’nun son verilerine göre 2006 yılında binde 1,28 olan boşanma hızı, 2007’de binde 1,34’e, 2008’de binde 1,40’a, 2011’de binde 1,62’ye çıkmıştır. Ayrı yaşama ve ölüm nedeni ile parçalanmış aileler de buna eklendiğinde Türkiye’de tek ebeveynliliğin arttığı söylenebilir (Aydıner Boylu ve Öztıp, 2013). Yapılan araştırmalarda; anne ve babası boşanmış çocukların yalnızlık düzeyleri anne babası

boşanmamış olan çocuklara göre daha yüksek ve anne babası boşanmış çocukların yaşam doyumu düzeyleri daha düşük bulunmuştur (Çivitçi, Çivitçi ve Fiyakalı, 2009).

Cebeci (2009) tarafından yapılan araştırmada, ebeveynleri boşanmış yedi ile on iki yaşları arasındaki çocuklar ile aynı yaştaki ailesi bir arada olan çocukların bağlanma stilleri ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Bu çocuklardan anne babası boşanmış olanların durumluk ve sürekli kaygı puan ortalamalarının, ebeveynleri bir arada olan çocukların durumluk ve sürekli kaygı puan ortalamalarından yüksek olduğu görülmüştür. Ebeveynleri boşanmış olanlar daha kaygılı bulunmuştur ve güvenli bağlanma durumları ile durumluk kaygı düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur.

Öztürk (2006) çalışmasında dokuz ile on üç yaşları arasındaki anne babası boşanmış çocuklar ile aynı yaş grubunda ebeveynleri boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda anne – babası boşanmış çocukların kaygı düzeylerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu ve anne – babası boşanmış çocukların yine ebeveynleri boşanmamışlara göre benlik saygısının daha düşük olduğu bulunmuştur.

Öztürk ve Serin (2007) tarafından yapılan araştırmada anne babası boşanmış dokuz ile on üç yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne babası birlikte olan çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeylerine bakılmıştır. Araştırma sonucunda anne babası boşanmış çocuklarla anne babası boşanmamış çocukların kaygı düzeyleri ve benlik saygıları arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Sönmez (2001), anne babası boşanmış ergenlerle anne babası boşanmamış ergenlerin benlik imgelerini karşılaştırmıştır. Anne babası birlikte olan ergenlerin aile ilişkileri, çevre uyumları, sosyal ilişkileri anne babası ayrı olan ergenlere göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur.

Karakuş (2003), anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon düzeylerini ve okul başarısına yansımalarını incelemiştir. Anne babası boşanmış anne yanında yaşayan ve annesi ev hanımı olan, ilk çocuk olan ve anne babasının birbirinin arkasından hiç konuşmadığı çocuklarda depresyon düzeyi düşük bulunmuştur.

Fiyakalı (2008), anne babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ile öfke ifade tarzlarının cinsiyet, sınıf, anne baba eğitim düzeyi ve algılanan anne baba tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzları arasında cinsiyet, sınıf, anne baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre

anlamli bir farklılık olmadığı fakat anne baba tutumları değişkenine göre anlamli bir fark bulunmuştur.

Büyükşahin (2009) boşanmış ve boşanmamış aileden gelen on bir ile on üç yaş arası çocukların anne baba tutumlarını algılama biçimlerinin sosyal uyum düzeyleri ile ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın sonucunda boşanmış aileden gelen erkek çocukların anneleri daha fazla davranış biçimlendirici, evli aileden gelenlerin sosyal uyum düzeyleri boşanmış aileden gelen gruba göre yüksek bulunmuştur.

Çelikoğlu (1997), boşanmanın on iki ile on altı yaş arası çocukların benlik saygısına etkisini incelemiştir. Ve sonuç olarak boşanmanın benlik saygısına olumsuz bir etkisi olmadığını bulmuştur.

Koçak (2008) ergenlerde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda yalnızlık ölçeğinden alınan puanların benlik saygısı ve öfke kontrol alt ölçeği puanları ile arasındaki ilişki negatif bulunmuş, yalnızlık ve sürekli öfke, yalnızlık ve öfkenin içe atılması, yalnızlık ve öfkenin dışa vurulması alt ölçeklerinden elde edilen puanlar arasında ise pozitif ilişkiler olduğu görülmüştür.

Boşanma durumunun çocuklar üzerindeki etkileri ile ilgili yurtiçinde yapılan araştırmalar da incelendiğinde genellikle ebeveynleri boşanmamış olan çocuklarla ebeveynleri boşanmış olan ailelerin çocuklarının anne baba tutumlarını algılamaları, depresyon düzeyleri, okul başarıları, vb. araştırmaların yapıldığı görülmektedir (Şentürk Aydın, 2013).

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evreni, örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve bunlarla ilgili olarak yapılmış olan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel tekniklerle ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma betimsel araştırma modellerinden ilişkisel tarama modelinde hazırlanmıştır. İlişkisel tarama modelleri, iki ya da daha fazla değişkende birlikte değişim varlığını ve / veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2012). İki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkileri belirlemek ve neden sonuç ile ilgili ipuçları elde etmek amacı ile yapılan korelasyonel araştırmalardır. Bu yaklaşım verilerin toplanması için gerekli olan araçların uygulanması dışında, araştırmacının herhangi bir şekilde yönlendirme ya da müdahale yapmamasını gerektirir (Büyüköztürk, Çakmak Kılıç, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012).

Geçmişte veya halen var olan bir durumun betimlenmesi, bu durumla ilgili değişkenler arasındaki ilişkinin varlığının ve boyutunun kestirilmesi veya birtakım değişkenler aracılığı ile bir başka değişkenin yordanması amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Karasar, 1994'den akt. Koç ve Yücel, 2011). Bu kapsamda, tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile öfke ifade tarzları arasındaki ilişki incelenmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni İstanbul ili Anadolu yakasındaki okullarda okuyan, anne babasından biri vefat etmiş, boşanmış ve anne babası ayrı yaşayan öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme, Anadolu yakasındaki ilçeler arasından tabakalı oransız küme örnekleme yöntemi ile seçilen ilçelerde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ve özel liselerde 2014-2015 eğitim öğretim yılı içinde 9. ve 12. sınıflar arasında eğitim gören 200 tek

ebeveynli öğrencidir. 250 öğrenciye ulaşılmış, 50'si çeşitli nedenlerle geri dönmemiş ya da eksik kodlamalar nedeni ile elenmiş, 200 öğrenci örnekleme oluşturmuştur.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplanma sürecinde, öğrencilerin bazı demografik özelliklerini belirlemek için, araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu”, ergenlerin yalnızlık düzeylerini ölçmek amacıyla Russel, Peplav ve Ferguson (1978) tarafından geliştirilen ve Demir tarafından Türkçeye uyarlanan “UCLA Yalnızlık Ölçeği”, öfke ifade tarzlarını ölçmek için Spielberger tarafından geliştirilen ve Kadir Özer tarafından uyarlanan “Öfke İfade Tarzı Ölçeği” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın verileri için örneklem grubundaki lise öğrencilerinin demografik özelliklerini ve aile ilişkilerini belirlemek amacı ile kişisel bilgi formu uygulanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu ile incelenen bağımsız değişkenler:

- 1.Cinsiyet, yaş
- 2.Ölen ya da ayrı olunan ebeveynin cinsiyeti
- 3.Kardeş sayısı
- 4.Okul türü
- 5.Ailenin gelir durumu
- 6.Ebeveynlerin öğrenim durumu

3.3.2. UCLA Yalnızlık Ölçeği

Ucla Yalnızlık Ölçeği ile ilk olarak öğrencilerin yalnızlık düzeyleri ölçülmüştür. Orijinali 1978 yılında Russel, Peplau ve Ferguson tarafından geliştirilmiş ve Demir (1989) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır.

UCLA yalnızlık ölçeği 10'u düz, 10'u ters yönde kodlanmış 20 maddeden oluşmaktadır. Bireylerden maddelerde yer alan durumları ne sıklıkla yaşadıklarını dördümlü Likert tipi ölçek üzerinde belirtmeleri istenmektedir. Ölçek olumlu yöndeki ifadeleri içeren maddelere, “hiç

yaşamam” 4, “nadiren yaşarım” 3, “bazen yaşarım” 2, “sık sık yaşarım” 1 puan; olumsuz ifadeleri içeren maddelere ise bunun tam tersi olarak, “hiç yaşamam” 1, “nadiren yaşarım” 2, “bazen yaşarım” 3, “sık sık yaşarım” 4 puan verilerek puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80, en düşük puan ise 20’dir. Ölçekten alınan puan arttıkça yalnızlık düzeyinin de arttığı görülmektedir (Demir, 1989’dan akt. Durualp ve Çiçekoglu, 2013).

Ölçeğin güvenirlik çalışmasında ilk form ile 1980’de gözden geçirilen form arasında .91 korelasyon bulunmuştur. İç tutarlık katsayısı ise .94 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenirliği için yapılan çalışmada Cronbach Alfa Katsayısı 96, beş hafta arayla uygulanan test-tekrar test yöntemi elde edilen korelasyon katsayısı ise .94 olarak bulunmuştur (Güler Yılmaz, 2012).

3.3.3. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği

Özgün ismi “Trait Anger and Anger Expression Scale” olan ve Spielberger, Jacobs, Russel ve Crane tarafından geliştirilen Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeğinin, Türkiye uyarlaması Özer (1994) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ölçek ergen ve yetişkinlere uygulanmaktadır (Özer, 1994). 4’lü likert tekniği kullanılmış olup 34 maddeden oluşmaktadır, üç alt ölçeğe sahiptir. Maddelerin on tanesi Sürekli Öfke Alt Ölçeğini oluşturur. İkinci on tanesi Durumluk Öfke Alt Ölçeğini oluşturur. Öfke İfade Tarzı Alt Ölçeği ise, sekizer madde içeren üç alt bölümden ve 24 maddeden oluşur. Bu alt bölümler içe yönelik öfke yani bastırılmış öfke, dışa yönelik öfke ve öfke denetimi yani kontrol altına alınmış öfke alt ölçekleridir. Öfke İfade Tarzı Ölçeği, öfke içe vurumu (8 madde), öfke dışa vurumu (8 madde) ve öfke kontrolü (8 madde) olmak üzere üç alt gruptan oluşmaktadır. Öfke içe vurumu, öfke dışa vurumu ve öfke kontrolü alt ölçeklerinden alınabilecek en düşük puan 8, en yüksek puan 32’dir. Puan arttıkça bu ilgili özelliğin arttığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Öfkenin dışa vurulması; oluşan öfke duygusunun sözle veya davranışla dışarıya aktarılmasıdır. Öfkenin yol açtığı stresle başa çıkmada uyumsal bir tepkidir öfkenin dışa vurumu. Öfke içe vurumu; kişinin gizleyerek ya da öfkesini içinde tutarak var olan öfke etkenlerine karşı kullandığı alternatif bir uyum mekanizmasıdır. Öfke kontrolü ise kişinin başkalarıyla ilişkilerinde öfkesini ne ölçüde kontrol ettiği veya ne ölçüde sakinleşme eğiliminde olduğunu belirten durum, bireysel tepkilerle öfkeyi ifade eden kontrol deneyimleridir (Starner ve Peters 2004’den akt. Albayrak ve Kutlu, 2009).

3.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırma 2014–2015 eğitim öğretim yılında, İstanbul ili Anadolu yakasındaki bazı liselerde öğrenim gören, 9., 10., 11. ve 12. sınıf tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyi ile öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaç çerçevesinde devlet ve özel liselerde okuyan 250 öğrenciye ulaşılmış, 200'ünün bulguları alınmış, bu kişilere UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği uygulanmıştır. Gönüllülük esasına göre ölçeğin uygulanmasında gerekli hassasiyetin gösterilmesi istenerek öğrencilere dağıtılmış ve uygulanmıştır. Uygulamalar Kasım 2014 ile Aralık 2014 ayları arasında 2 ay süre ile yapılmış, 8 okula uygulanmış ve öğrenciler gruplar halinde alınmıştır. Uygulama 10- 15 dakika sürmüştür. Kendilerini oldukları gibi yansıtmaları ve önyargılı olmamaları amacıyla öğrencilere uygulama için rehber öğretmenleri tarafından kura ile rastgele seçildikleri söylenmiştir ve öğrenciler 10'arlı gruplar halinde çağırılmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmada istatistiksel çözümlemelere geçmeden önce, demografik değişkenler gruplandırılmış, ardından öğrencilere uygulanan ölçekler (Ucla Yalnızlık Ölçeği ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği) puanlanmıştır.

Puanlamadan sonra elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemeleri bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir. Öğrenci bilgileri ve puanlar bilgisayara girilmiş ve Spss programında değerlendirilmiştir.

Bu aşamada, araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin demografik özelliklerini (cinsiyet, sosyoekonomik durum, kardeş sayısı, okul türü, yanındaki ebeveynin öğrenim durumu, yanındaki ebeveynin cinsiyeti, tek ebeveynli olma nedeni) betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmış, sonra ölçeğin toplam puanları için $\bar{X}$, ss, SH_x değerleri saptanmıştır. Örneklem içerisinde normal dağılım özelliği göstermeyen gruplar için non-parametrik teknikler, normal dağılım özelliği gösteren dağılımlar içinse parametrik analiz teknikleri kullanılmıştır. Bu bağlamda:

1. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Ucla Yalnızlık Ölçeği ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyet ve yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *bağımsız grup t testi*,

2. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeğinden aldıkları puanların sosyoekonomik düzey değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için, *tek yönlü varyans analizi (ANOVA)*

3. Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gruplar arasında fark bulunduğunda, farklılıkların kaynağını (hangi gruplar arasında olduğunu) belirlemek üzere *post-hoc LSD, Scheffé ve Tamhane's T2 testleri*,

4. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeğinden aldıkları puanların tek ebeveynli olma nedeni, birlikte kalınan ebeveynin öğrenim durumu ve kardeş sayısı değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *non-parametrik Kruskal Wallis-H testi*,

5. Non-parametrik Kruskal Wallis testi, sonucunda gruplar arasında fark bulunduğunda, farklılıkların kaynağını (hangi gruplar arasında olduğunu) belirlemek üzere *non parametrik Mann Whitney-U testi*, uygulanmıştır.

6. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeğinden aldıkları puanların okul türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için *Mann Whitney- U testi* uygulanmıştır.

Elde edilen veriler bilgisayarda "SPSS for Windows ver:15.0" programında çözümlenmiş, manidarlıklar minimum $p < ,05$ düzeyinde sınanmış, diğer manidarlık düzeyleri ayrıca belirtilmiş ve bulgular araştırmanın amaçlarına uygun olarak tablolar halinde sunulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin demografik özelliklerini (cinsiyet, sosyoekonomik durum, kardeş sayısı, okul türü, yanındaki ebeveynin öğrenim durumu, yanındaki ebeveynin cinsiyeti, tek ebeveynli olma nedeni) betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmış, sonra ölçeklerinin toplam puanları için $\bar{x}$, ss, SH_x değerleri tablolar halinde sunulmuş ve araştırmamızın amacına göre ilişki ve fark testlerinden uygun olanlara yer verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyet Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	% _{gec}	% _{yig}
Kız	126	63,0	63,0	63,0
Erkek	74	37,0	37,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 1’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 126’sı (%63) kız, 74’ü (%37) erkek öğrencidir. Araştırma grubumuz toplam 200 öğrenciden oluşmaktadır.

Tablo 2. Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	% _{gec}	% _{yig}
Düşük	141	70,5	70,5	70,5
Orta	32	16,0	16,0	86,5
Yüksek	27	13,5	13,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 2’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 141’inin (%70,5) sosyoekonomik düzeyi düşük, 32’sinin (%16) orta ve 27’sinin (%13,5) yüksektir.

Tablo 3. Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	% _{gec}	% _{yig}
1	33	16,5	16,5	16,5
2	46	23,0	23,0	39,5
3	47	23,5	23,5	63,0
4 ve üstü	74	37,0	37,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 3’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 33’ü (%16,5) tek çocuk, 46’sı (%23) iki kardeş, 47’si (%23,5) üç kardeş, 74’ü (%37,0) dört ve üzeri kardeş sayısına sahip öğrencilerden oluşmaktadır. Frekans sayısı, yüzdelik dilim, geçerli ve yığılmalı yüzde değerleri bakımından en yüksek olan grup 4 kardeş ve üzeri kardeşe sahip öğrencilerdir.

Tablo 4. Okul Türü Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	% _{gec}	% _{yig}
Devlet	189	94,5	94,5	94,5
Özel	11	5,5	5,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 4’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 189’u (% 94,5) devlet lisesi, 11’i (%5,5) özel lise öğrencisidir.

Tablo 5. Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	% _{gec}	% _{yig}
İlkokul	116	58,0	58,0	58,0
Ortaokul	37	18,5	18,5	76,5
Lise	29	14,5	14,5	91,0
Üniversite	18	9,0	9,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 5’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 116’sının (%58) birlikte kaldığı ebeveyni ilkokul mezunu, 37’sinin (%18,5) ortaokul, 29’unun (%14,5) lise, 18’inin (%9) üniversite mezunudur.

Tablo 6. Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	% _{gec}	% _{yig}
Anne	142	71,0	71,0	71,0
Baba	48	24,0	24,0	95,0
Diğer	10	5,0	5,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 6’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 142’si (%71) annesi ile kalmakta, 48’i (%24) babası ile kalmakta ve 10’u (%5) diğer yani büyükanne, büyükbaba vb. kişilerde kalmaktadır.

Tablo 7. Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	% _{gec}	% _{yig}
Ölüm	120	60,0	60,0	60,0
Boşanma/ayrı	80	40,0	40,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 7’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 120’sinin (%60) tek ebeveynli olma nedeni anne ya da babasının ölümü, 80’inin (%40) tek ebeveynli olma nedeni ise anne babasının boşanması ve ayrı yaşamasıdır.

Tablo 8. Ucla Yalnızlık Ölçeğine Ait Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri

Boyutlar	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	$Sh_{\bar{x}}$
Yalnızlık	200	41,59	7,76	,549

Tablo 8’de Ucla Yalnızlık Ölçeğine ilişkin puanlar sunulmuştur. Buna göre örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Yalnızlık Ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=41,59$; standart sapması $ss=7,76$ ve standart hatası $Sh_{\bar{x}}=,549$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 9. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeğine Ait Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Standart Hata Değerleri

Boyutlar	N	$\bar{x}$	ss	$Sh_{\bar{x}}$
Sürekli öfke	200	22,64	6,25	,442
Durumluk öfke	200	23,17	4,14	,292
Kontrol altına alınmış	200	21,11	4,95	,350
Dışa vurulan öfke	200	16,96	5,17	,365
İçe tutulan öfke	200	17,06	4,58	,323
Öfke toplam	200	78,23	12,46	,881

Tablo 9’da Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeğine ilişkin puanlar sunulmuştur. Buna göre örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=78,23$; standart sapması $ss=12,46$ ve standart hatası $Sh_{\bar{x}}=,881$ olarak hesaplanmıştır.

Sürekli öfke alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=22,64$; standart sapması $ss=6,25$ ve standart hatası $Sh_{\bar{x}}=,442$; durumluk öfke alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=23,17$; standart sapması $ss=4,14$ ve standart hatası $Sh_{\bar{x}}=,292$; kontrol altına alınmış öfke boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=21,11$; standart sapması $ss=4,95$ ve standart hatası $Sh_{\bar{x}}=,350$; dışa vurulan öfke alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=16,96$; standart sapması $ss=5,17$ ve standart hatası $Sh_{\bar{x}}=,365$; içe tutulan öfke alt boyutundan aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=17,06$; standart sapması $ss=4,58$ ve standart hatası $Sh_{\bar{x}}=,323$ olarak hesaplanmıştır.

Tablo 10. Yalnızlık Ölçeği Puanları İle Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Toplam Puanı ve Öfke İfade Tarzı Alt Boyutları Arasındaki İlişki

Öfke Ölçeği Boyutları	Yalnızlık Ölçeği Puanları		
	N	r	p
Sürekli öfke	200	,240	,001
Durumluk öfke	200	,199	,005
Kontrol altında öfke	200	-,109	,125
Dışa vurulan öfke	200	,141	,046
İçe tutulan öfke	200	,358	,000
Öfke Toplam	200	,262	,000

Tablo 10’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin Yalnızlık Ölçeği puanları ile Öfke ve öfke ifade tarzları ölçeği alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunup

bulunmadığını belirlemek amacı ile yapılan Pearson analizi sonucunda sürekli öfke alt boyutu ($r=,240$; $p<,001$); durumluk öfke alt boyutu ($r=,199$; $p<,01$); dışa vurulan öfke alt boyutu ($r=,141$; $p<,05$); içe tutulan öfke puanları alt boyutu ($r=,358$; $p<,001$) ve öfke toplam puanları ($r=,262$; $p<,001$) arasındaki ilişkiler pozitif yönde anlamlı bulunurken; kontrol altına alınmış öfke alt boyutu ($r=-,109$; $p>,05$) için ilişkiler anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 11. Yalnızlık Düzeyleri Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Toplam Puanları İçin Regresyon Analizi

Model 1	KT	F	p
Regresyon	2121,74	14,59	,000
Kalan	28797,68		
Toplam	30919,42		

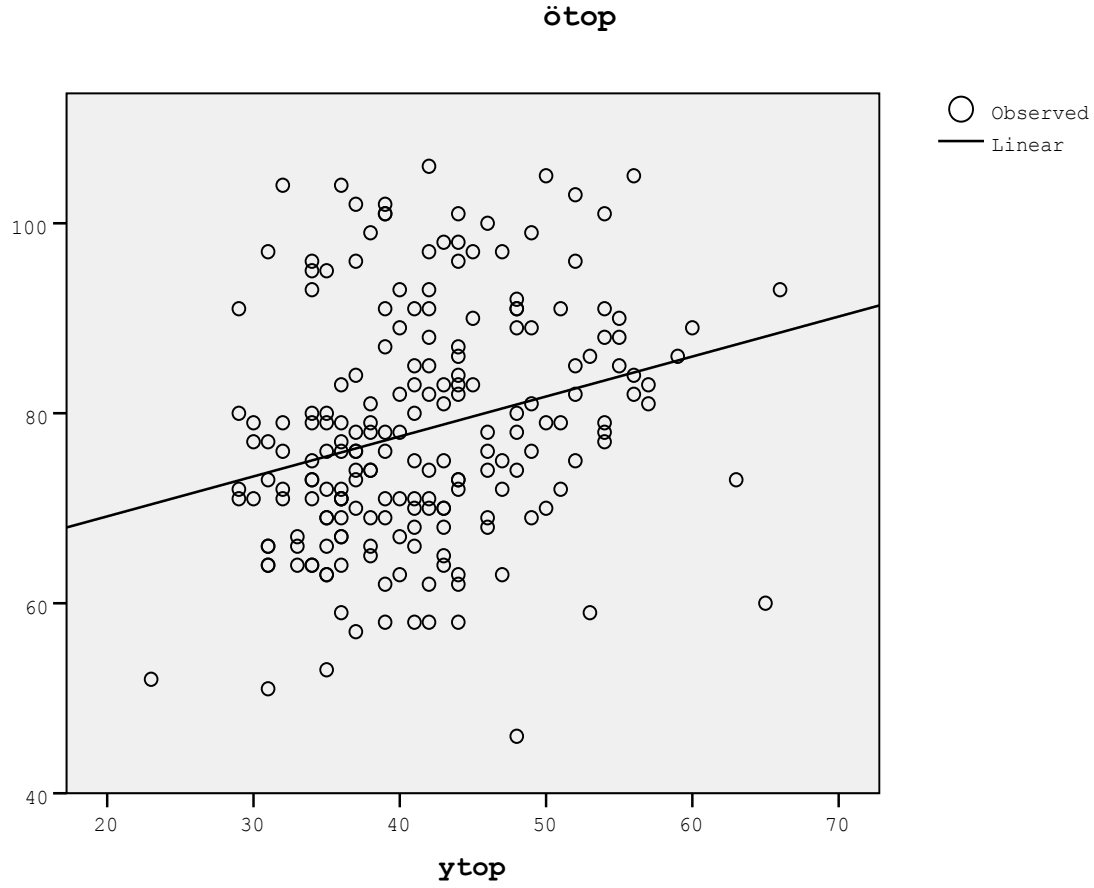
Tablo 11’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin algıladıkları yalnızlık düzeylerinin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını ne derece yordayıp yordamadığını belirlemek amacı ile yapılan regresyon analizi sonucunda bağımsız değişken olan yalnızlık, bağımlı değişken olan sürekli öfke ve öfke ifade tarzı düzeyi arasında kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=14,59$; $p<,001$). Nitekim algılanan yalnızlık düzeyi ile sürekli öfke düzeyi ve öfke ifade tarzı arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 12. Yalnızlık Düzeylerinin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzını Yordama Düzeyi

Değişkenler	N	R	R^2	Düzeltilmiş R^2
Yalnızlık Öfke	200	,262	,069	,064

Tablo 12’deki değerler dikkate alındığında regresyon modelinde belirlilik katsayısı (düzeltilmiş R^2), bağımsız değişken olan yalnızlık puanının, bağımlı değişkeni (öfke puanını) %6,4 oranında açıklayabildiğini göstermektedir.

Şekil A: Yalnızlık Düzeylerinin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Toplam Puan Regresyon Grafiği

Bu grafik gösterimde eğim pozitif olduğunda değişkenlerin biri arttığında diğerinin de artacağını, eğilim negatif olursa değişkenlerin biri arttığında diğerinin azalacağını gösterir. Eğim sıfır olursa değişkenlerin birbiri üzerinde bir etkisi yoktur.

Tablo 13. Yalnızlık Düzeyleri Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi

Model 1	KT	F	p
Regresyon	450,24	12,15	,001
Kalan	7335,84		
Toplam	7786,08		

Tablo 13’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin algıladıkları yalnızlık düzeylerinin sürekli öfkelerini ne derece yordayıp yordamadığını belirlemek amacı ile yapılan

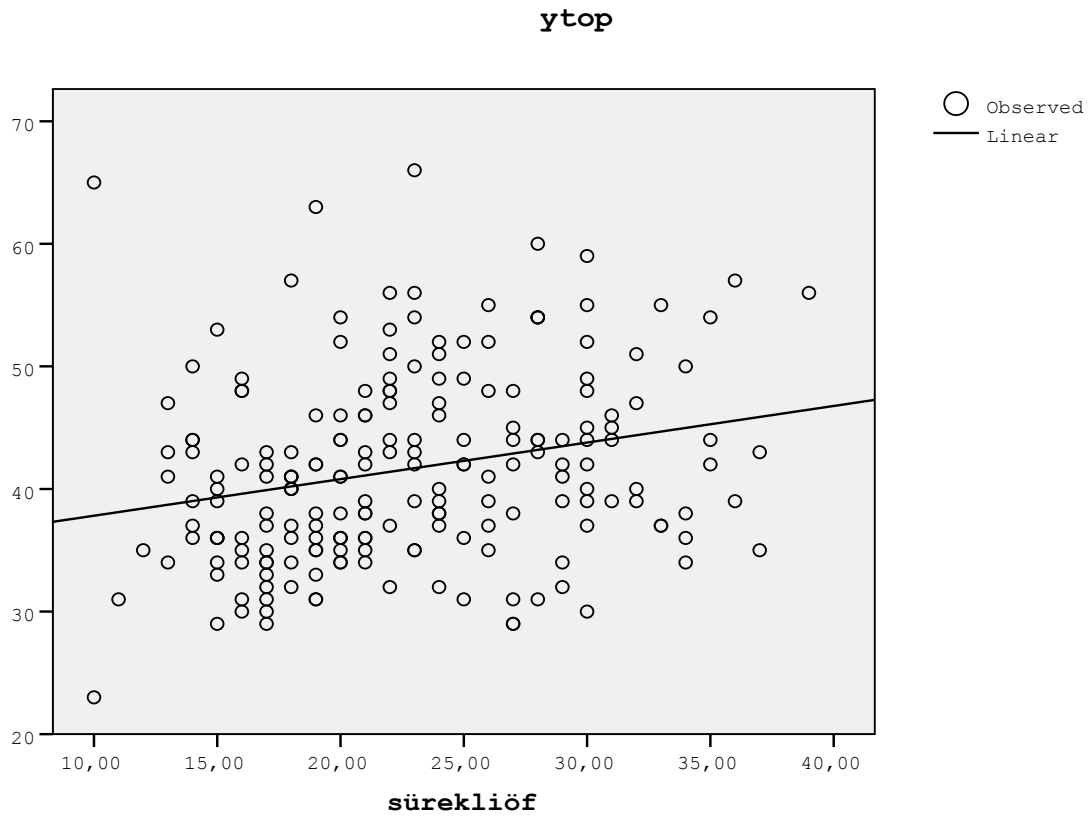
regresyon analizi sonucunda bağımsız değişken olan yalnızlık ile bağımlı değişken olan sürekli öfke arasında kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=12,15; p<,01$). Nitekim algılanan yalnızlık düzeyi ile sürekli öfke düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 14. Yalnızlık Düzeylerinin Sürekli Öfke Alt Boyutunu Yordama Düzeyi

Değişkenler	N	R	R^2	Düzeltilmiş R^2
Yalnızlık Sürekli Öfke	200	,240	,058	,053

Tablo 14'deki değerler dikkate alındığında regresyon modelinde belirlilik katsayısı (düzeltilmiş R^2), bağımsız değişken olan yalnızlık puanının, bağımlı değişkeni (sürekli öfke puanını) %5,3 oranında açıklayabildiğini göstermektedir.

Şekil B: Yalnızlık Düzeylerinin Sürekli Öfke Alt Boyutu Regresyon Grafiği

Bu grafik gösterimde eğim pozitif olduğunda değişkenlerin biri arttığında diğerinin de artacağını, eğilim negatif olursa değişkenlerin biri arttığında diğerinin azalacağını gösterir. Eğim sıfır olursa değişkenlerin birbirini üzerinde bir etkisi yoktur.

Tablo 15. Yalnızlık Düzeyleri Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi

Model 1	KT	F	p
Regresyon	135,23	8,17	,005
Kalan	3273,65		
Toplam	3408,88		

Tablo 15’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin algıladıkları yalnızlık düzeylerinin durumluk öfkelerini ne derece yordayıp yordamadığını belirlemek amacı ile yapılan regresyon analizi sonucunda bağımsız değişken olan yalnızlık ile bağımlı değişken olan durumluk öfke arasında kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır

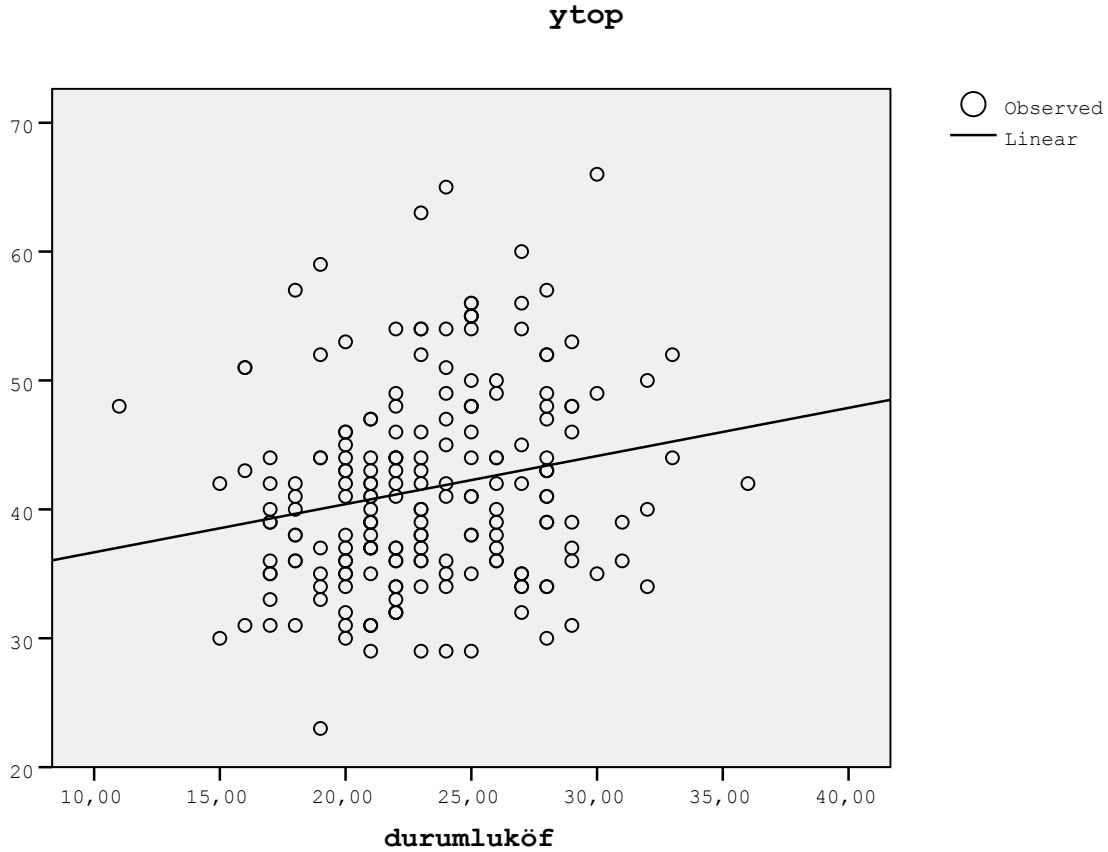
($F=8,17$; $p<,05$). Nitekim algılanan yalnızlık düzeyi ile durumluk öfke düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 16. Yalnızlık Düzeylerinin Durumluk Öfke Alt Boyutunu Yordama Düzeyi

Değişkenler	N	R	R^2	Düzeltilmiş R^2
Yalnızlık Durumluk Öfke	200	,199	,040	,035

Tablo 16'daki değerler dikkate alındığında regresyon modelinde belirlilik katsayısı (düzeltilmiş R^2), bağımsız değişken olan yalnızlık puanının, bağımlı değişkeni (durumluk öfke puanını) %3,5 oranında açıklayabildiğini göstermektedir.

Şekil C: Yalnızlık Düzeylerinin Durumluk Öfke Alt Boyutu Regresyon Grafiği

Bu grafik gösterimde eğim pozitif olduğunda değişkenlerin biri arttığında diğerinin de artacağını, eğilim negatif olursa değişkenlerin biri arttığında diğerinin azalacağını gösterir. Eğim sıfır olursa değişkenlerin birbirini üzerinde bir etkisi yoktur.

Tablo 17. Yalnızlık Düzeyleri Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi

Model 1	KT	F	p
Regresyon	57,81	2,37	,125
Kalan	4822,54		
Toplam	4880,35		

Tablo 17’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin algıladıkları yalnızlık düzeylerinin kontrol altına alınmış öfkelerini ne derece yordayıp yordamadığını belirlemek amacı ile yapılan regresyon analizi sonucunda bağımsız değişken olan yalnızlık ile bağımlı değişken olan kontrol altındaki öfke arasında kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=2,37$; $p>,05$).

Tablo 18. Yalnızlık Düzeyleri Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanları İçin Regresyon Analizi

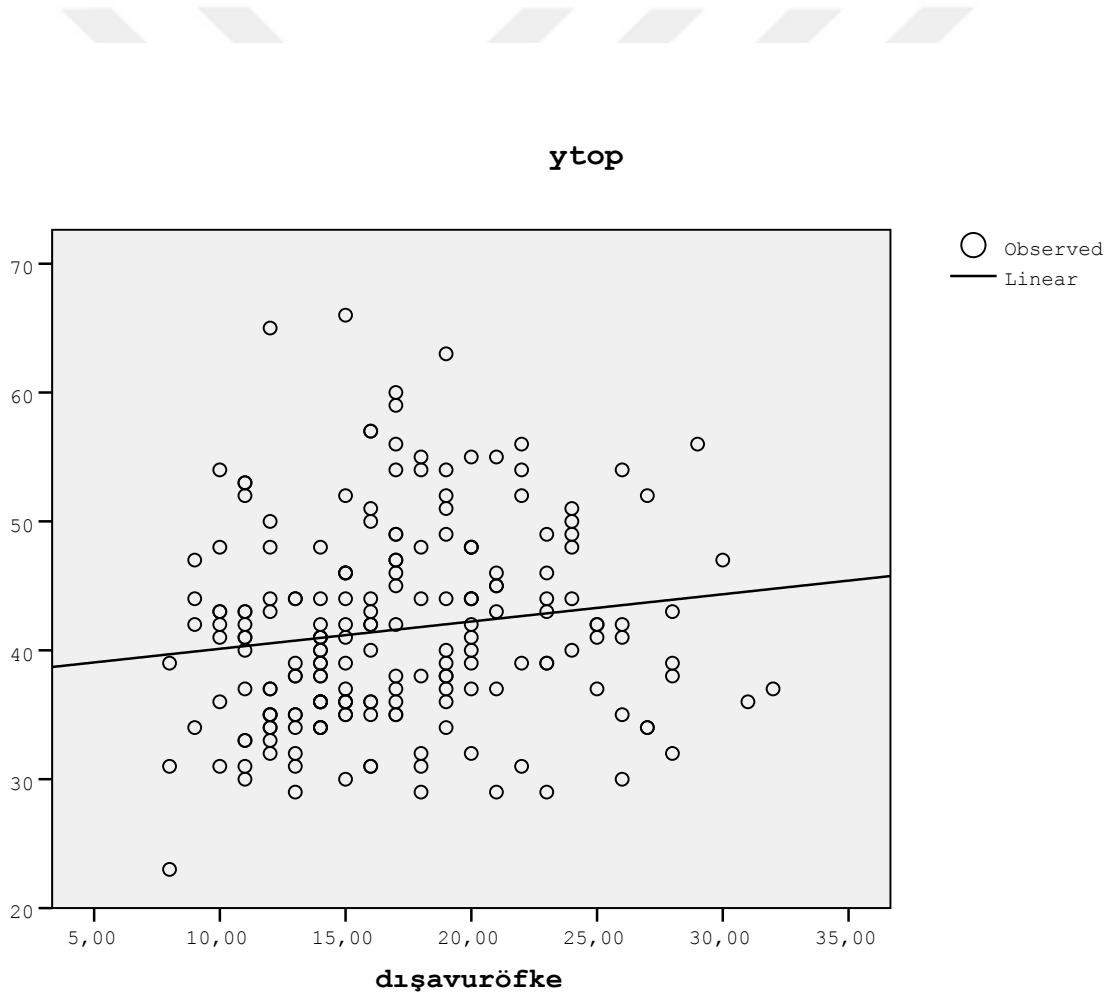
Model 1	KT	F	p
Regresyon	105,95	4,02	,046
Kalan	5220,80		
Toplam	5326,76		

Tablo 18’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin algıladıkları yalnızlık düzeylerinin dışa vurulan öfkelerini ne derece yordayıp yordamadığını belirlemek amacı ile yapılan regresyon analizi sonucunda bağımsız değişken olan yalnızlık ile bağımlı değişken olan dışa vurulan öfke arasında kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=4,02$; $p<,05$). Nitekim algılanan yalnızlık düzeyi ile dışa vurulan öfke düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 19. Yalnızlık Düzeylerinin Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutunu Yordama Düzeyi

Değişkenler	N	R	R^2	Düzeltilmiş R^2
Yalnızlık Dışa Vurulan Öfke	200	,141	,020	,015

Tablo 19'daki değerler dikkate alındığında regresyon modelinde belirlilik katsayısı (düzeltilmiş R^2), bağımsız değişken olan yalnızlık puanının, bağımlı değişkeni (dışa vurulan öfke puanını) %1,5 oranında açıklayabildiğini göstermektedir.

Şekil D: Yalnızlık Düzeylerinin Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Regresyon Grafiği

Bu grafik gösterimde eğim pozitif olduğunda değişkenlerin biri arttığında diğ erinin de artacağını, eğ ilim negatif olursa değişkenlerin biri arttığında diğ erinin azalacağını gösterir. Eğ im sıfır olursa değişkenlerin birbir i üzerinde bir etkisi yoktur.

Tablo 20. Yalnızlık Düzeyleri İçerit Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanları İçerit Regresyon Analizi

Model 1	KT	F	p
Regresyon	536,34	29,18	,000
Kalan	3638,94		
Toplam	4175,28		

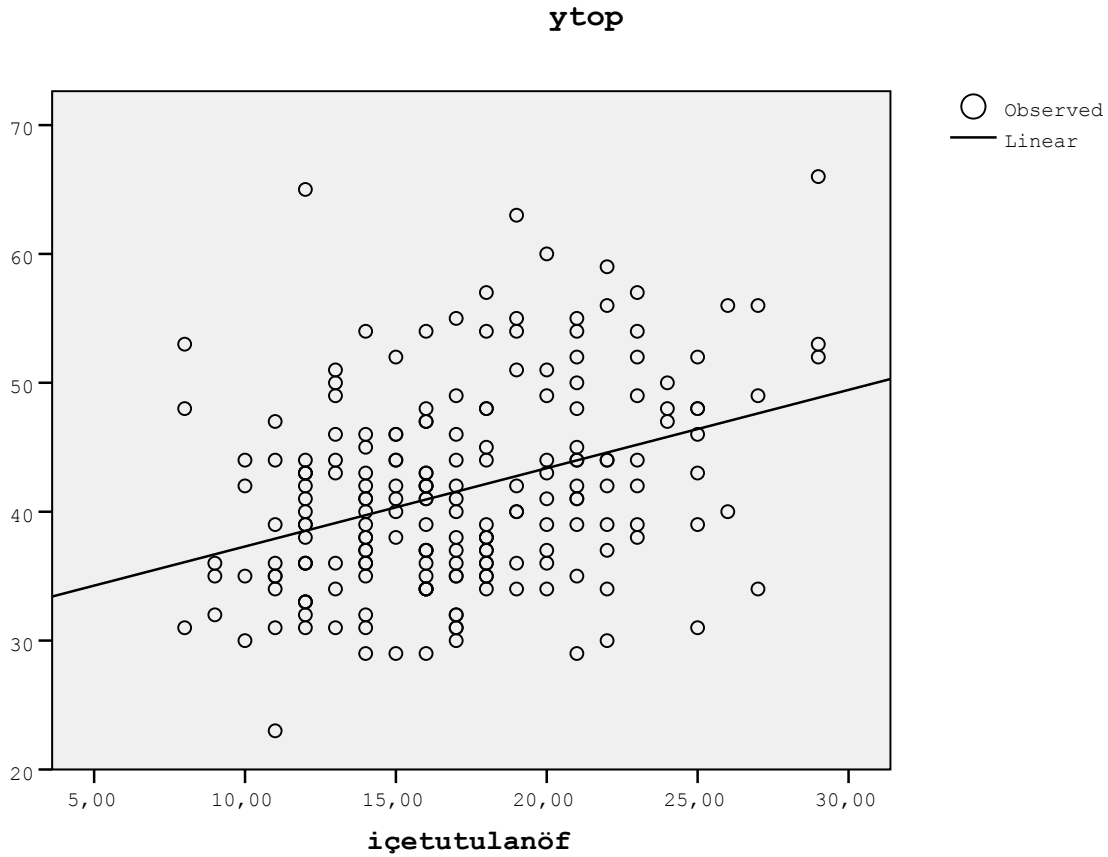
Tablo 20’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin algıladıkları yalnızlık düzeylerinin içe tutulan öfkelerini ne derece yordayıp yordamadığını belirlemek amacı ile yapılan regresyon analizi sonucunda bağımsız değişken olan yalnızlık ile bağımlı değişken olan içe tutulan öfke arasında kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=29,18$; $p<,001$). Nitekim algılanan yalnızlık düzeyi ile içe tutulan öfke düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır.

Tablo 21. Yalnızlık Düzeylerinin İçerit Tutulan Öfke Alt Boyutunu Yordama Düzeyi

Değişkenler	N	R	R²	Düzeltilmiş R²
Yalnızlık İçerit Tutulan Öfke	200	,358	,128	,124

Tablo 21’deki değerler dikkate alındığında regresyon modelinde belirlilik katsayısı (düzeltilmiş R²), bağımsız değişken olan yalnızlık puanının, bağımlı değişkeni (içe tutulan öfke puanını) %12,4 oranında açıklayabildiğini göstermektedir.

Şekil E: Yalnızlık Düzeylerinin İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Regresyon Grafiği

Bu grafik gösterimde eğim pozitif olduğunda değişkenlerin biri arttığında diğerrinin de artacağını, eğilim negatif olursa değişkenlerin biri arttığında diğerrinin azalacağını gösterir. Eğim sıfır olursa değişkenlerin birbirini üzerinde bir etkisi yoktur.

Tablo 22. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
Yalnızlık	Kız	126	41,39	7,99	,712	-,477	198	,634
	Erkek	74	41,93	7,38	,859			

Tablo 22’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin yalnızlık ölçeği ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-,477$; $p>,05$).

Tablo 23. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	P
Yalnızlık	Düşük	141	101,57	3,55	2	,169
	Orta	32	110,66			
	Yüksek	27	82,85			
	Toplam	200				

Tablo 23’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin yalnızlık ölçeği puan ortalamalarının sosyoekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=3,55$; $p>,05$)

Tablo 24. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve ss Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Yalnızlık	1	33	41,46	8,79	G.Arası	27,698	3	9,233	,151	,929
	2	46	41,13	8,97	G.İçi	11962,68	196	61,034		
	3	47	41,28	6,11	Toplam	11990,380	196			
	4 ve üstü	74	42,00	7,54						
	Toplam	200	41,59	7,76						

Tablo 24’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin yalnızlık ölçeği ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=,151$; $p>,05$).

Tablo 25. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum sıra$	U	z	p
Yalnızlık	Devlet	189	99,61	18825,50	870,50	-,907	,365
	Özel	11	115,86	1274,50			
	Toplam	200					

Tablo 25’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin yalnızlık ölçeği puan ortalamalarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($z=-,907$; $p>,05$).

Tablo 26. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	sd	P
Yalnızlık	İlkokul	116	98,18	5,62	3	,132
	Ortaokul	37	87,68			
	Lise	29	114,33			
	Üniversite	18	119,53			
	Toplam	200				

Tablo 26’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin yalnızlık ölçeği ortalamalarının birlikte kalınan ebeveynin öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($x^2=5,61$; $p>,05$).

Tablo 27. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
Yalnızlık	Anne	142	40,85	7,70	,646	-2,16	188	,032
	Baba	48	43,63	7,72	1,112			

Tablo 27’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin yalnızlık ölçeği ortalamalarının yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($t=-2,16$; $p<,05$). Söz konusu farklılık babaların lehinedir. Babaların ortalaması annelerinkinden yüksek bulunmuştur. Babaların yanında kalan ergenlerin yalnızlıkları daha yüksektir.

Tablo 28. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
Yalnızlık	Ölüm	120	40,96	7,26	,663	-1,41	198	,149
	Boşanma/ayrı	80	42,54	8,41	,941			

Tablo 28’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin yalnızlık ölçeği puan ortalamalarının tek ebeveynli olma nedeni değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-1,41$; $p>,05$).

Tablo 29. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
Öfke Toplam	Kız	126	77,09	11,70	1,04	-1,70	198	,091
	Erkek	74	80,18	13,53	1,57			

Tablo 29’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öfke ölçeği puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-1,70$; $p>,05$).

Tablo 30. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						<i>t</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
Sürekli Öfke	Kız	126	22,05	5,97	,53	-1,76	198	,079
	Erkek	74	23,65	6,63	,77			

Tablo 30’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sürekli öfke puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-1,76$; $p>,05$).

Tablo 31. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						<i>t</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
Durumluk Öfke	Kız	126	23,35	4,03	,36	,776	198	,605
	Erkek	74	22,88	4,33	,50			

Tablo 31’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin durumluk öfke puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=,776$; $p>,05$).

Tablo 32. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						<i>t</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
Kontrol Altında Ö.	Kız	126	21,19	5,02	,45	,281	198	,475
	Erkek	74	20,99	4,86	,57			

Tablo 32’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin kontrol altında öfke puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=,281$; $p>,05$).

Tablo 33. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						<i>t</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
Dışa Vurulan Ö.	Kız	126	16,36	4,84	,432	-2,19	198	,130
	Erkek	74	18,00	5,57	,648			

Tablo 33’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin dışa vurulan öfke puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-2,19$; $p>,05$).

Tablo 34. İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						<i>t</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
İçe Tutulan Ö.	Kız	126	17,25	4,79	,427	,781	198	,336
	Erkek	74	16,73	2,21	,490			

Tablo 34’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin içe tutulan öfke puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=,781$; $p>,05$).

Tablo 35. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	P
Öfke Toplam	Düşük	141	99,61	,929	2	,629
	Orta	32	108,88			
	Yüksek	27	95,22			
	Toplam	200				

Tablo 35’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öfke ölçeği ortalamalarının sosyoekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=,929$; $p>,05$).

Tablo 36. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	P
Sürekli Öfke	Düşük	141	99,06	,469	2	,791
	Orta	32	106,81			
	Yüksek	27	100,54			
	Toplam	200				

Tablo 36’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sürekli öfke alt boyutu ortalamalarının sosyoekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=,469$; $p>,05$).

Tablo 37. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	P
Durumluk Öfke	Düşük	141	100,16	1,405	2	,495
	Orta	32	109,44			
	Yüksek	27	91,67			
	Toplam	200				

Tablo 37’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin durumluk öfke alt boyutu ortalamalarının sosyoekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=1,405$; $p>,05$).

Tablo 38. İç Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	P
İç Tutulan Öfke	Düşük	141	100,42	1,614	2	,446
	Orta	32	109,45			
	Yüksek	27	90,30			
	Toplam	200				

Tablo 38’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin iç tutulan öfke alt boyutu ortalamalarının sosyoekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=1,614$; $p>,05$).

Tablo 39. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	P
Dışa Vurulan Öfke	Düşük	141	99,26	,314	2	,855
	Orta	32	101,38			
	Yüksek	27	105,96			
	Toplam	200				

Tablo 39’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin dışa vurulan öfke alt boyutu ortalamalarının sosyoekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=,314$; $p>,05$).

Tablo 40. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Sosyoekonomik Düzey Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	P
Kontrol Altında Öfke	Düşük	141	102,34	1,533	2	,465
	Orta	32	103,19			
	Yüksek	27	87,72			
	Toplam	200				

Tablo 40’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin kontrol altına alınmış öfke alt boyutu ortalamalarının sosyoekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=1,533$; $p>,05$).

Tablo 41. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

f , $\bar{x}$ ve ss Değerleri			ANOVA Sonuçları							
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Öfke Toplam	1	33	82,55	13,77	G.Arası	786,52	3	262,173	1,705	,167
	2	46	77,00	11,43	G.İçi	30132,902	196	153,739		
	3	47	78,26	12,42	Toplam	30919,420	199			
	4 ve üstü	74	77,05	12,33						
	Toplam	200	78,23	12,47						

Tablo 41’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ölçeği puan ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=1,705$; $p>,05$).

Tablo 42. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Sürekli Ö.	1	33	24,27	6,77	G.Arası	134,153	3	44,718	1,145	,332
	2	46	22,11	6,16	G.İçi	7651,927	196	39,040		
	3	47	22,98	6,20	Toplam	7786,080	199			
	4 ve üstü	74	22,03	6,10						
	Toplam	200	22,64	6,26						

Tablo 42’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sürekli öfke alt boyutu puan ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=1,145$; $p>,05$).

Tablo 43. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Durumluk Öfke	1	33	24,00	4,32	G.Arası	62,170	3	20,723	1,214	,306
	2	46	22,59	3,77	G.İçi	3346,705	196	17,075		
	3	47	22,62	3,96	Toplam	3408,875	199			
	4 ve üstü	74	23,53	4,36						
	Toplam	200	23,18	4,14						

Tablo 43’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin durumluk öfke alt boyutu puan ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=1,214$; $p>,05$).

Tablo 44. İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
İçe Tutulan Ö.	1	33	18,09	4,18	G.Arası	42,093	3	14,031		
	2	46	16,89	4,94	G.İçi	4133,187	196	21,088		
	3	47	16,83	4,45	Toplam	4175,280	199		,665	,574
	4 ve üstü	74	16,85	4,63						
	Toplam	200	17,06	4,58						

Tablo 44’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin içe tutulan öfke alt boyutu puan ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=,665$; $p>,05$).

Tablo 45. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{x}$	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	p
Dışa Vurulan Ö.	1	33	18,67	6,03	G.Arası	114,475	3	38,158		
	2	46	16,65	4,67	G.İçi	5212,280	196	26,593		
	3	47	16,62	4,91	Toplam	5326,755	199		1,435	,234
	4 ve üstü	74	16,62	5,18						
	Toplam	200	16,97	5,18						

Tablo 45’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin dışa vurulan öfke alt boyutu puan ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=1,435$; $p>,05$).

Tablo 46. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

<i>f</i> , $\bar{x}$ ve <i>ss</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları				
Puan	Grup	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i> <i>p</i>
Kontrol A. Öfke	1	33	20,70	5,47	G.Arası	10,613	3	3,538	
	2	46	21,20	5,02	G.İçi	4869,742	196	24,846	
	3	47	20,98	4,84	Toplam	4880,355	199		,142 ,934
	4 ve üstü	74	21,34	4,83					
	Toplam	200	21,12	4,95					

Tablo 46’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin kontrol altına alınmış öfke alt boyutu puan ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=,142$; $p>,05$).

Tablo 47. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum sıra$	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>P</i>
Öfke Toplam	Devlet	189	100,16	18929,50			
	Özel	11	106,41	1170,50	974,50	-,348	,727
	Toplam	200					

Tablo 47’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öfke ölçeği puan ortalamalarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($z=-,348$; $p>,05$).

Tablo 48. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum sıra$	U	z	P
Sürekli Öfke	Devlet	189	100,72	19035,50	998,50	-,220	,826
	Özel	11	96,77	1064,50			
	Toplam	200					

Tablo 48’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sürekli öfke alt boyutu puan ortalamalarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($z=-,220$; $p>,05$).

Tablo 49. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum sıra$	U	z	P
Durumluk Öfke	Devlet	189	100,18	18934,00	979,00	-,325	,745
	Özel	11	106,00	1166,00			
	Toplam	200					

Tablo 49’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin durumluk öfke alt boyutu puan ortalamalarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($z=-,325$; $p>,05$).

Tablo 50. İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	U	z	P
İçe Tutulan Öfke	Devlet	189	100,04	18907,50			
	Özel	11	108,41	1192,50	952,50	-,467	,640
	Toplam	200					

Tablo 50’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin içe tutulan öfke alt boyutu puan ortalamalarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($z=-,467$; $p>,05$).

Tablo 51. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	U	z	P
Dışa Vurulan Öfke	Devlet	189	100,40	18976,00			
	Özel	11	102,18	1124,00	1021,00	-,099	,921
	Toplam	200					

Tablo 51’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin dışa vurulan öfke alt boyutu puan ortalamalarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($z=-,099$; $p>,05$).

Tablo 52. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Okul Türü Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Non-Parametrik Mann-Whitney U Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sira}$	$\sum_{sira}$	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>P</i>
Kontrol Altında Öfke	Devlet	189	100,63	19020,00	1014,00	-,137	,891
	Özel	11	98,18	1080,00			
	Toplam	200					

Tablo 52’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin kontrol altında öfke alt boyutu puan ortalamalarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($z=-,137$; $p>,05$).

Tablo 53. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sira}$	χ^2	<i>sd</i>	<i>P</i>
Öfke Toplam	İlkokul	116	93,34	5,40	3	,145
	Ortaokul	37	106,47			
	Lise	29	119,66			
	Üniversite	18	103,50			
	Toplam	200				

Tablo 53’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öfke ölçeği puan ortalamalarının birlikte kalınan ebeveynin öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=5,40$; $p>,05$).

.Tablo 54. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sira}$	χ^2	sd	P
Sürekli Öfke	İlkokul	116	96,96	4,60	3	,204
	Ortaokul	37	96,55			
	Lise	29	121,78			
	Üniversite	18	97,17			
	Toplam	200				

Tablo 54’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sürekli öfke alt boyutu puan ortalamalarının birlikte kalınan ebeveynin öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=4,60$; $p>,05$).

Tablo 55. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sira}$	χ^2	sd	P
Durumluk Öfke	İlkokul	116	97,15	1,15	3	,765
	Ortaokul	37	107,19			
	Lise	29	101,07			
	Üniversite	18	107,42			
	Toplam	200				

Tablo 55’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin durumluk öfke alt boyutu puan ortalamalarının birlikte kalınan ebeveynin öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=1,15$; $p>,05$).

Tablo 56. İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	P
İçe Tutulan Öfke	İlkokul	116	94,60	4,86	3	,183
	Ortaokul	37	98,76			
	Lise	29	115,31			
	Üniversite	18	118,25			
	Toplam	200				

Tablo 56’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin içe tutulan öfke alt boyutu puan ortalamalarının birlikte kalınan ebeveynin öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=4,86$; $p>,05$).

Tablo 57. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	P
Dışa Vurulan Öfke	İlkokul	116	95,60	3,65	3	,301
	Ortaokul	37	102,81			
	Lise	29	118,26			
	Üniversite	18	98,72			
	Toplam	200				

Tablo 57’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin dışa vurulan öfke alt boyutu puan ortalamalarının birlikte kalınan ebeveynin öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=3,65$; $p>,05$).

Tablo 58. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Birlikte Kalınan Ebeveynin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis-H Analizi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	P
Kontrol Altında Öfke	İlkokul	116	99,48	1,61	3	,658
	Ortaokul	37	108,99			
	Lise	29	91,52			
	Üniversite	18	104,08			
	Toplam	200				

Tablo 58’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin kontrol altına alınmış öfke alt boyutu puan ortalamalarının birlikte kalınan ebeveynin öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=1,61$; $p>,05$).

Tablo 59. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
Öfke Toplam	Anne	142	78,02	12,55	1,05	-,412	188	,681
	Baba	48	78,90	13,15	1,90			

Tablo 59’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öfke ölçeği puan ortalamalarının yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-,412$; $p>,05$).

Tablo 60. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
Sürekli Öfke	Anne	142	22,82	6,23	,522			
	Baba	48	22,38	6,57	,948	,426	188	,591

Tablo 60’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sürekli öfke alt boyutu puan ortalamalarının yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=,426$; $p>,05$).

Tablo 61. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
Durumluk Öfke	Anne	142	22,85	3,99	,335			
	Baba	48	24,02	4,70	,679	-1,68	188	,094

Tablo 61’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin durumluk öfke alt boyutu puan ortalamalarının yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-1,68$; $p>,05$).

Tablo 62. İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
İçe Tutulan Öfke	Anne	142	16,90	4,42	,371			
	Baba	48	17,29	5,22	,753	-,504	188	,056

Tablo 62’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin içe tutulan öfke alt boyutu puan ortalamalarının yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-,504$; $p>,05$).

Tablo 63. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
Dışa Vurulan Öfke	Anne	142	17,16	5,33	,447			
	Baba	48	16,91	4,88	,705	,281	188	,600

Tablo 63’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin dışa vurulan öfke alt boyutu puan ortalamalarının yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=,281$; $p>,05$).

Tablo 64. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Yanında Kalınan Ebeveynin Cinsiyeti Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
Kontrol Altında Öfke	Anne	142	20,69	4,91	,412	-1,51	188	,941
	Baba	48	21,94	4,99	,721			

Tablo 64’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin kontrol altında öfke alt boyutu puan ortalamalarının yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır

($t=-1,51$; $p>,05$).

Tablo 65. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
Öfke Toplam	Ölüm	120	76,68	11,58	1,057	-2,17	198	,037
	Boşanma/ayrı	80	80,55	13,43	1,502			

Tablo 65’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin öfke ölçeği puan ortalamalarının tek ebeveynli olma nedeni değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($t=-2,17$; $p<,05$). Söz konusu farklılık boşanma ve ayrı yaşama sebeplerinin lehinedir.

Tablo 66. Sürekli Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
Sürekli Öfke	Ölüm	120	21,81	5,79	,529	-2,30	198	,070
	Boşanma/ayrı	80	23,87	6,73	,752			

Tablo 66’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sürekli öfke alt boyutu puan ortalamalarının tek ebeveynli olma nedeni değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-2,30$; $p>,05$).

Tablo 67. Durumluk Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh $_{\bar{x}}$	T Testi		
						t	Sd	p
Durumluk Öfke	Ölüm	120	22,90	4,25	,388	-1,15	198	,713
	Boşanma/ayrı	80	23,59	3,95	,442			

Tablo 67’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin durumluk öfke alt boyutu puan ortalamalarının tek ebeveynli olma nedeni değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-1,15$; $p>,05$).

Tablo 68. İçe Tutulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh _{$\bar{x}$}	T Testi		
						t	Sd	p
İçe Tutulan Öfke	Ölüm	120	16,74	4,38	,399	-1,20	198	,230
	Boşanma/ayrı	80	17,53	4,86	,543			

Tablo 68’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin içe tutulan öfke alt boyutu puan ortalamalarının tek ebeveynli olma nedeni değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-1,20$; $p>,05$).

Tablo 69. Dışa Vurulan Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh _{$\bar{x}$}	T Testi		
						t	Sd	p
Dışa Vurulan Öfke	Ölüm	120	16,23	4,77	,435	-2,48	198	,051
	Boşanma/ayrı	80	18,06	5,58	,624			

Tablo 69’da görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin dışa vurulan öfke alt boyutu puan ortalamalarının tek ebeveynli olma nedeni değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=-2,48$; $p>,05$).

Tablo 70. Kontrol Altına Alınmış Öfke Alt Boyutu Puanlarının Tek Ebeveynli Olma Nedeni Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	Sh _{$\bar{x}$}	T Testi		
						<i>t</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
Kontrol Altında Öfke	Ölüm	120	21,46	5,02	,458	1,23	198	,869
	Boşan ma/ayrı	80	20,58	4,82	,539			

Tablo 70’de görüldüğü üzere örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin kontrol altında öfke alt boyutu puan ortalamalarının tek ebeveynli olma nedeni değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t=1,23$; $p<,05$).

BÖLÜM V

SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma kapsamında elde edilen bulgular literatürde yer alan araştırmaların sonuçları ile karşılaştırılarak tartışılmış, ortaya çıkan sonuç yorumlanmıştır.

Araştırmanın uygulandığı grupta kız öğrencilerin sayısı erkek öğrencilerden fazladır. Araştırma yapılan okullarda öğrencilerin tek ebeveynli kalma nedenlerinin boşanma ve ayrılıktan daha çok ölümden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin yanlarında kaldıkları ebeveynlerinin çoğunun ilkökul mezunu olduğu, ailelerin sosyoekonomik düzeylerinin genel olarak düşük olduğu, birlikte kalınan ebeveynin çoğunlukla anne olduğu görülmüştür. Kardeş sayılarına bakıldığında, araştırma grubundaki öğrencilerin çoğunluğunun 3 kardeşe sahip oldukları, bunun yanı sıra 14 kardeşli olan öğrencinin de olduğu görülmüştür. Okul türüne göre devlet okullarında tek ebeveynli öğrenci sayısı daha fazla olduğu görülmüştür. Bu durumun özel okullarda öğrenci sayısının az olmasından ve araştırmanın 2 özel okul ile 6 devlet lisesinde yapılmasından kaynaklandığı söylenebilir.

5.1. Yalnızlık Ölçeği Puanları ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği Toplam Puanları Arasındaki İlişki Sonuçlarının Tartışılması

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; tek ebeveynli ergenlerin algıladıkları yalnızlık düzeyleri ile sürekli öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişki pozitif yönde anlamlı bulunmuştur. Ergenlerin yalnızlık düzeyleri arttıkça öfke düzeyleri de manidar olarak artmaktadır. Öfke durumu kişiyi yalnızlaştırmakta ya da yalnız hisseden ergenler öfkelerini dışarı vurarak ya da içe atarak bir şekilde yansıtmaktadır. Sayar (2012)'ye göre genellikle tehdit edilme, engellenme nedeni ile öfke ortaya çıkar. Depresyon durumunda da sık görülür. Öfke genellikle haksızlığa uğradığımızı hissettiğimizde oluşur. Öfkelenen insanlar kendilerini kurban gibi hissederler. Bazı insanlar öfkelerini içlerinde biriktirir, onu dışa vuramazlar. Bu durum depresyon, panik atak gibi psikolojik sorunlara ve duygu ve öfkenin ifade edilmemesi ruhsal rahatsızlıklara sebep olur. Uzun (2013)'e göre de boşanma sürecinde ve sonrasında çocuklarda öfke, içleme, endişe, depresyon ve suçluluk gibi duygular sıklıkla yaşanan duygulardır.

Toksoy (2005)'e göre bir ebeveyni vefat eden ergenlerde psikososyal olarak görülen tepkiler ise kendi kabuğuna çekilme ve diğer insanlardan kendini soyutlama, insanlardan kaçma, depresyon, üzüntü, intihar düşünceleri, hırsızlık, kâbuslar, okul sorunları, kafa karışıklığı, suç işleme ve saldırganlıktır. Bu da tek ebeveynli ergenlerin yaşadıkları bu duyguların ve özellikle öfke ile yalnızlık duygusunun birbirleri ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

5.2. Yalnızlık Ölçeği Puanları İle Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanları Alt Boyutları Arasındaki İlişki Sonuçlarının Tartışılması

Öğrencilerin sürekli öfke düzeyleri, durumluk öfke düzeyleri, dışa vurulan öfke, içe tutulan öfke yani bastırılan öfke düzeyleri ile yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki pozitif yönde anlamlı çıkmıştır. Öfke düzeyi alt boyutları yalnızlıkla ilişkilidir denilebilir. Kontrol altına alınmış öfke düzeyleri ile yalnızlık ilişkisi anlamlı bulunmamıştır. Bu, yalnızlık ile kontrol altına alınmış öfke arasında doğrusal bir ilişki olmadığını gösterir. Yalnızlık ile kontrol altına alınmış öfke arasındaki regresyon analizi sonuçları ile de örtüşmektedir.

Sürekli öfke ile yalnızlık ilişkisi pozitif yönde ve yüksek, durumluk öfke ve yalnızlık ilişkisi pozitif yönde ve yüksek, dışa vurulan öfke ve yalnızlık ilişkisi pozitif yönde ama düşük ve içe tutulan öfke ve yalnızlık ilişkisi pozitif yönde ve yüksek olarak bulunmuştur. Koçak (2008)'in çalışmasına göre de yalnızlık ve sürekli öfke, yalnızlık ve içe atılan öfke, yalnızlık ve dışa vurulan öfke puanları arasında pozitif anlamlı ilişki bulunmuş, kontrol edilen öfke ile yalnızlık ilişkisi negatif bulunmuştur. Kontrol edilen öfkenin yalnızlıkla ilişkisinin bu araştırmada olmamasının örneklem grubundan kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

5.3. Yalnızlık Ölçeği Puanlarının Araştırmanın Demografik Değişkenlerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığının Tartışılması

Yalnızlık ölçeği puanlarının cinsiyet, sosyoekonomik düzey, kardeş sayısı, okul türü, birlikte kalınan ebeveynin öğrenim durumu, yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti ve tek ebeveynli olma nedeni değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile bağımsız gruplar t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Kruskal Wallis-H, Mann Whitney-U testlerinden uygun olanlar seçilmiş ve sadece yalnızlık ile yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu durum babaların lehine bulunmuştur. Yalnızlık düzeyi ile yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti arasında anlamlı bir farklılığın olması tek ebeveynli kendilerini yalnız hissetmelerinin yanlarında olan ebeveynin cinsiyeti ile

ilgisi olduğunu düşündürebilir. Babası ile kalan tek ebeveynli ergenlerin yalnızlık algıları daha yüksektir denilebilir. Yapılan araştırmalar da bu sonucu destekler niteliktedir. Pancar (2009)'a göre, ölüm veya ayrılık nedeniyle parçalanmış ailelerde büyüyen çocukların ergenlik döneminde değişik uyum sorunları ortaya çıkabilir. Çocuklukta babanın olmaması ile suçluluk arasında sıkı bir ilişki vardır. Özellikle sık sık suç işleyenler arasında babasızlık oranı daha yüksek bulunmaktadır. Baba figürüne yakın olan kişiler ve akrabaların baba yoksunluğunda devreye girmesi önemlidir. Kut (1983)'e göre parçalanmış ailelerden gelen çocukların anneye karşı daha çok bağımlı ve yakın oldukları, sevgi objesinin anne üzerinde odaklaştığı görülmüştür.

Öğrencilerin yalnızlık ölçeği ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Özkardeş (2006)'e göre babası olmayan erkek çocukları babası olanlara göre arkadaş ilişkilerinde zayıf, daha bağımlı davranışlar sergilerler. Çünkü erkek çocuklar ergenlik döneminde babayı rol model alırlar. Bu araştırmanın yalnızlık puanlarının cinsiyete göre farklılığını anlamlı bulmaması ebeveynlerin desteğinden ve bilinçli yaklaşmasından, yanlarında kalınan ebeveynlerin öğrencilerin cinsiyetleri ile uyumlu olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Öğrencilerin yalnızlık ölçeği puan ortalamalarının sosyoekonomik düzey değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Bu durum ailelerin ekonomik durumu ön plana çıkarmamasından, bu öğrencilerin ihtiyaçlarını ön planda tutup karşılamalarından ya da öğrencilerin algılarından kaynaklanıyor olabilir.

Yalnızlık ölçeği ortalamalarının kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Kardeş sayısının az ya da fazla olmasının ergenlerin yalnızlıklarını benzer şekilde etkilediği söylenebilir.

Öğrencilerin yalnızlık ölçeği puan ortalamalarının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır. Devlet okulu öğrencileri ile özel okulda öğrenim gören öğrenciler arasındaki yalnız hissetme adına farklılık anlamsız bulunmuştur. Bu durum okulun niteliğinin türünden önemli görülmesinden kaynaklanıyor olabilir.

Yalnızlık ölçeği ortalamalarının birlikte kalınan ebeveynin öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır.

Yalnızlık ölçeği ortalamalarının yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan bağımsız gruplar t testi analizi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. Babalarının yanında kalan ergenlerin kendilerini daha yalnız hissettikleri söylenebilir.

Yalnızlık ölçeği puan ortalamalarının tek ebeveynli olma nedeni değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacı ile yapılan Kruskal Wallis-H analizi sonucunda grupların sıralama ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır.

5.4. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Toplam Puanlarının Araştırmanın Demografik Değişkenlerine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığının Tartışılması

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ölçeği puanlarının cinsiyet, sosyoekonomik düzey, kardeş sayısı, okul türü, birlikte kalınan ebeveynin öğrenim durumu, yanında kalınan ebeveynin cinsiyeti değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile bağımsız gruplar t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Kruskal Wallis-H, Mann Whitney-U testlerinden uygun olanlar seçilmiş ve değişkenler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Fiyakalı (2008)'nin araştırmasında da ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış ergenlerin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzları ile cinsiyet, sınıf ve anne baba eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sürekli öfke ve öfke ifade tarzı toplam puanı ile tek ebeveynli olma nedeni arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu farklılık boşanma ve ayrı yaşama lehinedir. Nitekim Otrar ve Demirbilek (2013) de çalışmasında anne babası boşanmış olan çocukların ruh sağlıklarının anne ya da babası vefat edenlere göre daha çok etkilendiklerini, çünkü boşanmaya uyum sağlamanın ölüme uyum sağlamadan daha uzun bir süreç gerektirdiğini belirtmiştir. Ölçek sonuçlarına göre öfkesini içine atan öğrencilerin konuşmaya cesaretlendirilmesi söylenebilir.

5.5. Yalnızlık Puanları ile Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Puanları Arasındaki Regresyon Analizi Sonucunun Tartışılması

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin algıladıkları yalnızlık düzeylerinin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını ne derece yordayıp yordamadığını belirlemek amacı ile yapılan regresyon analizi sonucunda ise bağımsız değişken olan yalnızlık, bağımlı değişken olan sürekli öfke ve öfke ifade tarzı düzeyi arasında kurulan regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Nitekim algılanan yalnızlık düzeyi ile sürekli öfke düzeyi ve öfke ifade tarzı arasında pozitif bir ilişki vardır ve bu ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır. Görüldüğü üzere ergenlerin yalnızlık düzeyleri sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını etkilemekte ve yordamaktadır. Ergenlerin yalnızlaştıkça sıkıntılarını içlerine atıp, duygularını bastırdıklarından öfkelenedikleri söylenebilir.

5.6.ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına göre araştırmacılara, ebeveynlere ve uygulamacılara yönelik öneriler sunulmuştur.

5.6.1. Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Ülkemizde tek ebeveynli aile olgusunu, ergenlerde tek ebeveynliliği, tek ebeveynliliğin etkilerini ele alan çalışmalar yetersizdir. Mevcut olan çalışmalar daha çok boşanma, boşanmanın çocuk ve ebeveyn ilişkisindeki olumsuz yönlerine ve ölüme çocukların ve ergenlerin bakış açılarına odaklanmıştır. Bu araştırma konusunun değişik açılardan ele alınması ile bu eksikliğin giderilebileceği düşünülmektedir. Çalışma bu açıdan önem taşımaktadır ve çalışmamızın bu alanda yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması, yol gösterici olması ve farkındalık kazandırması hedeflenmiştir.
2. Araştırmamızda liseli tek ebeveynli ergenlerin cinsiyet, sosyoekonomik durum, kardeş sayısı, okul türü, yanındaki ebeveynin öğrenim durumu, yanındaki ebeveynin cinsiyeti, tek ebeveynli olma nedeni demografik değişkenlerine göre yalnızlık ve öfke düzeylerine bakılmıştır. Araştırmacılar demografik değişkenleri değiştirip başka değişkenler kullanarak, farklı ilişki ve farkları ortaya koyabilirler.
3. Tek ebeveynlilik konusu farklı kavramlarla (kişilik gelişimi, bağlanma, kaygı, özgüven, intihar eğilimi...) ve farklı faktörlerle (akademik başarı, yaş, vs...) araştırılabilir.

4. Bu araştırma İstanbul ili Anadolu yakasındaki belirli ilçelerdeki bazı liselerdeki 8 okulda 250 öğrenciye uygulanmış, uygulamaların 200'ü araştırmaya katılmıştır. Benzer bir çalışma Türkiye'nin farklı bölgelerinde daha geniş bir örneklem üzerinden ve daha ayrıntılı bir şekilde tekrar yapılabilir.
5. Araştırmamızın örneklem grubu değiştirilip ilköğretim, ortaokul, üniversite öğrencilerine veya farklı gruplara bu çalışma yapılabilir.
6. Araştırma konusu deneysel bir çalışma olarak da (örneğin gruba bir eğitim verilip ön test-son test şeklinde) yapılabilir.
7. Bu araştırmada anne babasından birinin yanında olduğu ergenler bulunmuştur. Aynı araştırma üvey anne ya da babası da olan ergenlere de uygulanabilir ve bu durum da incelenebilir.
8. Ergenlere sadece kardeş sayıları sorulmuştur. Kardeşlerinin cinsiyet ve yaşları da sorularak bir araştırma yapılabilir. Böylece yalnızlık ve öfke durumunun kardeşlerinin cinsiyeti ile ve aradaki yaş farkı ile olan ilişki ve farklarına bakılabilir.

5.6.2. Ebeveynlere Yönelik Öneriler

1. Ebeveyn ölümü durumunda yaşayan ebeveynin, boşanma ve ayrılık durumlarında da her iki ebeveynin çocuklarına yönelik ilgi, sevgi ve tutumları, onların duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebileceği bir ortam sağlamalıdır. Gerektiği takdirde ergenlere psikolojik destek sağlanması adına adım atılmalı ve yardım alınmalıdır.
2. Çocukları için psikolojik destek almaları ve okul rehber öğretmenleri ile işbirliği ve iletişim içinde olmaları önerilebilir. Aile danışmanlığı merkezlerine başvurup kendileri ve aile üyeleri için yardım alabilirler.
3. Çocukları sosyokültürel faaliyetlere yönlendirmek (spor, yüzme, tiyatro, vs.) ve takibini yapmak da büyük önem taşımaktadır.
4. Davranışları ile çocuklara örnek olmaları da oldukça önemlidir. Çünkü çocuklar ebeveynlerinin davranışlarını kendilerine model alırlar.

5.6.3. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Araştırmanın bulguları, psikoloji, psikolojik danışma ve rehberlik alanı için önemli sonuçlar içermektedir. Bu bulgulara göre, tek ebeveynli ergenlerin yalnızlık ve öfke kontrolünde psikolojik danışma hizmetine ihtiyacı olacağı çıkarımında bulunulabilir. Erken yaşlarda tek ebeveynli olan bu öğrencilere yönelik müdahale çalışmaları yetişkinlikteki saldırganlık ve şiddet davranışlarını azaltmak için de önemlidir.
2. Araştırma bulgularına göre, babalarının yanında kalan ergenler kendilerini daha yalnız hissetmektedir. Bu bağlamda babalara yönelik eğitim programları düzenlenebilir.
3. Araştırma bulgularına göre, sürekli öfke ve öfke ifade tarzı toplam puanları ile ergenlerin tek ebeveynli olma nedenleri arasındaki farklılık boşanma ve ayrı yaşama lehine bulunmuştur. Ergenler ölüm sonucu tek ebeveynli kalmaya göre boşanma ve ayrı yaşama durumundan daha çok etkilenmekte ve öfkelenmektedir. Bu bağlamda boşanma/ ayrı yaşama sonrası ergenlere ve ailelerine yönelik çalışmalara yer verilebilir.
4. Tek ebeveynli ergenlerin probleme karşı olumsuz düşüncelerinin azaltılmasının, olumlu kişilerarası problem çözme yaklaşımlarının kazandırılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Olumsuzluktan çok olumluya odaklanma gereklidir. Bu nedenle özellikle okullarda yapılacak önleyici rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde tek ebeveynli öğrencilerin tespit edilip daha olumlu kişilerarası problem çözme yaklaşım becerileri kazanmasına yardımcı olacak ve etkinlik ve çalışmalar yapılması uygun olacaktır. Bu öğrencilerin ve ailelerinin arkadaşları ve öğretmenlerinden aldıkları psikolojik ve sosyal desteklerin, ailelerin yaşadıkları çeşitli sıkıntıları azaltma konusunda önemli destek olacağı düşünülmektedir.
5. Tek ebeveynli ergenlere yönelik yalnızlıklarını azaltmak adına bireysel ve grupla psikolojik danışma hizmetleri verilebilir. Bireysel psikolojik danışmada terapötik beceriler kullanılarak ergenlerin kendilerini iyi hissetmeleri sağlanabilir. Grupla psikolojik danışma öğrencilerin kendilerini yalnız hissetmemesini ve içlerinde bulundukları bu durumu sadece kendilerinin yaşamadığı düşüncesine sahip olmalarını sağlar. Grup çalışması daha fazla kişiye aynı anda ulaşma imkanı sağlar ve akranlarla paylaşım imkanı verir. Sosyal beceri eğitimi programları, rol oynama ve ev ödevleri verilebilir.
6. Hobiler, müzik, spor, tiyatro, gezi vb. etkinlikler ve öfke kontrol çalışmaları yalnızlık ve öfke ile baş etmede kullanılabilir. Okullarda görev yapan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere bu öğrencileri yönlendirme ve takip etmede büyük sorumluluk düşmektedir. Diğer öğretmen ve idarecileri bilgilendirmek de önem arz etmektedir.

7. Okullardaki tek ebeveynli öğrenciler tespit edilirken sosyal destek kaynakları da incelenebilir. Çünkü, Gladding (2012)'ye göre ebeveyn ölümünden sonra aile üyelerinin birbirleri ile, akrabaları ile konuşmaları önemlidir. Böylece hayatta kalanlar duygularının, yaşam taleplerinin üstesinden gelebilirler. Araştırmalara göre anne-baba desteğinden yoksun olan ergen kaygı, korku ve yalnızlık duygusu yaşayabilmektedir (Aral, Gürsoy ve Yıldız-Bıçakçı, 2006).

8. Okullarda görevli psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin bu konuda bilinçlenmeleri sağlanmalıdır. Bu konuda öğretmenlere eğitim ve seminerler verilmelidir. Her okulda tek ebeveynli öğrenciler belirlenmeli ve diğer öğretmenler de bu konuda bilinçlendirilmeli, bu öğrencilere yönelik yapılacak yanlış uygulamalara karşı önlem alınmalıdır.

9. Araştırmanın sunduğu genel bilgiler çerçevesinde okullarda öfke kontrol çalışmaları, grup etkinlikleri, ölüm eğitimi vb. eğitim süreçlerine yer verilebilir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, M. (2007). *Öfke kontrolü eğitiminin lise öğrencilerinin öfke kontrol becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Akdoğan, D. (2012). *Anne babası boşanmış ve boşanmamış ergenlerin algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, Ö. (2011). *Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Akyol, S. U. (2013). *Boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerde yalnızlık, yaşam doyumu, sosyal destek ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Albayrak B. ve Kutlu, Y. (2009). Ergenlerde öfke ifade tarzı ve ilişkili faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2,(3). 57-69.
- Aral, N., Gürsoy, F. ve Yıldız-Bıçakçı, M. (2006). Yetiştirme yurdunda kalan ve kalmayan kız ergenlerin yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,15: 10-19. www.e-sosder.com/?sayfa=ozet&no=273, (16. 04. 2011).
- Armağan, A. (2014). Yalnızlık ve kişiler arası iletişim ilişkisi: öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (30), 27-43.
- Aslan, A. E. ve Sevinçler S. (2009). Duygu yönetimine bir hizmet: Ergen öfke değerlendirme ölçeği Türkçe versiyonu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 9 (2). 369-400.
- Aydın, B. (2005), *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydınlı, S. (2014). *Ergenlerin öfke ifade biçimleri, sosyal karşılaştırma düzeyleri, umutsuzluk seviyeleri ve çatışma çözme yaklaşımlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayna, F. (2013). *Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek düzeyine göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Balkaya, F. (2001). Öfke: Temel boyutları, nedenleri ve sonuçları. *Türk Psikoloji Yayınları*, 4 (7), 21-45.
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. (O. Gündüz, çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Bedel, A. ve Işık, E. (2015). Tek ebeveyni olan ve iki ebeveyni olan öğrencilerin kişiler arası problem çözme ve yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*. 8 (1). 70-85.

- Biçer, E. (2009). *Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin atılacaklık ve sosyal yetkinlik beklenti düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Boylu Aydın, A. ve Öztop, H. (2013). Tek ebeveynli aileler: sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 1, 208-372.
- Bozoğlu, B. ve Çankaya, İ. (2012). Psikolojik danışmanların duygularla başa çıkma yollarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (2). 15-27.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (İ.D.E Sarioğlu, çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Büyüköztürk, Ş. (2015). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş.; Çakmak Kılıç, E.; Akgün, E.Ö.; Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüksahin, G. (2009). *Boşanmış ve boşanmamış (tam) ailelerden gelen 11-13 yaş arası çocukların anne baba tutumlarını algılama biçimlerinin sosyal uyum düzeyleri ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cebeci, S. (2009). *Tam aileye ve tek ebeveyne sahip ailelerden gelen 7-12 yaşları arasındaki çocukların bağlanma stilleri ve kaygı durumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma kuram ve uygulamaları*. (T. Ergene, çev.). Ankara: Mentis yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (2002). *İnsan ve davranışı*. 11. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2007). *Anne- baba eğitimi*. (3. Baskı). Ankara: Kök yayıncılık.
- Çağdaş, A. (2009). *Anne- baba- çocuk iletişimi*. Ankara: Kök yayıncılık.
- Çelikoğlu, C. (1997). *Boşanmanın çocukların benlik saygısına etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çevik, Ş. (2005). Ergenlerde ölüm düşüncesi, intihar ve din. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9), 89-117.
- Çivitçi, A., Çivitçi, N. ve Fiyakalı, C. (2009). Anne babası boşanmış ve boşanmamış olan ergenlerde yalnızlık ve yaşam doyumu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9 (2), 493-525.
- Danışık, N.D. (2005). *Ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

- Demirbilek, M. (2013). *Tek ebeveynli olan ve olmayan ergenlerin atılganlık düzeyleri ile benlik saygılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirbilek, M. ve Otrar, M. (2015). *Assertiveness and self esteem of adolescents who have single parent*. Germany: Lambert Academic Publishing.
- Demirtaş, A. S. (2007). *İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin algılanan sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri ile stresle başa çıkma düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Adölesan Sağlığı II*. 63, 19-21.
- Diril, A. (2011). *Lise öğrencilerinin bilişsel esneklik düzeylerinin sosyo- demografik değişkenler ve öfke düzeyi ile öfke ifade tarzları arasındaki ilişki açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Duran, Ö. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). Öfke kontrol programının 15-18 yaş arası ergenler üzerindeki etkililiğinin araştırılması. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (3), 267-280.
- Durualp, E. ve Çiçeköğlü, P. (2013). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin yalnızlık düzeylerinin internet bağımlılığı ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (1), 29- 46.
- Duy, B.(2003). *Bilişsel Davranışçı Yaklaşım Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Yalnızlık ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Elevli, S. (2012). *Ergenlerde intihar olasılığının yordayıcıları: yalnızlık, öfke ifade biçimleri, suçluluk ve utanç duyguları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Erözkan, A. (2004). Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ve yalnızlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (2), Erzurum.
- Erözkan, A. (2009). Ergenlerde yalnızlığın yordayıcıları. *İlköğretim Online*, 8(3), 809-819.
- Erürker, B. (2007). *Aileye ve parçalanmış aileye sahip 5-6 yaş çocuklarının bilişsel işlevlerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eskin, M. (2000).Ergenlikte yalnızlık, baş etme yöntemleri ve yalnızlığın intihar davranışı ile ilişkisi. *IX. Anadolu Psikiyatri Günleri*. 13-17 Haziran. Edirne.
- Fiyakalı, N. C. (2008). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarının bazı değişkenler açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

- Geçtan, E. (2002). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Metis Kitabevi.
- Geçtan, E. (2005). *İnsan olmak*. (4.Baskı). İstanbul: Metis Yayınları
- Gladding, S. (2012). *Family therapy: history, theory and practice*. (İ. Keklik ve İ. Yıldırım çev.) Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.
- Gül, S. K. ve Güneş, İ.D.(2009). Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 79-100.
- Güler Yılmaz, M. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri ile utangaçlık düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güloğlu, B. ve Kararımak, Ö. (2010). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik sağlamlılık. *Ege Eğitim Dergisi*. 11 (2). 73-88.
- İmamoğlu, S. (2003). *Öğretmen adaylarının öfke ve öfke ifade tarzları ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İmamoğlu, S. (2009). *Kişilerarası ilişkiler*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- İnaç, B. , Bilgin, M. ve Atıcı, M. (2004). *Gelişim psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın
- Kabaoğlu, F. (2011). *Anne babası evli ve boşanmakta olan çocuk ve ergenlerin anne ve babalarından algıladıkları kabul veya ret düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaplan, A. (2007). *Öfke yönetimi becerileri programının ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyi ve benlik saygısına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karabekiroğlu, K. (2014). *Ergenin Ruhsal Gelişimi*. (1. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Karakuş, S. (2003). *Anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon düzeyinin incelenmesi ve okul başarısına yansımaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (21. .Basım), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karşı, N. (2012). Dindarlık ve öfke kontrolü ilişkisi üzerine tecrübi bir araştırma. *EKEV Akademi Dergisi*, 16 (50), 57-70.
- Keskin, I. (2007). *Boşanmanın sosyolojik, psikolojik nedenleri ve boşanmanın ortaya çıkardığı sonuçlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Kılınç, H. (2005). *Ergenlerin yalnızlık düzeyleri ve kişiler arası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Kızılgeçit, M. (2011). *Yalnızlık, umutsuzluk ve dindarlık ilişkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Koç, M. ve Yücel, Z. (2011). İlköğretim öğrencilerinin matematik dersine karşı tutumlarının başarı düzeylerini yordama gücü ile cinsiyet arasındaki ilişki. *İlköğretim Online Dergisi*, 10 (1), 133-143.
- Koçak, E. (2008). *Ergenlerde yalnızlığın yordanmasında benlik saygısı, sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, 2. basım, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi*. (4. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kut, S. (1983). Parçalanmış aileden gelen çocukların davranış özellikleri hakkında bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi* .1 (2-3). 81-237.
- Meriç, B. (2007). *Boşanmış ailelerdeki ergenlerin uyum düzeylerini ve sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik bir grup rehberliği çalışmasının sınanması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Nazlı, S. (2003). *Aile danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Otrar, M. ve Demirbilek, M. (2013). Ebeveynleri birlikte olan ergenler ile parçalanmış aileye sahip ergenlerin benlik saygıları ve atılganlık düzeyleri üzere bir inceleme. *Eğitimde Politika Dergisi*. 2 (2). 21-40.
- Örüng, S. ve Feyzioğlu, S. (2011). *Tek ebeveynli aileler*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları
- Özatça, A. (2009). *Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özer, A. K. (1994). Sürekli öfke (sl-öfke) ve öfke ifade tarzı (öfke-tarz) ölçeklerinin ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (31), 26-35.
- Özhan, G. (2001). *Gestalt yaklaşımına dayalı olarak yapılan bireysel psikoloji danışmanın zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin sürekli kaygı ve uyum düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özmen, A. (2006). Öfke: kuramsal yaklaşımlar ve bireylerde öfkenin ortaya çıkmasına neden olan etmenler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 39 (1), 39-56.
- Öztürk, S. (2006). *Anne babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Öztürk, S. ve Serin Bulut, N. (2007). Anne babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 117-128.

- Pamuk, Ş. (2012). Anne baba ayrılığı yaşamış çocuklarda bağlanma. T. Solmuş (Ed.) *Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi* içinde.(s.201). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Pancar, A. (2009). *Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin yalnızlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Pıtrık, Ş. (2013). *Boşanmış ve tam aileden gelen okulöncesi çocukların sosyal beceri ve akran tepkilerinin karşılaştırılması olarak incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- San Şentürk, S. (2010). *Liseli ergenlerin yalnızlık algısının sosyal beceri, benlik saygısı ve kişilik özellikleri bağlamında değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sarıçam, H. (2011). *Üniversite öğrencilerinin Reddedilme Duyarlılıkları ile Benlik Saygıları ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Sarıhan, C.Ö. (2007). *Engelli çocuğa sahip olan ve olmayan annelerin aile işlevlerini algılamaları ile yalnızlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sayar, K. (2012). *Ruh hali*. İstanbul: Timaş yayınları.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya*. (12. Baskı). İstanbul: Gazi Kitabevi.
- Sezer, S. ve Saya, P. (2009). Gelişimsel açıdan ölüm kavramı. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. 13. 151-165.
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz Dergisi*, 11 (2), 19-28.
- Sönmez, F. (2001). *Anne babası boşanmış ergenlerle, anne babası boşanmamış ergenlerin benlik imgelerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Söylemez, S. (2005). *Ergenlik hakkında “ Bu çocuk ne zaman büyüdü?”*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Steinberg, L. (1985). *Adolescence*. (F, Çok. ,çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Şahin, H. (2004). *Öfke denetimi eğitiminin çocuklarda gözlenen saldırgan davranışlar üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şentürk Aydın R. (2013). *Yaşam becerileri psikoeğitim programının boşanmış aile çocuklarının uyum düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış aile çocuk ilişkisinin sebep olduğu problemler (Malatya Uygulaması)*. Yayımlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Şentürk San, S. (2010). *Liseli ergenlerin yalnızlık algısının sosyal beceri, benlik saygısı ve kişilik özellikleri bağlamında değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şirvanlı Özen, D. (1998). *Eşler arası çatışma ve boşanmanın farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tarhan, S. (1995). *Lise Öğrencilerinin Beden İmajlarından Hoşnut Olma Düzeylerinin Öz Saygıları ve Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tarhan, N. (2012). *Aile okulu*. (16. Baskı). İstanbul: Timaş yayınları.
- TDK (2011). *Türkçe sözlük* (11. Baskı)
- Türkçapar, H. (2007). *Bilişsel Terapi Temel İlkeler ve Uygulama*. Ankara
- Toksoy, Ş. E. (2005). *Liseli Ergenler Üzerinde Ebeveyn Ölümünün Psikososyal Etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ulu, S. (2011). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile sürekli öfke düzeyi ve öfke ifade biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uluğ, M. ve Candan, G. (2008). Parçalanmış aile sorununun öğrenciye etkisi. *İstanbul Kültür Üniversitesi Eğitim Psikolojisi Sempozyumu* içinde, 22-23 Mart, İstanbul.
- Ulusoy, D. ; Demir, N.Ö. ve Baran, A.G. (2005). Parçalanmış aile ve gençlerde sapmış davranışlar: lise son sınıf gençliği örneği. *Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (2). 61- 66.
- Uşaklı, H. (2013). Eşinden ayrılmış annelerin görüşü açısından çocuklarının sorunları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 195-208.
- Uzun, Ç. (2013). *Anne babası boşanmış ve boşanmamış çocuklarda depresyon ve sosyal becerilerin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Voltan Acar, N. (2004). *Ne kadar farkındayım? Gestalt terapi*. Ankara: Babil Yayınları.
- Yaşar, M. R. (2007). Yalnızlık. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17 (1). 237-260. Elazığ.
- Yavuzer, H. (2005). *Gençleri anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2005), *Çocuğu Tanımak ve Anlamak* (5. Baskı). Remzi Kitabevi: İstanbul
- Yavuzer, H. (2006). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2007). *Çocuk psikolojisi* (20. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yıldız, A. (2004). Çocuk, ölüm ve kayıp. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.7 (12), 125-144.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. (6. Basım). İstanbul: Özgür yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2012). *Çocuk Ruh Sağlığı*. (32. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zengin, Ö. (2010). *Bireysel mücadele sporlarındaki(taekwondo, judo, güreş) elit sporcuların kişilik özellikleri ile öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EK 1**KİŞİSEL BİLGİ FORMU**

Sayın Katılımcı,

Aşağıda size ve ailenize dair bazı sorular yer almaktadır. Lütfen her soruyu yanıtlayınız. Bilgileriniz araştırma amacı ile kullanılacak olup gizlilik ilksine bağlı kalınacaktır. Araştırmamıza katkınız için teşekkür ederim.

1.Okulunuz:

2.Sınıfınız:

3.Cinsiyetiniz: Kız () Erkek ()

4.Kardeş sayınız (sizinle birlikte) :

5.Anneniz: Sağ () Ölü ()

7.Babanız: Sağ () Ölü ()

8.Anne babanız: Ayrı () Birlikte ()

9.Anne babanız ayrı ise yanında kaldığınız ebeveyniniz: Anne () Baba ()

10.Annenizin öğrenim durumu: İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()

11.Babanızın öğrenim durumu: İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()

12.Ailenizin aylık geliri: 800 TL ve altı () 800-1500 () 1500-2500 () 2500 TL ve üstü ()

EK 2

UCLA YALNIZLIK ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler;

Aşağıdaki ifadelerden her birinde tanımlanan durumu ne sıklıkta hissettiğinizi her biri için tek bir cevap olmak üzere belirtiniz. Lütfen her soruyu şu anki görüşlerinizi ve yaşam durumunuzu en iyi tanımlayacak şekilde cevaplayınız.

Teşekkürler

Sizi ne kadar tanımlıyor?

(Size ne kadar uygun?)

		Hiç uygun değil	Nadiren uygun	Bazen uygun	Sık sık uygun
1	Kendimi çevredeki diğer insanlarla uyum içinde hissediyorum.				
2	Arkadaşım yok.				
3	Başvurabileceğim hiç kimse yok.				
4	Kendimi yalnız hissetmiyorum.				
5	Kendimi bir arkadaş grubunun bir parçası gibi hissediyorum.				
6	Çevremdeki insanlarla birçok ortak yönüm var.				
7	Artık hiç kimseyle samimi değilim.				
8	İlgilerim ve fikirlerim çevredekilerce paylaşılmıyor.				
9	Dışa dönük bir insanım.				
10	Kendimi yakın hissettiğim insanlar var.				
11	Kendimi toplum dışı bırakılmış hissediyorum.				
12	Sosyal ilişkilerim yüzeyseldir.				

13	Hiç kimse beni gerçekten iyi tanımıyor.				
14	Kendimi diğer insanlardan soyutlanmış hissediyorum.				
15	İstediğim zaman arkadaş bulabilirim.				
16	Beni gerçekten anlayan insanlar var.				
17	Bu kadar dışa itilmiş olmaktan ötürü mutsuzum.				
18	Çevremde insanlar var fakat benimle değiller.				
19	Konuşabileceğim insanlar var.				
20	Derdimi söyleyebileceğim insanlar var.				

EK 3

SÜREKLİ ÖFKE VE ÖFKE İFADE TARZI ÖLÇEĞİ

I. BÖLÜM

Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatırken kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da genel olarak nasıl hissettiğinizi düşünün ve ifadelerin sağ tarafındaki sayılar arasında sizi en iyi tanımlayanı seçerek üzerine (X) işareti koyun. Doğru ya da yanlış cevap yoktur.

1. Hiç				
2. Biraz				
3. Oldukça				
4. Tümüyle				
	Hiç			Tümüyle
1. Çabuk parlarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
2. Kızgın mizaçlıyım.	(1)	(2)	(3)	(4)
3. Öfkesi burnunda bir insanım.	(1)	(2)	(3)	(4)
4. Başkalarının hataları, yaptığım işi yavaşlatınca kızarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
5. Yaptığım iyi bir işten sonra takdir edilmemek canımı sıkır.	(1)	(2)	(3)	(4)
6. Öfkelenince kontrolümü kaybederim.	(1)	(2)	(3)	(4)
7. Öfkeli olduğimde ağzıma geleni söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)
8. Başkalarının önünde eleştirilmek beni çok hiddetlendirir.	(1)	(2)	(3)	(4)
9. Engellendiğimde içimden birilerini vurmak gelir.	(1)	(2)	(3)	(4)
10. Yaptığım iyi bir iş kötü değerlendirildiğinde çılgına dönerim.	(1)	(2)	(3)	(4)

II. BÖLÜM

Herkes zaman zaman kızgınlık veya öfke duyabilir. Aşağıda, kişilerin öfke ve kızgınlık tepkilerini tanımlarken kullandıkları ifadeleri göreceksiniz. Her bir ifadeyi okuyun ve öfke ve kızgınlık duyduğunuzda genelde ne yaptığınızı düşünerek o ifadenin yanında sizi en iyi tanımlayan sayının üzerine (X) işareti koyarak belirtin. Doğru veya yanlış cevap yoktur.

1. Hiç
2. Biraz
3. Oldukça
4. Tümüyle

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

	Hiç		Tümüyle	
	(1)	(2)	(3)	(4)
11. Öfkemi kontrol ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)
12. Kızgınlığımı gösteririm.	(1)	(2)	(3)	(4)
13. Öfkemi içime atarım.	(1)	(2)	(3)	(4)
14. Başkalarına karşı sabırlıyım.	(1)	(2)	(3)	(4)
15. Somurtur ya da surat asarım.	(1)	(2)	(3)	(4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

	Hiç		Tümüyle	
	(1)	(2)	(3)	(4)
16. İnsanlardan uzak dururum.	(1)	(2)	(3)	(4)
17. Başkalarına iğneli sözler söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)
18. Soğukkanlılığımı korurum.	(1)	(2)	(3)	(4)
19. Kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım.	(1)	(2)	(3)	(4)
20. İçin için köpürürüm ama gösteremem.	(1)	(2)	(3)	(4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

	Hiç	Tümüyle		
21. Davranışlarımı kontrol ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)
22. Başkalarıyla tartışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
23. İçimde, kimseye söylemediğim kinler beslerim.	(1)	(2)	(3)	(4)
24. Beni çileden çıkaran her neyse saldırırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
25. Öfkem kontrolden çıkmadan kendimi durdurabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

	Hiç	Tümüyle		
26. Gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm.	(1)	(2)	(3)	(4)
27. Belli ettiğimden daha öfkeliyimdir.	(1)	(2)	(3)	(4)
28. Çoğu kimseye kıyasla daha çabuk sakinleşirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
29. Kötü şeyler söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)
30. Hoşgörülü ve anlayışlı olmaya çalışırım.	(1)	(2)	(3)	(4)

ÖFKELENDİĞİMDE VEYA KIZDIĞIMDA...

	Hiç	Tümüyle		
31. İçimden insanların farkettiğinden daha fazla sinirlenirim.	(1)	(2)	(3)	(4)
32. Sinirlerime hakim olamam.	(1)	(2)	(3)	(4)
33. Beni sinirlendirene, ne hissettiğimi söylerim.	(1)	(2)	(3)	(4)
34. Kızgınlık duygularımı kontrol ederim.	(1)	(2)	(3)	(4)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı: Esra BAYRAKTAR

Doğum Tarihi: 28.09.1991

Doğum Yeri: İstanbul- Kadıköy

Medeni Durumu: Evli

Eğitim:

İlkokul: 1998-2003 İbrahim Hakkı Konyalı İlköğretim Okulu

Ortaokul: 2003- 2006 Necip Fazıl Kısakürek İlköğretim Okulu

Lise: 2006- 2009 Yakacık Lisesi

Üniversite: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışmanlık ve
Rehberlik

Çalıştığı Kurum:

2013-2015: Sultanbeyli Necip Fazıl İmam Hatip Ortaokulu Psikolojik Danışman ve Rehber
Öğretmen